

บทบาทหน้าที่ ของฝ่ายนิติบัญญัติ สำหรับเยาวชน

บทนำ

อำนาจนิติบัญญัติ เป็นอำนาจที่มีความสำคัญในระบอบประชาธิปไตย เนื่องด้วยเป็นอำนาจที่มาจากประชาชนโดยตรง โดยประชาชนได้มอบหมายอำนาจการปกครองซึ่งเป็นของประชาชนโดยแท้ ผ่านมาทางรัฐสภา จึงเป็นเรื่องสำคัญอย่างยิ่งที่ประชาชนทุกภาคส่วนต้องร่วมมือกันสรรค์สร้างอำนาจนิติบัญญัติให้มีความเข้มแข็ง สุจริต และยุติธรรม เพื่อเป็นการรักษาผลประโยชน์ของรัฐและทำให้ประชาชนเกิดความเชื่อมั่นต่ออำนาจปกครอง มีการตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐ เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลอันเป็นการส่งเสริมการปกครองในระบอบประชาธิปไตย

ประธานรัฐสภาและประธานสภาผู้แทนราษฎร (นายชวน หลีกภัย) ได้ตระหนักและเล็งเห็นถึงความสำคัญของเยาวชนที่จะเข้ามามีบทบาทสำคัญต่อการพัฒนาประชาธิปไตย จึงมีดำริให้เยาวชนได้มีโอกาสเรียนรู้การปกครองระบอบประชาธิปไตยอย่างถ่องแท้ ได้ทราบแนวทางการปฏิบัติตนเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย โดยยึดหลักประชาธิปไตย คุณธรรมจริยธรรม และการมีส่วนร่วมทางการเมืองอย่างสร้างสรรค์ มุ่งหมายให้เป็นการวางรากฐานประชาธิปไตยของไทยให้เข้มแข็ง ก้าวหน้า และยั่งยืน ซึ่งประธานรัฐสภาและประธานสภาผู้แทนราษฎร ได้มีบัญชาให้สำนักงานประธานสภาผู้แทนราษฎร แต่งตั้งคณะกรรมการขึ้นคณะหนึ่ง เพื่อดำเนินการจัดทำหนังสือ “บทบาทหน้าที่ของฝ่ายนิติบัญญัติสำหรับเยาวชน”

หนังสือ “บทบาทหน้าที่ของฝ่ายนิติบัญญัติสำหรับเยาวชน” นี้ จะช่วยเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ระบบงานของฝ่ายนิติบัญญัติให้กับเยาวชนและประชาชนทั่วไป เพื่อสามารถนำความรู้ที่ได้รับไปใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อการศึกษาค้นคว้าหรือการเข้ามามีส่วนร่วมในการเมืองการปกครองของประเทศต่อไป

คณะกรรมการจัดทำหนังสือ

“บทบาทหน้าที่ของฝ่ายนิติบัญญัติสำหรับเยาวชน”

สำนักงานประธานสภาผู้แทนราษฎร

มีนาคม ๒๕๖๖

บทนำ.....

ส่วนที่ ๑ วิวัฒนาการแนวความคิดเกี่ยวกับอำนาจอธิปไตย.....	๑
--	---

๑. ความหมายและลักษณะสำคัญของอำนาจอธิปไตย.....	๑
๑.๑ ความหมายของอำนาจอธิปไตย	๑
๑.๒ ลักษณะสำคัญของอำนาจอธิปไตย.....	๑
๑.๓ แนวคิดเกี่ยวกับการใช้อำนาจอธิปไตย.....	๒
๒. การแสดงออกซึ่งอำนาจอธิปไตยของประชาชน.....	๕
๒.๑ การใช้อำนาจปกครองทางตรงของประชาชน.....	๕
๒.๒ การใช้อำนาจปกครองทางอ้อมของประชาชน.....	๖
๒.๓ รูปแบบการแสดงออกซึ่งอำนาจอธิปไตยของประชาชน.....	๖
๓. การใช้อำนาจอธิปไตยผ่านองค์กร.....	๘
๓.๑ แนวคิดการแบ่งแยกอำนาจอธิปไตย.....	๘
๓.๒ ความสัมพันธ์ระหว่างองค์กรที่ใช้อำนาจอธิปไตย.....	๑๐
๔. การปกครองในระบบรัฐสภา.....	๑๒
๔.๑ ระบบสภาเดียว.....	๑๒
๔.๒ ระบบสภาคู่หรือระบบสองสภา.....	๑๓

ส่วนที่ ๒ บทบาทหน้าที่และอำนาจของฝ่ายนิติบัญญัติ	๑๕
--	----

๑. รูปแบบการปกครองของไทย.....	๑๕
๒. พรรคการเมืองและรูปแบบการเลือกตั้งของไทย.....	๑๗
๒.๑ พรรคการเมือง.....	๑๗
๒.๒ หน้าที่ของพรรคการเมือง.....	๑๘
๒.๓ รูปแบบการเลือกตั้งของไทย.....	๑๙
๓. โครงสร้างของรัฐสภา.....	๒๓
๓.๑ สภาผู้แทนราษฎร.....	๒๓
๓.๒ วุฒิสภา.....	๒๙
๔. บทบาทหน้าที่และอำนาจของรัฐสภา.....	๓๓
๔.๑ ด้านการตรากฎหมาย.....	๓๓
๔.๒ ด้านการควบคุมการบริหารราชการแผ่นดินของฝ่ายบริหาร.....	๔๑
๔.๓ ด้านการให้คำแนะนำแก่คณะรัฐมนตรี	
และรับทราบหรือให้ความเห็นชอบในเรื่องสำคัญ.....	๔๖

๕. เอกสิทธิ์และความคุ้มกันของสมาชิกรัฐสภา.....	๔๘
๕.๑ เอกสิทธิ์ของสมาชิกรัฐสภา.....	๔๘
๕.๒ ความคุ้มกันของสมาชิกรัฐสภา.....	๔๙

ส่วนที่ ๓ บทบาทเยาวชนและความเป็นพลเมืองในวิถีประชาธิปไตย.....	๕๒
---	----

๑. ความหมายของพลเมืองและเยาวชน.....	๕๒
๑.๑ ความหมายของพลเมือง.....	๕๒
๑.๒ ความหมายของเยาวชน.....	๕๔
๒. สิทธิ เสรีภาพ และหน้าที่ของพลเมือง.....	๕๖
๒.๑ สิทธิของพลเมือง.....	๕๖
๒.๒ เสรีภาพของพลเมือง.....	๕๙
๒.๓ หน้าที่ของพลเมือง.....	๖๐
๓. เยาวชนกับการเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย.....	๖๒
๓.๑ คุณสมบัติพลเมือง.....	๖๒
๓.๒ คุณธรรม จริยธรรมของการเป็นพลเมืองดี.....	๖๓
๓.๓ เยาวชนกับการเป็นพลเมือง.....	๖๕
๔. เครือข่ายเยาวชน อนาคตประชาธิปไตย.....	๖๙
๔.๑ ความสำคัญของเยาวชนกับอนาคตประชาธิปไตย.....	๖๙
๔.๒ เครือข่ายเยาวชนในการพัฒนาประชาธิปไตย.....	๗๐

บรรณานุกรม..... ๗๗

รายนามคณะผู้จัดทำ..... ๗๙

ภาคผนวก

- คำสั่งสำนักงานประธานสภาผู้แทนราษฎร ที่ ๓/๒๕๖๕ เรื่อง แต่งตั้งคณะกรรมการจัดทำหนังสือ “บทบาทหน้าที่ของฝ่ายนิติบัญญัติสำหรับเยาวชน” ลงวันที่ ๑ สิงหาคม ๒๕๖๕

ส่วนที่ ๑ วิวัฒนาการแนวความคิดเกี่ยวกับอำนาจอธิปไตย

ในส่วนนี้ จะกล่าวถึงความหมาย ลักษณะสำคัญของอำนาจอธิปไตย รูปแบบการแสดงออก ซึ่งอำนาจอธิปไตย และการใช้อำนาจอธิปไตยผ่านองค์กร รวมถึงความสัมพันธ์ระหว่างองค์กรที่ใช้ อำนาจอธิปไตย

๑. ความหมายและลักษณะสำคัญของอำนาจอธิปไตย

๑.๑ ความหมายของอำนาจอธิปไตย

หมายถึง อำนาจสูงสุดในการปกครองรัฐหรืออำนาจที่แสดงความเป็นเจ้าของ อำนาจอธิปไตย ดังนั้น สิ่งอื่นใดจะมีอำนาจยิ่งกว่าหรือขัดต่ออำนาจอธิปไตยหาได้ไม่ อำนาจอธิปไตย ย่อมมีความแตกต่างกันไปในแต่ละระบอบการปกครอง ตัวอย่างเช่น ในระบอบประชาธิปไตย อำนาจอธิปไตยเป็นของประชาชน กล่าวคือ ประชาชนเป็นผู้มีอำนาจสูงสุดในการปกครองประเทศ ในระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ อำนาจอธิปไตยเป็นของพระมหากษัตริย์ คือ กษัตริย์เป็นผู้มีอำนาจ สูงสุดในการปกครองประเทศ เป็นต้น

คำว่า อำนาจอธิปไตย ได้เริ่มใช้เป็นครั้งแรกโดย ฌอง โบแดง (Jean Bodin) ซึ่งเป็น นักปรัชญาการเมืองของโลกตะวันตกชาวฝรั่งเศสในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ ๑๖ โดยใช้ในความหมายที่เรา เข้าใจกันอยู่ในปัจจุบัน กล่าวคือ ในความหมายที่เป็นอำนาจในการปกครองประเทศ ซึ่งในขณะนั้น เป็นช่วงเวลาที่ยุโรปทั้งหลายในโลกปกครองโดยระบอบที่มีกษัตริย์มีอำนาจเด็ดขาดหรือ สมบูรณาญาสิทธิราชย์ (วิชัย ต้นศิริ, ๒๕๔๘, น. ๓๐๓ - ๓๐๔)

๑.๒ ลักษณะสำคัญของอำนาจอธิปไตย

มีนักวิชาการได้กล่าวถึงลักษณะสำคัญของอำนาจอธิปไตย (สิทธิกร ศักดิ์แสง และ ณัฐภัทร ธีรารามวงศ์กุล, ๒๕๕๗, น. ๒๐๒ - ๒๐๓) ไว้ดังนี้

๑.๒.๑ อำนาจอธิปไตยมีความเด็ดขาด (Absoluteness)

กล่าวคือ ไม่มีอำนาจอื่นใดภายในรัฐที่เหนือกว่า และจะไม่มีอำนาจอื่นที่ มา จำกัดอำนาจในการออกกฎหมายของรัฐได้ กล่าวคือ มีอำนาจอธิปไตยทั้งภายในประเทศและภายนอก ประเทศ เช่น ประเทศไทยมีอำนาจอธิปไตยเด็ดขาดไม่มีอำนาจรัฐอื่นใดมาจำกัดอำนาจในการตรา รัฐธรรมนูญของประเทศไทยได้ เป็นต้น

๑.๒.๒ อำนาจอธิปไตยเป็นการทั่วไป (Universality)

อำนาจอธิปไตยของรัฐจะมีอยู่เหนือทุกคนและทุกองค์กรที่อยู่ในรัฐ มีข้อยกเว้น เพียงแต่ว่า เมื่อมีผู้แทนของต่างรัฐมาประจำในประเทศ ผู้แทนต่างรัฐจะไม่อยู่ภายใต้อำนาจอธิปไตยของรัฐ นั้น ซึ่งเป็นประเพณีปฏิบัติระหว่างประเทศหรือจารีตประเพณีระหว่างประเทศตามกฎหมายระหว่าง ประเทศ

๑.๒.๓ อำนาจอธิปไตยมีความถาวร (Permanence)

กล่าวคือ อำนาจอธิปไตยของรัฐยังคงมีอยู่ตราบเท่าที่รัฐยังคงดำรงอยู่ ผู้ใช้อำนาจอธิปไตยในนามของรัฐอาจจะเปลี่ยนแปลงหรืออาจมีการปฏิรูปการปกครองเปลี่ยนระบบของรัฐบาลได้ แต่อำนาจอธิปไตยมิได้สูญหายไปจากรัฐ

๑.๒.๔ อำนาจอธิปไตยแบ่งอำนาจมิได้ (Indivisibility)

หมายความว่า ในรัฐ ๑ นั้นจะต้องมีอำนาจอธิปไตยที่เป็นหนึ่งเดียวเท่านั้น หากมีการแบ่งแยกอำนาจอธิปไตยก็ย่อมเป็นการทำลายอำนาจอธิปไตย แต่สามารถจำแนกการใช้ อำนาจอธิปไตยเป็นการแบ่งหน้าที่ให้องค์กรต่าง ๆ เป็นผู้ใช้อำนาจอธิปไตยได้ตามแนวคิดการแบ่งแยก อำนาจอธิปไตย (Separation of Powers) ของ มอนเตสกีเออ (Montesquieu) เช่น การแบ่งแยก อำนาจออกเป็น อำนาจนิติบัญญัติ อำนาจบริหาร และอำนาจตุลาการ เป็นต้น

๑.๓ แนวคิดเกี่ยวกับการใช้อำนาจอธิปไตย

ในปัจจุบันแนวคิดและทฤษฎีว่าด้วยอำนาจอธิปไตยเป็นของใครนั้น ได้มีแนวคิดที่ยอมรับกันทั่วไป อยู่ ๒ ทฤษฎี คือ อำนาจอธิปไตยเป็นของประชาชน (Supremacy of the People) กับอำนาจอธิปไตยเป็นของชาติ (Supremacy of the Nation) ดังนี้

๑.๓.๑ อำนาจอธิปไตยเป็นของประชาชน

ทฤษฎีนี้ได้มีนักปราชญ์ ชื่อ ฌอง ชาค รูสโซ (Jean Jaque Rousseau) ได้เขียนไว้ในหนังสือชื่อ “สัญญาประชาคม” (Social Contract) โดยให้หลักการว่า รัฐเป็นการรวมตัวกันของทุก ๆ คนในประชาคมนั้น เจตนารมณ์ร่วมกันของทุกคนก็คือ อำนาจอธิปไตยที่เป็นของทุก ๆ คน ซึ่งไม่สามารถจะจำหน่ายโอนไปให้ผู้อื่นได้ และไม่สามารถแบ่งแยกออกไปได้และจำกัดไม่ได้ เพราะอำนาจอธิปไตยเป็นของคนทุกคนในประชาคม (วิชัย ตันศิริ, ๒๕๔๘, น.๑๖๔ - ๑๖๕) ดังนั้น รูสโซ จึงถูกมองว่าเป็นผู้ก่อให้เกิดแนวคิดที่ว่าอำนาจอธิปไตยเป็นของประชาชน ที่เรียกว่า “การปกครองในระบอบประชาธิปไตยทางตรง” (Direct Democracy) แต่อย่างไรก็ตาม แนวคิดของรูสโซ ประเทศต่าง ๆ ได้นำแนวคิดมาปรับใช้ในการปกครองระบอบประชาธิปไตยทั้งทางตรงหรือที่เรียกว่า “ระบอบประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม”

จากแนวคิดดังกล่าวข้างต้น ประชาชนจะเป็นผู้บัญญัติกฎหมาย และรัฐสภาเป็นเพียงกลไกของประชาชนเท่านั้น ปัจเจกชนแต่ละคนเป็นเจ้าของสิทธิในการเลือกตั้ง และรวมถึงการกำหนดแนวทางของกิจกรรมสาธารณะอีกด้วย การออกเสียงทางการเมืองถือว่าเป็นสิทธิ (Right) อันหนึ่งที่ใช้โดยพลเมืองแต่ละคนสำหรับการลงคะแนนในการตัดสินใจทุก ๆ เรื่อง ซึ่งก่อให้เกิดหลักการแบ่งแยกทางการเมืองในสังคมที่เห็นด้วยกับเสียงส่วนใหญ่ที่มีอำนาจอยู่เหนือเสียงส่วนน้อย และทฤษฎีอำนาจอธิปไตยเป็นของประชาชน ตั้งอยู่บนสมมุติฐานที่ว่าพลเมืองทุก ๆ คนและพลเมืองแต่ละคนต้องมีส่วนร่วมในทุกกระบวนการของการตัดสินใจ ในฐานะที่เป็นเจ้าของอำนาจอธิปไตย ย่อมมีสิทธิเสรีภาพในการใช้สิทธิ รวมทั้งการตรวจสอบการใช้อำนาจของผู้ปกครองได้

๑.๓.๒ อำนาจอธิปไตยเป็นของชาติ

ทฤษฎีนี้เป็นผลงานจากการสร้างสรรค์ของนักปรัชญาเมธีของประเทศฝรั่งเศส หลายท่านตั้งแต่ในยุคเรอเนสซอง (Renaissance) และมาปรากฏเด่นชัดในยุคปฏิวัติใหญ่ของประเทศฝรั่งเศส ปี ค.ศ. ๑๗๘๙ โดยมีวัตถุประสงค์ที่จะแยกให้เห็นถึงที่มาอันแตกต่างของรัฐ พวกอภิสิทธิ์ชน และอำนาจอธิปไตยกับฝ่ายปกครองบ้านเมืองและองค์กรของรัฐ นักปรัชญาที่ได้กล่าวถึงทฤษฎีนี้และได้รับการยอมรับอย่างกว้างขวาง คือ ซีเอเยส์ (Sieyes) ซึ่งกล่าวว่าอำนาจอธิปไตยแบ่งไม่ได้ (Indivisible) ผลที่ตามมาก็คือ ประชาชนแต่ละคนไม่ได้เป็นเจ้าของในหนึ่งของอำนาจอธิปไตย แต่กลับมองว่าการรวมตัวของประชาชนทั้งหมดในนามของชาติ เป็นผู้ทรงไว้ซึ่งอำนาจอธิปไตยคือ “ชาติ” จึงต้องถือว่า “อำนาจอธิปไตยเป็นของชาติ” ไม่ได้เป็นของประชาชน ประชาชนแต่ละคนไม่มีสิทธิใด ๆ เลยที่เข้ามามีส่วนร่วมในการใช้อำนาจอธิปไตย กล่าวคือ ไม่มีสิทธิในการออกกฎหมาย ด้วยแนวคิดดังกล่าวนี้เอง การลงประชามติ (Referendum) จึงไม่ได้รับการยอมรับในสายตาของซีเอเยส์ ยิ่งไปกว่านั้นกลับมองว่า ประชาชนแต่ละคนนั้นมีสิทธิแต่เพียงในการเลือกตั้งตัวแทนของตนเพื่อเข้าไปใช้อำนาจอธิปไตยในนามของชาติเท่านั้น (สมเกียรติ วันทะนะ, ๒๕๕๑, น. ๑๒๕ - ๑๒๖)

จากแนวคิดดังกล่าวข้างต้นทำให้เกิดแนวคิดคัดค้านทฤษฎีอำนาจอธิปไตยเป็นของประชาชน ผลที่เกิดขึ้นก็คือ ประเทศชาติเป็นเจ้าของอำนาจอธิปไตย ไม่ใช่เป็นของปวงชนหรือประชาชนในฐานะเป็นองค์กรที่มีหน้าที่เลือกผู้แทนของชาติ ส่งผลให้การเลือกตั้งของประชาชนจึงเป็นการปฏิบัติหน้าที่ (Duty) มิใช่การใช้สิทธิ ชาติจึงมีสิทธิที่จะมอบอำนาจเลือกตั้งให้แก่ประชาชนที่เห็นว่าเหมาะสมได้ การเลือกตั้งจึงไม่จำเป็นต้องเป็นแบบที่ทั่วถึงและมีการจำกัดสิทธิเลือกตั้งได้ นอกจากนี้ผู้แทนทั้งหมดถือเป็นผู้แทนของชาติ และไม่อยู่ภายใต้อาณัติของประชาชนผู้เลือกตั้ง และมีอิสระอย่างเต็มที่ที่จะกระทำการใด ๆ ในนามของรัฐ ด้วยแนวความคิดดังกล่าวจึงก่อให้เกิดทฤษฎีของการเป็นผู้แทนเป็นของชาติ เป็นการสนับสนุนการปกครองระบอบประชาธิปไตยโดยทางอ้อม

๑.๓.๓ ความแตกต่างระหว่างอำนาจอธิปไตยเป็นของประชาชนกับอำนาจอธิปไตยเป็นของชาติ

อำนาจอธิปไตยเป็นของประชาชนกับอำนาจอธิปไตยเป็นของชาตินั้น มีความแตกต่างกันแต่สามารถที่จะประสานหรือนำมาใช้ร่วมกันในการปกครองได้ (สิทธิกร ศักดิ์แสง และ อนุภักดิ์ ธีรารามกุล, ๒๕๕๗, น. ๒๐๘ - ๒๑๐) ดังนี้

(๑) แนวคิดเกี่ยวกับการเลือกตั้ง

ทฤษฎีอำนาจอธิปไตยเป็นของประชาชน มองว่าการเลือกตั้งเป็นสิทธิ แต่ทฤษฎีอำนาจอธิปไตยเป็นของชาติ มองว่าประชาชนไม่มีสิทธิออกเสียงในนามของชาติ เนื่องจากชาติเกิดจากการรวมตัวของประชาชน ดังนั้น การเลือกตั้งจึงเป็นหน้าที่ของประชาชนทุกคนที่จะต้องกระทำเพื่อชาติ โดยชาติจะเป็นผู้กำหนดคัดเลือกกว่าประชาชนคนใดมีความสามารถเพียงพอที่จะมีหน้าที่ดังกล่าว สิทธิในการเลือกตั้งดังกล่าวตามแนวคิดนี้เรียกว่า “สิทธิในการลงคะแนนเสียงที่สงวนไว้สำหรับผู้ที่มีความสมบัตินี้เฉพาะ”

(๒) เจตนารมณ์ของทฤษฎี

ทฤษฎีอำนาจอธิปไตยเป็นของประชาชน เห็นว่าการเลือกตั้งต้องมีลักษณะเป็นการทั่วไป เพราะว่าการเลือกตั้งเป็นสิทธิ (Right) ของประชาชนทุกคน โดยให้เหตุผลว่า ทุกคนมีสิทธิลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง การตัดสิทธิผู้หนึ่งผู้ใดไม่ให้ใช้สิทธิในการลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง เพราะเหตุเนื่องจากพื้นเพแหล่งกำเนิด ความยากดีมีจน หรือการศึกษาอบรมนั้นทำไม่ได้ แต่ทฤษฎีอำนาจอธิปไตยเป็นของชาติ เห็นว่าการเลือกตั้งเป็นหน้าที่ (Duty) ของประชาชน เจตนารมณ์ของชาติแสดงผ่านโดยทางผู้แทนรัฐสภาที่กระทำการในนามของชาติ และชาติจะเป็นผู้กำหนดบุคคลที่มีหน้าที่ในการลงคะแนนเสียงเลือกตั้งเอง

(๓) การเป็นผู้แทน

ทฤษฎีอำนาจอธิปไตยเป็นของประชาชน เห็นว่าสมาชิกรัฐสภาจะต้องอยู่ภายใต้อำนาจบังคับของประชาชน เพราะเป็นผู้แทนของประชาชนที่ได้รับการเลือกเข้ามาโดยประชาชน ในขณะที่ทฤษฎีอำนาจอธิปไตยเป็นของชาติ กลับมองว่าสมาชิกรัฐสภาที่ได้รับเลือกจากประชาชนนั้นเป็นอิสระจากประชาชน เพราะว่าสมาชิกเหล่านั้นได้ผันตัวเองมาเป็นผู้แทนของชาติ ดังนั้น จึงกล่าวได้ว่าสมาชิกรัฐสภามีอิสระ และมีอำนาจของตัวเองไม่ตกอยู่ภายใต้อำนาจบังคับของประชาชน

๒. การแสดงออกซึ่งอำนาจอธิปไตยของประชาชน

หลักการสำคัญของการปกครองระบอบประชาธิปไตยถือว่าอำนาจสูงสุดในการปกครองประเทศ หรือที่เรียกว่า “อำนาจอธิปไตย” นั้น เป็นของประชาชนทุกคนร่วมกัน ดังนั้น อำนาจการปกครอง หรือ อำนาจอธิปไตย ภายใต้การปกครองระบอบประชาธิปไตยจึงยึดถือหลักการที่ว่า อำนาจอธิปไตยมาจากประชาชน ประชาชนจึงเป็นเจ้าของอำนาจอธิปไตย โดยประชาชนสามารถใช้อำนาจการปกครองนั้นได้ทั้งทางตรงและทางอ้อม (สถาบันพระปกเกล้า, ๒๕๖๕, น. ๑๕)

๒.๑ การใช้อำนาจปกครองทางตรงของประชาชน

ประชาชนแต่ละคนสามารถใช้สิทธิในการได้รับบริการและการปกป้องคุ้มครองจากรัฐ มีเสรีภาพในการแสดงออกและเรียกร้องสิทธิที่ตนและชุมชนพึงมีพึงได้ในเรื่องต่าง ๆ การมีส่วนร่วมในกระบวนการนิติบัญญัติและกระบวนการตัดสินใจนโยบายได้ด้วยตนเอง เช่น การเข้าชื่อเสนอกฎหมาย การมีส่วนร่วมในกระบวนการนโยบายสาธารณะและการจัดทำงบประมาณ การออกเสียงประชามติ เป็นต้น ทั้งนี้ การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจสาธารณะมีรูปแบบที่สำคัญ (สถาบันพระปกเกล้า, ๒๕๖๕, น. ๒๔ – ๒๘) ดังนี้

๒.๑.๑ การมีส่วนร่วมในกระบวนการนโยบายสาธารณะ

นโยบายสาธารณะ คือ นโยบายที่มีผลต่อทุกคน ทั้งในระดับชุมชน ท้องที่ ท้องถิ่น หรือระดับประเทศ เป็นกระบวนการที่ประชาชนทุกคนในสังคม สามารถเข้ามีส่วนร่วมได้ด้วยตนเอง หรืออาจจะโดยการมีส่วนร่วมในกลุ่มเพื่อที่จะเข้าร่วมในกระบวนการนโยบายสาธารณะ เริ่มตั้งแต่การพัฒนา ร่างกฎหมายหรือข้อเสนอเชิงนโยบายนำเสนอต่อองค์กรที่เกี่ยวข้องทั้งในฝ่ายบริหาร นิติบัญญัติ ตุลาการ หรือองค์กรภาคีรัฐที่มีอำนาจหน้าที่ จากนั้นจึงดำเนินการติดตามและทวงถามถึงการประกาศและบังคับใช้กฎหมายหรือนโยบาย ท้ายที่สุดจะเป็นการติดตามประเมินการบังคับใช้กฎหมายหรือนโยบายเพื่อได้ข้อมูลนำเข้าสู่ฝ่ายที่เกี่ยวข้องเพื่อปรับปรุงต่อไป

๒.๑.๒ การมีส่วนร่วมในเวทีการรับฟังความคิดเห็น

คือ กลไกในการรับฟังความต้องการ ข้อคิดเห็น ความกังวล จากประชาชน ต่อประเด็นทางการเมืองหรือประเด็นสาธารณะที่มีผลกระทบต่อประชาชน ก่อนที่จะมีการตรากฎหมาย หรือการตัดสินใจสั่งการของฝ่ายบริหาร ดังนั้น การประชาสัมพันธ์จึงเป็นช่องทางในการแลกเปลี่ยน ข้อมูลข่าวสารและรับฟังความคิดเห็นของประชาชน ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียต่อโครงการหรือการออกกฎหมายใด ๆ เพื่อให้การพัฒนาโครงการหรือกฎหมายมีความเหมาะสมกับสภาพบริบท ชุมชน เพื่อลดความขัดแย้งระหว่างรัฐ ชุมชน และผู้พัฒนาโครงการ

๒.๑.๓ การมีส่วนร่วมในการออกเสียงประชามติ

ประชามติ หมายถึง การนำประเด็นที่มีความสำคัญต่อสาธารณะไปผ่านการตัดสินใจ เพื่อแสดงความเห็นชอบหรือไม่เห็นชอบโดยประชาชน ผู้เป็นเจ้าของอำนาจอธิปไตย นับเป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมโดยตรงต่อแนวทางการบริหารนโยบายสาธารณะ โดยไม่ผ่านผู้แทนของตนทั้งในระดับชาติและระดับท้องถิ่น เพื่อถามความต้องการของประชาชนตรง ๆ และทำให้นโยบายต่าง ๆ สอดคล้องกับหลักการแห่งประชาธิปไตยมากขึ้น

๒.๒ การใช้อำนาจปกครองทางอ้อมของประชาชน

คือ ประชาชนสามารถใช้อำนาจผ่านการเลือกตั้งผู้แทนเพื่อทำหน้าที่ในฝ่ายนิติบัญญัติและฝ่ายบริหารทั้งในระดับชาติและระดับท้องถิ่น การเลือกตั้งมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการปกครองระบอบประชาธิปไตย เนื่องจากผู้แทนที่มาจากการเลือกตั้งของประชาชนมีหน้าที่สำคัญ ๆ หลายประการ เช่น ผู้แทนในฝ่ายนิติบัญญัติทำหน้าที่พิจารณาและผ่านกฎหมาย การอนุมัติเห็นชอบงบประมาณรายจ่ายของประเทศ การตรวจสอบถ่วงดุลการทำงานของฝ่ายบริหาร ส่วนผู้แทนในฝ่ายบริหารทำหน้าที่ในการบริหารกิจการบ้านเมืองโดยการบังคับใช้กฎหมายและการออกกฎหมายลำดับรอง การจัดบริการสาธารณะ การดูแลกิจการระหว่างประเทศ ระบบเศรษฐกิจ และความมั่นคงของประเทศ (สถาบันพระปกเกล้า, ๒๕๖๕, น. ๒๙)

การใช้อำนาจการปกครองของประชาชนโดยการเลือกตั้ง จะเป็นไปตามหลักการประชาธิปไตยโดยสมบูรณ์ได้ ประชาชนต้องเข้าไปมีส่วนร่วมในการเลือกตั้งอย่างแข็งขัน โดยเริ่มตั้งแต่มก่อนการเลือกตั้ง โดยการประชาสัมพันธ์การเลือกตั้ง ศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับนโยบายของผู้สมัครรับเลือกตั้ง และพรรคการเมือง สอดส่องเฝ้าระวังการทุจริตทำผิดกฎหมายเลือกตั้ง จากนั้นระหว่างการเลือกตั้งต้องออกไปใช้สิทธิลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง สังเกตการณ์การทำหน้าที่ของกรรมการประจำหน่วยเลือกตั้ง การนับคะแนน เข้าร่วมเป็นอาสาสมัครขององค์การเอกชนตรวจสอบการเลือกตั้ง และช่วงหลังการเลือกตั้ง ต้องติดตามการทำงานของผู้แทน เช่น การประชุม การอภิปราย การลงมติ การทำหน้าที่กรรมการ การทำหน้าที่ฝ่ายบริหารและฝ่ายค้านในสภา เป็นต้น (สถาบันพระปกเกล้า, ๒๕๖๕, น. ๓๐ - ๓๑)

๒.๓ รูปแบบการแสดงออกซึ่งอำนาจอธิปไตยของประชาชน

การแสดงออกซึ่งอำนาจอธิปไตยของประชาชนในการปกครองระบอบประชาธิปไตย จะแสดงให้เห็นได้ชัดเจนผ่าน “การมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน” ซึ่งก็คือ การที่กลุ่มประชาชนหรือสมาชิกในชุมชนได้กระทำการออกมาในลักษณะของการทำงานร่วมกันที่แสดงถึงความต้องการร่วมกัน ความสนใจร่วมกัน และมีเป้าหมายร่วมกันทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง (โกวิท วงศ์สุรจันทร์, ๒๕๔๖, น. ๓๑) โดยมีวิธีการดังนี้

๒.๓.๑ การออกเสียงประชามติ (Referendum)

การออกเสียงประชามติ หมายถึง การขอให้ประชาชนลงมติแสดงความเห็นชอบหรือไม่เห็นชอบในการร่างกฎหมายสำคัญ ๆ ซึ่งส่วนใหญ่จะใช้กับรัฐธรรมนูญ กล่าวคือ ในบางประเทศนั้น หากจะมีการแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญ จะต้องให้ประชาชนออกเสียงลงประชามติเสียก่อนจึงจะมีผลบังคับใช้ได้ รัฐธรรมนูญของหลายประเทศ เช่น สหรัฐอเมริกา ออสเตรเลีย สวิตเซอร์แลนด์ ฯลฯ ได้บัญญัติไว้ว่าให้ประชาชนออกเสียงประชามติเพื่อรับรองหรือไม่รับรองในการแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญ ถ้าประชามติของประชาชนส่วนใหญ่ไม่รับรองร่างกฎหมายรัฐธรรมนูญที่แก้ไขเพิ่มเติมใหม่นั้นก็เป็นอันตกไป ซึ่งมาตรการนี้จะมีประสิทธิภาพและได้ผลลัพธ์ที่ดีในเฉพาะประเทศที่ประชาชนมีการศึกษาในระดับสูง และมีความสนใจในทางการเมืองอย่างเพียงพอเท่านั้น

๒.๓.๒ การมีสิทธิเสนอร่างกฎหมาย (Initiative)

มาตรการเช่นนี้กระทำได้โดยประชาชนจำนวนหนึ่ง ซึ่งมีจำนวนตามที่กำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญร่วมกันเข้าชื่อเสนอร่างกฎหมายที่พวกเขาคิดว่าควรทำขึ้น เสนอไปให้รัฐสภาพิจารณาและตรากฎหมายต่อไป ซึ่งการแสดงออกซึ่งอำนาจอธิปไตยของประชาชนด้วยวิธีการนี้ ผลลัพธ์ที่ออกมาจะขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายอย่างเช่นเดียวกับการออกเสียงประชามติ กล่าวคือ ขึ้นอยู่กับมาตรฐานการศึกษาและความกระตือรือร้นในทางการเมืองของประชาชน

๒.๓.๓ การถอดถอนผู้ดำรงตำแหน่งสำคัญของประเทศ (Recall)

ในกรณีผู้ดำรงตำแหน่งที่สำคัญของประเทศบางคนไม่สามารถที่จะดำเนินการให้บรรลุเป้าหมายหรือเจตนารมณ์ของคนส่วนใหญ่ได้หรือทำความเสียหายต่อประชาชนส่วนรวมในประเทศ กฎหมายรัฐธรรมนูญบางประเทศได้เปิดโอกาสให้ประชาชนได้แสดงประชามติเพื่อถอดถอนบุคคลเช่นนั้นออกจากตำแหน่งได้ ตำแหน่งที่กล่าวถึงนี้เฉพาะตำแหน่งที่ได้มาจากการเลือกตั้งเท่านั้น

๒.๓.๔ ประชาพิจารณ์ (Public Hearing)

เป็นการรับฟังความคิดเห็นของประชาชนเกี่ยวกับเรื่องใดเรื่องหนึ่งที่รัฐเสนอจะจัดทำขึ้น โดยเปิดโอกาสให้ประชาชนที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับเรื่องนั้น ๆ ได้แสดงความคิดเห็น วิพากษ์วิจารณ์ ถึงข้อดีข้อเสียของเรื่องนั้น ๆ โดยมีเวทีประชาพิจารณ์ เพื่อให้ประชาชนผู้มีส่วนเกี่ยวข้องเข้าร่วมแสดงความคิดเห็น และมีเจ้าหน้าที่ของรัฐเป็นคนให้ข้อมูลหรือข้อเท็จจริงต่าง ๆ ก่อนที่จะได้แสดงความคิดเห็นว่าจะเห็นดีเห็นชอบกับโครงการหรือการจัดทำบริการสาธารณะ แล้วรัฐจึงจะดำเนินการไปตามความคิดเห็นนั้น เพื่อให้เป็นไปตามความต้องการของประชาชน การทำประชาพิจารณ์เป็นเครื่องมือที่จะช่วยพัฒนาสังคมไปในเส้นทางที่สอดคล้องกับความต้องการของประชาชน ซึ่งตรงกับหลักในการปกครองในระบอบประชาธิปไตย

๓. การใช้อำนาจอธิปไตยผ่านองค์กร

การปกครองในระบอบประชาธิปไตยจะมีหลักประกันสิทธิเสรีภาพของประชาชนที่สำคัญประการหนึ่งเสมอ นั่นคือจะต้องมีการแบ่งแยกอำนาจอธิปไตยและรูปแบบการใช้อำนาจอธิปไตย ดังนี้

๓.๑ แนวคิดการแบ่งแยกอำนาจอธิปไตย

มองเตสกีเออ (Montesquieu) ซึ่งเป็นนักปรัชญาการเมืองชาวฝรั่งเศส ได้เรียบเรียงวรรณกรรมสำคัญเล่มหนึ่ง คือ “เจตนารมณ์แห่งกฎหมาย” (Spirit of Laws) ในบทที่ ๖ ของหมวด ๑๑ ซึ่งมองเตสกีเออ ได้อธิบายว่าในทุกรัฐจะมีอำนาจอยู่ ๓ อย่าง ดังนี้

(๑) อำนาจนิตินิติบัญญัติ คือ อำนาจเกี่ยวกับการวางระเบียบบังคับทั่วไปในรัฐ กล่าวคือ “อำนาจในการตรากฎหมาย” (Legislative) ซึ่งองค์กรที่ใช้อำนาจได้แก่ สภานิติบัญญัติ

(๒) อำนาจปฏิบัติการซึ่งขึ้นอยู่กับกฎหมายมหาชน คือ อำนาจในการใช้หรือบังคับให้เป็นไปตามกฎหมาย ซึ่งปัจจุบันเรียกว่า “อำนาจบริหาร” (Executive) ซึ่งใช้ปกครองรัฐและบังคับให้การต่าง ๆ เป็นไปตามที่กฎหมายบัญญัติ โดยเป็นอำนาจหน้าที่ของรัฐบาล

(๓) อำนาจปฏิบัติการต่าง ๆ ซึ่งขึ้นอยู่กับกฎหมายแพ่ง คือ อำนาจในการวินิจฉัยอรรถคดี ซึ่งเรียกกันต่อมาว่าเป็น “อำนาจตุลาการ” (Judicial) ทำหน้าที่จัดการกับความขัดแย้งที่เกิดขึ้นระหว่างเอกชนด้วยกัน หรือระหว่างเอกชนกับองค์กรของรัฐ โดยมีองค์กรตุลาการเป็นผู้วินิจฉัยชี้ขาดข้อพิพาทเหล่านั้นให้เป็นไปตามที่กฎหมายบัญญัติไว้

มองเตสกีเออ ได้นำเสนอหลักและวิธีการที่แยกอำนาจอธิปไตยเพื่อก่อให้เกิดและส่งเสริมอิสรภาพของประชาชนไว้ ดังนี้

๓.๑.๑ ต้องมีการแยกองค์กรที่ใช้อำนาจอธิปไตย

กล่าวคือ โครงสร้างของการใช้อำนาจอธิปไตยจะต้องมีการแยกองค์กรที่ใช้อำนาจทั้งสาม คือ อำนาจนิตินิติบัญญัติ อำนาจบริหาร และอำนาจตุลาการ การแยกนี้หมายความว่าให้แต่ละองค์กรใช้อำนาจแต่เพียงอย่างเดียวหรือจะกล่าวอีกอย่างหนึ่งก็คือ คนหนึ่งหรือองค์กรหนึ่งใช้อำนาจได้เพียงอย่างเดียว ผู้ที่มีหน้าที่ออกกฎหมายก็ต้องทำหน้าที่เฉพาะการออกกฎหมายเท่านั้น จะมาทำหน้าที่บริหารหรือตุลาการอีกไม่ได้ จึงจะต้องมี “การแบ่งแยกอำนาจ” (Separation of Powers) เหตุผลที่มองเตสกีเออ เสนอให้แยกองค์กรที่ใช้อำนาจอธิปไตยก็เพราะว่า เมื่ออำนาจนิตินิติบัญญัติและบริหารรวมอยู่ในองค์กรเดียวกัน อิสรภาพย่อมไม่อาจมีได้ หากอำนาจตุลาการไม่แยกออกจากอำนาจนิตินิติบัญญัติและบริหาร ชีวิตอิสรภาพของคนในบังคับจะอยู่ภายใต้การควบคุมแบบพลการ เพราะตุลาการอาจประพฤติด้วยวิธีการรุนแรงและกดขี่ ดังนั้น กล่าวโดยสรุปเพื่อให้เกิดอิสรภาพแก่ประชาชนจึงมีความจำเป็นต้องให้มีการแยกองค์กรที่ใช้อำนาจทั้งสามออกจากกันเพื่อถ่วงดุลอำนาจซึ่งกันและกัน (สมบัติ จันทรวงศ์, ๒๕๕๘, น. ๓๕๐ - ๓๕๑)

๓.๑.๒ ต้องมีระบบการตรวจสอบและถ่วงดุลอำนาจกันไว้

การตรวจสอบและถ่วงดุลอำนาจกัน (Check and Balance) หมายถึง อำนาจที่จะแยกให้แต่ละองค์กรเป็นผู้ใช้อำนาจนั้น ไม่ใช่แยกจากกันโดยเด็ดขาดหรือมีอิสระไม่เกี่ยวข้องซึ่งกันและกัน แต่จะต้องเป็นการสร้างระบบการตรวจสอบและถ่วงดุลที่จะกำหนดความสัมพันธ์ระหว่างองค์กรที่ใช้ อำนาจทั้งสามอย่างมี “ดุลภาพแห่งอำนาจ” (Balance of Power) หมายถึง การให้แต่ละอำนาจที่แยกให้แต่ละองค์กรใช้นั้นต่างก็มีฐานะเท่ากัน แต่ละอำนาจมีฐานะเท่ากันเช่นนี้ทำให้อำนาจด้านด้วยอำนาจ ซึ่งจะก่อให้เกิดดุลยภาพระหว่างอำนาจได้ สำหรับ “การตรวจสอบแห่งอำนาจ” (Check of Power) หมายถึงให้แต่ละอำนาจสามารถตรวจสอบการทำงานของกันและกันได้ เป็นต้นว่าถ้าฝ่ายบริหารไม่ดำเนินการหรือละเว้นหน้าที่ ฝ่ายตุลาการจะดำเนินการตามที่ฝ่ายนิติบัญญัติออกกฎหมายมา ฝ่ายนิติบัญญัติย่อมสามารถตรวจสอบการทำงานของฝ่ายบริหารได้ นอกจากนี้ ยังครอบคลุมถึงการตรวจสอบภายในขององค์กรที่ใช้อำนาจเดียวกันด้วย เช่น การที่ฝ่ายนิติบัญญัติประกอบด้วยสองสภา ถ้าสภาหนึ่งออกกฎหมายที่เป็นการละเมิดสิทธิของประชาชนของฝ่ายหนึ่ง สภาที่สองย่อมมีอำนาจ ตรวจสอบกลั่นกรองกฎหมายที่ผ่านสภาหนึ่งมาแล้วได้ (สมเกียรติ วันทะนะ, ๒๕๕๑, น. ๒๖๒ - ๒๖๔)

กล่าวโดยสรุปแล้ว หลักการแบ่งแยกอำนาจอธิปไตย จึงมีได้หมายถึง การแบ่งอำนาจ อธิปไตยออกเป็นส่วน ๆ แต่หมายความว่า การแบ่งแยกกิจการในหน้าที่ไปให้แก่องค์กรของรัฐ ดังนั้น การแบ่งแยกอำนาจ จึงเป็นการแบ่งแยกองค์กรผู้ใช้อำนาจอธิปไตย เพื่อมิให้เกิดการใช้อำนาจอธิปไตย แบบรวมศูนย์ (Concentration) แต่ให้มีการกระจาย (Decentralization) การใช้อำนาจอธิปไตยไปยัง องค์กรต่าง ๆ อันได้แก่ ฝ่ายนิติบัญญัติ ฝ่ายบริหาร และฝ่ายตุลาการ โดยเป็นผลมาจากแนวคิดที่ว่า การใช้อำนาจอธิปไตยหรืออำนาจรัฐอย่างพอสมควรแก่กรณีนั้น จำต้องอาศัยการจัดองค์กรของรัฐในลักษณะ ที่เป็นการให้อำนาจหนึ่งหยุดยั้งอีกอำนาจหนึ่ง แต่อย่างไรก็ตาม หลักการแบ่งแยกอำนาจนั้น ไม่ได้ หมายความว่า จะต้องจัดองค์กรแต่ละฝ่ายให้อำนาจในการใช้อำนาจอธิปไตยอย่างเท่าเทียมกัน อำนาจใดอำนาจหนึ่งอาจจะอยู่เหนืออีกอำนาจหนึ่งก็ได้ แต่ที่สำคัญจะต้องไม่ใช่การอยู่เหนือกว่าในลักษณะ ที่เป็นการเด็ดขาดสมบูรณ์ แต่ต้องมีมาตรการใด ๆ ที่เป็นหลักประกันในการใช้อำนาจของแต่ละองค์กร ซึ่ง ก็คือให้มีการตรวจสอบและถ่วงดุลการใช้อำนาจของแต่ละองค์กรนั่นเอง

การที่จะทำให้การตรวจสอบและถ่วงดุลการใช้อำนาจรัฐเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ จำต้องคำนึงถึงหลักการที่สำคัญหลายประการด้วยกัน ได้แก่

(๑) ระบบการตรวจสอบและการใช้อำนาจรัฐ ต้องครอบคลุมภารกิจทุกด้านเพื่อให้ การคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชนเป็นไปโดยทั่วถึงอย่างแท้จริง จึงควรกำหนดให้มีองค์กร ตรวจสอบหลาย ๆ องค์กร เพื่อให้ทำหน้าที่ตรวจสอบและถ่วงดุลการใช้อำนาจรัฐ แต่ทั้งนี้ ต้อง ระมัดระวังมิให้อำนาจหน้าที่ของแต่ละองค์กรซ้ำซ้อนกัน

(๒) ระบบการตรวจสอบและถ่วงดุลการใช้อำนาจรัฐ จะต้องคำนึงถึงดุลยภาพระหว่าง การใช้อำนาจรัฐเพื่อประโยชน์ส่วนรวมและการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชน

(๓) องค์กรที่จะทำหน้าที่ตรวจสอบและถ่วงดุลจะต้องมีความเป็นอิสระ แต่อย่างไรก็ตาม องค์กรนั้นก็ยังสามารถถูกตรวจสอบได้เช่นกัน

(๔) ปรับปรุงกลไกหรือช่องทางต่าง ๆ ที่ประชาชนจะสามารถใช้สิทธินำเรื่องมาสู่องค์กรตรวจสอบและถ่วงดุลทั้งหลายได้กว้างขวางและสะดวกยิ่งขึ้น

ดังนั้น การตรวจสอบและถ่วงดุลการใช้อำนาจรัฐ จึงเป็นหลักการในการจัดแยกองค์กรของรัฐในการดำเนินคดีอาญา เพื่อให้เกิดการตรวจสอบการดำเนินการหรือการใช้อำนาจขององค์กร และเพื่อยับยั้งการใช้อำนาจรัฐไปในทางที่มีข้อขัดแย้งกฎหมาย โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้เกิดการปฏิบัติตามกฎหมาย ค้ำครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชน และอำนวยความสะดวกให้แก่ประชาชน

๓.๒ ความสัมพันธ์ระหว่างองค์กรที่ใช้อำนาจอธิปไตย

ดังที่ได้กล่าวมาแล้วว่า หลักการแบ่งแยกอำนาจอธิปไตย หมายความว่า การแบ่งแยกกิจการในหน้าที่ไปให้แก่องค์กรของรัฐ เป็นการแบ่งแยกองค์กรผู้ใช้อำนาจอธิปไตยเพื่อมิให้เกิดการใช้อำนาจแบบรวมศูนย์ แต่ให้มีการกระจายการใช้อำนาจอธิปไตยไปยังองค์กรต่าง ๆ ได้แก่ ฝ่ายนิติบัญญัติ ฝ่ายบริหาร และฝ่ายตุลาการ เพื่อเป็นหลักประกันในการใช้อำนาจของแต่ละองค์กร ให้มีการตรวจสอบและถ่วงดุลการใช้อำนาจของแต่ละองค์กรนั่นเอง ดังนั้น องค์กรผู้ใช้อำนาจอธิปไตยแต่ละฝ่ายจึงต้องมีความสัมพันธ์ระหว่างองค์กร (ถาวร เกียรติทับทิว, ๒๕๔๖, น. ๑๗๖ - ๑๘๑) สรุปได้ดังนี้

๓.๒.๑ ความสัมพันธ์ระหว่างฝ่ายนิติบัญญัติกับฝ่ายบริหาร

โดยปกติแล้ว ฝ่ายนิติบัญญัติจะทำหน้าที่ออกกฎหมายในแง่หลักการกว้าง ๆ แล้ว ให้ฝ่ายบริหารหรือฝ่ายปกครองไปกำหนดรายละเอียดโดยการออกกฎ (Rules) ข้อบังคับ (Regulation) หรือที่ในทางนิติศาสตร์เรียกว่า กฎหมายลำดับรอง (Subordinate Legislation) ซึ่งแสดงให้เห็นสัมพันธ์ภาพที่จำเป็นระหว่างฝ่ายนิติบัญญัติและฝ่ายบริหารประการหนึ่ง แต่อำนาจออกกฎหมายที่ฝ่ายนิติบัญญัติให้ไปต้องไม่ใช่ไปในทางที่ขัดกับกฎหมายแม่บทต่าง ๆ ที่กำหนดสิทธิของบุคคลและสิทธิในทรัพย์สิน หรือผูกมัดและกำหนดความรับผิดชอบ หรือระบุประเภทความผิดอาญาและกำหนดโทษ ซึ่งต่างไปจากการมอบอำนาจนิติบัญญัติให้แก่หน่วยการปกครองท้องถิ่นที่สามารถออกข้อบัญญัติได้เองในบางกรณี ฝ่ายบริหารจะออกกฎหมายลำดับรองเพื่อปฏิบัติให้กฎหมายหลักมีผลใช้บังคับเท่านั้น ไม่ใช่ออกกฎหมายลำดับรองบังคับให้มีผลอย่างพระราชบัญญัติ

๓.๒.๒ ความสัมพันธ์ระหว่างฝ่ายนิติบัญญัติกับฝ่ายตุลาการ

ฝ่ายตุลาการจะต้องตัดสินคดีความ โดยเฉพาะข้อพิพาทอันเนื่องมาจากฝ่ายปกครองตามกฎหมาย แต่มิได้หมายความว่าต้องวินิจฉัยตามกฎหมายของฝ่ายนิติบัญญัติเสมอไป หากว่ากฎหมายนั้นขัดต่อรัฐธรรมนูญเกี่ยวกับหลักประกันสิทธิเสรีภาพ ซึ่งเท่ากับว่าฝ่ายนิติบัญญัติไม่สามารถสั่งให้ศาลตัดสินตามกฎหมายได้เสมอไป หรือออกกฎหมายเปลี่ยนแปลงคำสั่งศาล มิเช่นนั้น “สิทธิเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญก็จะหมดไป” ในทางกลับกัน ศาลก็ไม่สามารถบังคับให้ฝ่ายนิติบัญญัติออกกฎหมายหรืองดเว้นการออกกฎหมายตามที่ศาลต้องการได้ หรือแม้แต่ที่จะให้ฝ่ายบริหารปฏิบัติตามคำสั่งศาลที่สั่งตามอำเภอใจ มิเช่นนั้นก็จะขัดกับหลักการแบ่งแยกอำนาจ หรือหลักการดุลยภาพแห่งอำนาจ

ข้อควรระวังตามหลักการแบ่งแยกอำนาจ ศาลจึงควรพิจารณาแต่เฉพาะกฎหมายที่เป็นอยู่ (what the law is) ไม่ใช่กฎหมายที่ควรจะเป็น (what the law should be) เพราะเป็นเรื่องของฝ่ายนิติบัญญัติ หากกฎหมายที่ออกมาไม่ทันต่อเหตุการณ์ ก็ควรเป็นเรื่องของประชาชนผู้เสนอตัวเข้าไปทำหน้าที่ออกกฎหมายจะเป็นผู้พิจารณาเอง

๓.๒.๓ ความสัมพันธ์ระหว่างฝ่ายบริหารกับฝ่ายตุลาการ

ฝ่ายบริหารจะต้องปฏิบัติตามกฎหมายโดยใช้อำนาจภายใต้ข้อจำกัดอำนาจหน้าที่ของตน จะใช้อำนาจตามอำเภอใจไม่ได้ เช่น ฝ่ายปกครองจะใช้อำนาจในการออกคำสั่งที่มีผลเป็นการแต่งตั้งคณะบุคคลอื่นที่มีศาลให้อำนาจพิจารณาพิพากษาอรรถคดีแยกไปจากอำนาจศาลโดยขัดแย้งไม่ได้ ซึ่งจะเป็นการขัดแย้งต่อรัฐธรรมนูญ ที่จะกำหนดว่าการพิจารณาพิพากษาอรรถคดีเป็นอำนาจของศาลโดยเฉพาะ

ฝ่ายบริหารจะต้องอยู่ภายใต้การควบคุมของฝ่ายตุลาการ หากกระทำการใด ๆ อันเป็นการละเมิดสิทธิเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญ ยกตัวอย่างเช่น กรณีศาลสูงสุดของสหรัฐอเมริกาได้เข้าไปพิจารณาความสมเหตุสมผลของการกำหนดราคาค่าขนส่งสินค้า โดยให้เหตุผลว่าเพื่อประโยชน์สาธารณะ มิเช่นนั้นแล้ว จะเกิดกรณีที่ฝ่ายบริหารเข้าไปลิตรอนการใช้สิทธิในทรัพย์สินโดยชอบด้วยกฎหมายของเอกชน หรือสิทธิในการใช้ทรัพย์สินโดยชอบด้วยกฎหมายย่อมถูกลิตรอนให้เสียไป

๔. การปกครองในระบบรัฐสภา

หลักการสำคัญของการปกครองในระบบรัฐสภาคือ “รัฐสภา” นอกจากจะเป็นองค์กรที่ใช้อำนาจในทางนิติบัญญัติแล้วยังเป็นผู้ควบคุมองค์กรที่ใช้อำนาจบริหารด้วย กล่าวคือ คณะรัฐมนตรีในฐานะที่เป็นฝ่ายบริหารจะต้องบริหารประเทศโดยต้องรับผิดชอบร่วมกันต่อรัฐสภาในนโยบายทั่วไปของคณะรัฐมนตรี และเมื่อใดที่รัฐสภาโดยเฉพาะสภาผู้แทนราษฎรมิได้ไว้วางใจในการบริหารราชการแผ่นดินของฝ่ายบริหารหรือนายกรัฐมนตรีแล้ว คณะรัฐมนตรีซึ่งเป็นฝ่ายบริหารก็ต้องลาออกหรือพ้นจากตำแหน่ง ในขณะที่ฝ่ายบริหารก็มีอำนาจในการที่จะยุบสภาผู้แทนราษฎรซึ่งมีผลทำให้สมาชิกภาพของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรต้องสิ้นสุดลงก่อนวาระและทำให้รัฐมนตรีทั้งคณะต้องพ้นจากตำแหน่งด้วย

รูปแบบของรัฐสภา การปกครองในระบบรัฐสภานั้น “รัฐสภา” ถือเป็นองค์กรสูงสุดอันเป็นที่รวมเจตจำนงของประชาชนทั้งประเทศและเป็นศูนย์กลางอำนาจทางการเมืองการปกครอง โดยโครงสร้างหรือรูปแบบของรัฐสภามีความหมายถึง จำนวนสภาที่ประกอบกันเข้าเป็นรัฐสภา ซึ่งโดยทั่วไปมักจะแบ่งออกเป็น ๒ ระบบ คือ ระบบสภาเดียว และระบบสภาคู่หรือระบบสองสภา

๔.๑ ระบบสภาเดียว เป็นรูปแบบของรัฐสภาที่มีองค์กรฝ่ายนิติบัญญัติเพียงฝ่ายเดียวหรือประเภทเดียว แต่อาจจะมีพรรคต่างสังกัดหรือมีที่มาที่แตกต่างกัน มาประชุมพร้อมกันในเวลาและสถานที่เดียวกัน รวมทั้งมีอำนาจหน้าที่อย่างเดียวกัน ซึ่งโดยทั่วไปจะเหมือนกัน เช่น มาจากการเลือกตั้งหรือการแต่งตั้งอย่างใดอย่างหนึ่ง แต่อย่างไรก็ตาม สภาเดียวก็อาจจะแบ่งสมาชิกออกเป็นประเภทตามที่มาของสมาชิกก็ได้ เช่น สมาชิกประเภทหนึ่งมาจากการเลือกตั้งและอีกประเภทหนึ่งมาจากการแต่งตั้ง เป็นต้น ดังนั้น จึงกล่าวโดยสรุปได้ว่า ระบบสภาเดียว คือ รัฐสภาที่มีฝ่ายนิติบัญญัติเพียงสภาเดียวทำหน้าที่ตรากฎหมายและควบคุมการบริหารงานของรัฐบาล

ทั้งนี้ รัฐสภาที่มีระบบสภาเดียวหรือระบบสภาเดียวนั้น ในทางทฤษฎีถือเป็นระบบที่สมเหตุสมผลที่สุดในรัฐเดียว ทั้งนี้ เพราะรัฐสภาเป็นผู้ใช้อำนาจนิติบัญญัติในนามของประชาชนซึ่งเป็นการแสดงเจตจำนงของประชาชน ดังนั้น จึงควรเป็นสภาเดียว ด้วยเหตุนี้ประเทศที่นิยมระบบสภาเดียวจึงมักจะกล่าวอ้างว่า สภาเดียวนั้นเป็นสภาผู้แทนของประชาชนที่แท้จริงและตรงไปตรงมา และเมื่อเป็นสภาของประชาชนแล้วก็ไม่ควรจะถูกควบคุมและถ่วงดุลโดยสภาอื่นอีก

ระบบสภาเดียวมีประโยชน์และข้อพิจารณาเพิ่มเติมได้แก่ การปฏิบัติหน้าที่ด้านนิติบัญญัติหรือการตรากฎหมายขึ้นใช้บังคับ และการดำเนินการในด้านต่าง ๆ เป็นไปอย่างรวดเร็ว มีความเป็นเอกภาพ และไม่ปรากฏความขัดแย้งระหว่างสองสภา เพราะกระบวนการพิจารณาจะมีเพียงสภาเดียวจะเป็นการประหยัดงบประมาณ ทั้งในเรื่องสถานที่ประชุม การรับรอง การจัดการเลือกตั้ง และเงินเดือนของสมาชิก ผู้แทนของสภาเดียวจะมีความภาคภูมิใจในตัวเองที่เป็นผู้แทนของประชาชนเพียงองค์กรเดียวเท่านั้น

อย่างไรก็ตาม เนื่องจากระบบสภาเดียวซึ่งมีสภาเดียวเป็นผู้พิจารณากฎหมาย แม้จะทำให้กฎหมายต่าง ๆ ผ่านการพิจารณาของรัฐสภาเป็นไปอย่างรวดเร็ว ก็อาจจะเกิดข้อบกพร่องและกระทบต่อสิทธิเสรีภาพของประชาชนได้ เนื่องจากระบบสภาเดียวไม่มีสภาอื่นเข้ามาตรวจสอบและถ่วงดุลการใช้อำนาจ ดังนั้น รัฐสภาจึงอาจจะตรากฎหมายขึ้นใช้บังคับได้ตามอำเภอใจ

๔.๒ ระบบสภาคู่หรือระบบสองสภา เป็นรูปแบบของรัฐสภาที่มีองค์กรฝ่ายนิติบัญญัติแบ่งออกเป็นสองฝ่ายหรือสองประเภทประชุมแยกกันคนละเวลาและสถานที่ รวมทั้งมีอำนาจหน้าที่ที่มากน้อยแตกต่างกัน และอาจจะมีวาระการดำรงตำแหน่งที่ต่างกันด้วย ทั้งนี้ จะมีกรณีพิเศษที่กำหนดให้ทั้งสองฝ่ายมาประชุมร่วมกันหรือพร้อมกันได้ กล่าวอีกนัยหนึ่งคือ ระบบสภาคู่หรือระบบสองสภา หมายถึงรัฐสภาที่มีฝ่ายนิติบัญญัติประกอบด้วยสภาสองสภา คือ สภาล่างและสภาสูง โดยให้สภาล่างมีบทบาทอย่างแท้จริงในการตรากฎหมายและอีกสภานึงคือสภาสูงทำหน้าที่เป็นที่ปรึกษา พิจารณาก่อนกรองและยับยั้งการใช้อำนาจของสภาล่าง นอกจากนี้ รัฐสภาที่มีระบบสภาคู่หรือระบบสองสภาซึ่งประกอบด้วยสมาชิก ๒ ประเภท ได้แก่ สภาสูงและสภาล่างนั้น อาจจะมีชื่อเรียกที่แตกต่างกัน เช่น ประเทศไทยและประเทศสหรัฐอเมริกาสภาสูงคือวุฒิสภา สภาล่างคือสภาผู้แทนราษฎร ประเทศอังกฤษสภาสูงคือสภาขุนนาง สภาล่างคือสภาสามัญ ประเทศญี่ปุ่น สภาสูงคือวุฒิสภาหรือสภาที่ปรึกษา สภาล่างคือสภาผู้แทนราษฎร และประเทศฝรั่งเศส สภาสูงคือวุฒิสภา สภาล่างคือสภาผู้แทนราษฎรหรือสมัชชาแห่งชาติ

ทั้งนี้ ระบบสภาคู่หรือระบบสองสภานั้นมีที่มาจากสภาพของสังคมแต่แรกเริ่มที่มักจะมีประชาชนหลายชั้นหลายพวก เช่น ในประเทศอังกฤษ ชนชั้นสูงที่เรียกกันว่าขุนนางทั้งทางโลกและศาสนา รวมกันขึ้นเป็นสภาสูง และบรรดาขุนนางผู้น้อย เช่น อัศวิน และพระที่มีอาวุโสน้อย ตลอดจนบรรดาผู้แทนของเมืองก็จะรวมอยู่ในสภาล่าง หรือในประเทศฝรั่งเศสและบรรดาประเทศในยุโรปทั่วไปก็จะมีระบบฐานันดร คือ พระจะเป็นฐานันดรหนึ่ง ขุนนางก็เป็นอีกฐานันดรหนึ่ง แต่ละฐานันดรก็จะมีสภาเป็นของตนเอง บรรดาผู้แทนราษฎร ซึ่งเรียกว่าเป็นฐานันดรที่สาม จะปฏิบัติงานอยู่ในสภาผู้แทนราษฎร

ในประเทศที่มีวิวัฒนาการทางการเมืองในลักษณะที่มีความแตกต่างกันของกลุ่มผลประโยชน์ภายในประเทศ คือ เริ่มจากการรวมตัวของแคว้นหรือรัฐเล็ก ๆ ขึ้นเป็นประเทศใหญ่ เช่น สหรัฐอเมริกา เยอรมนี สวิตเซอร์แลนด์ ประเทศเหล่านี้มักจะใช้ระบบสภาคู่หรือระบบสองสภา คือ ให้สภาล่างเป็นสภาซึ่งทำหน้าที่เป็นตัวแทนเจตนารมณ์และผลประโยชน์ของชาติ ส่วนสภาสูงเป็นตัวแทนของผลประโยชน์ของแคว้นหรือท้องถิ่นที่รวมกันเป็นประเทศ ระบบสภาคู่ในประเทศเหล่านี้จึงเป็นการสร้างดุลยภาพและการผสมผสานกลมเกลียวระหว่างผลประโยชน์ในระดับต่างกัน

ระบบสภาคู่หรือระบบสองสภาก็มีทั้งประโยชน์และข้อพิจารณาเพิ่มเติม โดยระบบสภาคู่เป็นการเปิดโอกาสให้ตัวแทนของประชาชนจากกลุ่มอาชีพต่าง ๆ เข้าไปมีส่วนร่วมในรัฐสภามากขึ้น โดยการมีสภาสูงหรือวุฒิสภาทำหน้าที่ในการกลั่นกรองกฎหมายจากสภาล่าง จะช่วยให้กฎหมายหรืองบประมาณที่ผ่านการพิจารณาของรัฐสภามีความละเอียดและรอบคอบมากยิ่งขึ้น และยังทำหน้าที่ในการตรวจสอบและถ่วงดุลการใช้อำนาจของสภาล่างและการทำงานของรัฐบาลเพิ่มเติมด้วยอีกทางหนึ่ง

อย่างไรก็ตาม ในระบบสองสภาอาจเกิดความขัดแย้งในการปฏิบัติหน้าที่ระหว่างสมาชิกของทั้งสองสภาได้ การดำเนินงานในด้านต่าง ๆ อาจจะเป็นไปอย่างล่าช้าหรือไม่ทันต่อสถานการณ์ เนื่องจากต้องผ่านการพิจารณาหรือได้รับความเห็นชอบของทั้งสองสภา สิ้นเปลืองงบประมาณหรือค่าใช้จ่ายในการปฏิบัติงานและการจ่ายค่าตอบแทนให้สมาชิกสภาทั้งสองสภา (คณะอนุกรรมการจัดทำสารานุกรมสำหรับเยาวชน เล่มที่ ๑ ฯ, ๒๕๕๘, น. ๔๓ - ๔๗)

ส่วนที่ ๒ บทบาท หน้าที่และอำนาจของฝ่ายนิติบัญญัติ

๑. รูปแบบการปกครองของไทย

นับตั้งแต่มีการเปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์มาสู่การปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข เมื่อวันที่ ๒๔ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๗๕ เป็นต้นมา รัฐธรรมนูญทุกฉบับได้กำหนดรูปแบบการปกครองของประเทศเป็น “ระบบรัฐสภา” มาโดยตลอด ซึ่งมีหลักการที่สำคัญคือ “อำนาจอธิปไตยเป็นของปวงชนชาวไทยพระมหากษัตริย์ผู้ทรงเป็นประมุขทรงใช้อำนาจนั้นทางรัฐสภา คณะรัฐมนตรี และศาล” จากหลักการซึ่งเป็นโครงสร้างการเมืองการปกครองที่สำคัญของประเทศดังกล่าว ได้อธิบายคำว่า “ระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข” หมายถึง ระบอบประชาธิปไตยของไทยที่ประกอบด้วยกลไกสำคัญ ๓ ประการ คือ ประชาชน พระมหากษัตริย์ และองค์กรทางการเมือง โดยมีความยึดโยงด้วยกันว่าประชาชนเป็นเจ้าของอำนาจอธิปไตย พระมหากษัตริย์ทรงเป็นผู้ใช้อำนาจนั้นโดยเป็นการใช้อำนาจผ่านองค์กรทางการเมือง ดังนี้ อำนาจอธิปไตยผ่านทางรัฐสภา อำนาจบริหารผ่านทางคณะรัฐมนตรี และอำนาจตุลาการผ่านทางศาล ตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญ ทั้งนี้ พระมหากษัตริย์ไม่ได้ทรงเป็นผู้ใช้อำนาจดังกล่าวโดยตรง ซึ่งบทกฎหมาย พระราชหัตถเลขา และพระบรมราชโองการต่าง ๆ อันเกี่ยวกับราชการแผ่นดิน ต้องมีรัฐมนตรีลงนามรับสนองพระบรมราชโองการ เว้นแต่ที่มีบัญญัติไว้เป็นอย่างอื่นในรัฐธรรมนูญ (สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, ๒๕๖๒, น. ๒ - ๕)

นอกจากนี้ ตามหลักการแบ่งแยกอำนาจรัฐธรรมนูญทุกฉบับจึงได้แบ่งอำนาจอธิปไตยซึ่งเป็นอำนาจสูงสุดในการปกครองประเทศออกเป็น ๓ ฝ่าย (คณะอนุกรรมการจัดทำสารานุกรมสำหรับเยาวชน เล่มที่ ๑ ฯ, ๒๕๕๘, น. ๔๑ - ๔๒) ดังนี้

(๑) อำนาจอธิปไตย หรืออำนาจในการตรากฎหมายเพื่อใช้บังคับ โดยมีรัฐสภาในฐานะองค์กรตัวแทนของประชาชนเป็นองค์กรผู้ใช้อำนาจนี้

(๒) อำนาจบริหาร หรืออำนาจในการบังคับใช้กฎหมาย โดยมีคณะรัฐมนตรีเป็นผู้ใช้อำนาจ

(๓) อำนาจตุลาการ หรืออำนาจในการพิพากษาอรรถคดีต่าง ๆ โดยมีศาลเป็นองค์กรผู้ใช้อำนาจ

ทั้งนี้ การแบ่งแยกอำนาจทั้งสามออกมาต่างหากจากกัน เพื่อป้องกันมิให้อำนาจใดอำนาจหนึ่งรวมอยู่ที่บุคคลหรือกลุ่มบุคคลเดียว อันอาจจะนำมาสู่การใช้อำนาจอย่างเกินขอบเขตได้ กล่าวคือ ฝ่ายนิติบัญญัติทำหน้าที่ออกกฎหมาย ฝ่ายบริหารทำหน้าที่บังคับการให้เป็นไปตามกฎหมายที่ออกโดยฝ่ายนิติบัญญัติ และฝ่ายตุลาการทำหน้าที่พิจารณาพิพากษาคดีตามกฎหมายที่ฝ่ายนิติบัญญัติได้ออกมา แต่ในอีกทางหนึ่งก็มีความสัมพันธ์ในลักษณะแบ่งแยกอำนาจไม่เด็ดขาด เพื่อการตรวจสอบถ่วงดุล และมีความรับผิดชอบต่อกันอยู่ ดังนี้

๑) การถ่วงดุลอำนาจของฝ่ายนิติบัญญัติ

- ฝ่ายบริหารจะมีอำนาจก็ต่อเมื่อได้รับอำนาจตามกฎหมายที่ออกโดยฝ่ายนิติบัญญัติ และฝ่ายนิติบัญญัติหรือสภาเป็นผู้ให้เห็นชอบผู้ที่ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี สามารถตั้งกระทู้ถามและอภิปรายไม่ไว้วางใจ เป็นการถ่วงดุลอำนาจบริหาร

- ฝ่ายตุลาการต้องวินิจฉัยคดีตามกฎหมายที่ออกโดยฝ่ายนิติบัญญัตินั้น และการที่ฝ่ายนิติบัญญัติทำหน้าที่อนุมัติงบประมาณ หรือในบางประเทศการแต่งตั้งตุลาการระดับสูงต้องได้รับความเห็นชอบจากรัฐสภา เป็นการถ่วงดุลอำนาจตุลาการ

๒) การถ่วงดุลอำนาจของฝ่ายบริหาร

- นายกรัฐมนตรีสามารถยุบสภาได้ ซึ่งทำให้ฝ่ายนิติบัญญัติสิ้นสุดวาระก่อนกำหนด แต่ฝ่ายบริหารก็ต้องสิ้นสุดลงไปด้วยพร้อมกัน เป็นการถ่วงดุลอำนาจนิติบัญญัติ

- การที่ฝ่ายบริหารสามารถขอพระราชทานอภัยโทษแก่ผู้กระทำความผิด หรือในประเทศสหรัฐอเมริกา ประธานาธิบดีเป็นผู้เสนอแต่งตั้งผู้พิพากษา โดยความยินยอมของรัฐสภา เป็นการถ่วงดุลอำนาจตุลาการ

๓) การถ่วงดุลอำนาจของฝ่ายตุลาการ

- ฝ่ายตุลาการมีอำนาจในการตีความว่ากฎหมายที่ออกโดยรัฐสภานั้นบังคับใช้อย่างถูกต้องหรือไม่ ศาลรัฐธรรมนูญมีอำนาจในการตรวจสอบความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของกฎหมายที่ออกโดยรัฐสภา และกรณีที่ฝ่ายตุลาการมีอำนาจในการพิจารณาถอดถอนผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พิจารณาการขาดคุณสมบัติหรือมีลักษณะต้องห้าม เป็นการถ่วงดุลอำนาจนิติบัญญัติ

- ศาลทำหน้าที่ควบคุมตรวจสอบการดำเนินงานหรือการบังคับใช้กฎหมายว่าถูกต้องตามที่กฎหมายกำหนดไว้หรือไม่ รวมถึงการพิจารณาถอดถอนผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พิจารณาการขาดคุณสมบัติหรือมีลักษณะต้องห้าม และการพิจารณาข้อพิพาททางปกครอง เป็นการถ่วงดุลอำนาจบริหาร

นอกจากนี้ ปัจจุบันรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐ กำหนดหลักการสำคัญของการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข โดยยืนยันว่าอำนาจอธิปไตยเป็นของประชาชน มีพระมหากษัตริย์ทรงใช้อำนาจนั้นผ่านทางองค์กรทางการเมืองตามที่รัฐธรรมนูญกำหนด และกำหนดกรอบและเป้าหมายในการปฏิบัติหน้าที่ขององค์กรต่าง ๆ ที่ต้องปฏิบัติหน้าที่ให้เป็นไปตามรัฐธรรมนูญ กฎหมาย และหลักนิติธรรม เพื่อประโยชน์ส่วนรวมของประเทศชาติและความผาสุกของประชาชนโดยรวม

๒. พรรคการเมือง และรูปแบบการเลือกตั้งของไทย

๒.๑ พรรคการเมือง

๒.๑.๑ ความหมายและความสำคัญของพรรคการเมือง

พรรคการเมืองเป็นส่วนหนึ่งของสถาบันทางการเมืองไทย เป็นสถาบันที่แสดงถึงความสัมพันธ์ระหว่างการเมืองและสมาชิกของสังคม และระหว่างสมาชิกของสังคมด้วยกันเอง มีบทบาทและความสำคัญอย่างยิ่งต่อการปกครองระบอบประชาธิปไตย เป็นเครื่องมือในการเชื่อมโยงระหว่างภาครัฐกับประชาชน มีหน้าที่ดำเนินกิจกรรมทางการเมือง ผ่านการรวมกลุ่มของบุคคล กลุ่มบุคคล ร่วมกัน ในฐานะเป็นผู้ที่มีอุดมการณ์ทางการเมืองเช่นเดียวกัน อาทิ มีความเห็นทางการเมือง เศรษฐกิจ สังคม และอุดมการณ์ทางการเมืองในแนวทางที่เหมือนหรือคล้ายกัน

หากจะเชื่อมโยงระหว่างคำว่า การเมือง อำนาจทางการเมือง และพรรคการเมืองแล้ว จะเห็นว่าการรวมตัวกันเป็นพรรคการเมืองนั้น เมื่อบุคคลหรือกลุ่มบุคคลร่วมกันจัดตั้งเป็นพรรคการเมือง การดำเนินกิจการต่าง ๆ ของพรรคการเมืองนั้นมุ่งไปเพื่อให้เป็นไปตามนโยบาย และข้อบังคับของพรรคการเมืองและตอบสนองต่อประชาชน และการสรรหาและคัดเลือกสมาชิกของพรรคในการลงสมัครรับเลือกตั้ง เพื่อเข้าไปทำหน้าที่เป็นผู้แทนของประชาชนในการใช้อำนาจของรัฐในฝ่ายนิติบัญญัติและอำนาจฝ่ายบริหารในการบริหารประเทศ

๒.๑.๒ การจัดตั้งพรรคการเมืองของไทย

แนวคิดเริ่มแรกเรื่องการก่อตั้งพรรคการเมืองของประเทศไทยเกิดขึ้นตั้งแต่ในปี พ.ศ. ๒๔๗๕ ช่วงการเปลี่ยนแปลงการปกครองจากจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์มาสู่การปกครองระบอบประชาธิปไตย เพราะคณะราษฎรซึ่งเป็นผู้ก่อการเปลี่ยนแปลงมีเจตนาดังองค์กรของตนเองเป็น “สมาคมการเมือง” ซึ่งในขณะนั้นเรียกว่า กลุ่มการเมือง แต่ไม่ได้เรียกว่า “พรรคการเมือง”

สำหรับพรรคแรกของประเทศไทย คือ พรรคก้าวหน้า ก่อตั้งเมื่อปี พ.ศ. ๒๔๘๘ โดยหม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช นายสุวิชัย พันธะเศรษฐ นายสอ เศรษฐบุตร พระยาสุรพันธ์เสนี ดร. โชติ คุ่มพันธ์ และหม่อมราชวงศ์นิมิตมงคล นวรัตน์ วัตถุประสงค์ของการก่อตั้งพรรคก้าวหน้า ก็เพื่อที่จะรวบรวมบุคคลที่มีความคิดเห็นตรงข้ามกับคณะราษฎร เพื่อต่อต้านคณะราษฎรตามวิถีทางการเมือง แม้ว่าพรรคก้าวหน้าเป็นพรรคการเมืองแรกที่เกิดขึ้นในประเทศไทย แต่คำว่า “พรรคการเมือง” ถูกบัญญัติเป็นครั้งแรกในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๔๘๙ ที่ได้กำหนดบทบัญญัติที่เกี่ยวกับเสรีภาพการจัดตั้งพรรคการเมือง โดยพรรคการเมืองไม่มีสถานะเป็นนิติบุคคล ไม่มีทรัพย์สินเป็นของตนเอง จนมีพรรคการเมืองเกิดขึ้นหลายพรรค แต่หลังจากนั้นเมื่อเกิดการรัฐประหารในปี พ.ศ. ๒๔๙๐ กิจกรรมทางการเมืองของพรรคต่าง ๆ ก็หยุดชะงักลง จนนำมาสู่การยุบเลิกพรรคการเมืองในประเทศไทย ทั้งหมดในช่วงปี พ.ศ. ๒๔๙๔

พรรคการเมืองไทยเกิดขึ้นอีกครั้งในปี พ.ศ. ๒๔๙๘ ตามบทบัญญัติของกฎหมายพรรคการเมืองฉบับแรก ชื่อ "พระราชบัญญัติพรรคการเมือง พ.ศ. ๒๔๙๘" ที่เป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนผู้มีสิทธิออกเสียงเลือกตั้ง หรือสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร สามารถร้องขอจดทะเบียนจัดตั้งพรรคการเมืองได้ จึงทำให้เกิดพรรคการเมืองอีกหลายพรรคขึ้นมา เช่น พรรคเสรีมนังคศิลา พรรคประชาธิปไตย พรรคเศรษฐกิจ พรรคธรรมาธิปไตย และพรรคชาตินิยม เป็นต้น แต่พรรคการเมืองเหล่านี้ดำเนินกิจกรรมได้เพียง ๓ ปี ก็ถูกยุบเลิกไปในปี พ.ศ. ๒๕๐๑ เพราะมีการยกเลิกรัฐธรรมนูญ

เมื่อรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๑๑ มีการประกาศใช้พรรคการเมืองจึงได้มีโอกาสดำเนินกิจกรรมอีกครั้ง จนถึงปี พ.ศ. ๒๕๑๗ ก็เกิดกรณีการยึดอำนาจประกาศยกเลิกรัฐธรรมนูญและพรรคการเมืองอีกครั้ง กระทั่งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๑๗ ได้บัญญัติให้มีการประกาศใช้พระราชบัญญัติพรรคการเมืองอีกครั้ง ทำให้มีพรรคการเมืองกว่า ๔๐ พรรคเกิดขึ้น และเมื่อมีการรัฐประหารโดย พลเรือเอก สงัด ชลออยู่ ก็มีการยกเลิก และในสมัยของพลเอก เกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ พรรคการเมืองก็เกิดขึ้นอีกครั้ง แต่เป็นช่วงที่พรรคการเมืองไม่มีโอกาสในการพัฒนาความเป็นสถาบันทางการเมือง เพราะการเลือกตั้งในช่วงเวลานั้น เปิดโอกาสให้ผู้สมัครไม่ต้องสังกัดพรรคการเมืองก็ได้ หรือที่เรียกว่า ผู้สมัครอิสระ

ต่อมาพรรคการเมืองไทยมีโอกาสพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ภายหลังการประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๒๑ และจัดให้มีการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในปีถัดมา ทำให้เกิดการรวมตัวกันจัดตั้งพรรคการเมืองขึ้นมาอีกครั้งหนึ่ง และแม้ว่าในช่วงแรกจะเป็นเพียงการรวมกลุ่มกันในลักษณะกลุ่มทางการเมือง แต่ภายหลังเมื่อรัฐสภาได้ผ่านพระราชบัญญัติพรรคการเมือง พ.ศ. ๒๕๒๔ มีการตั้งพรรคการเมืองจำนวนมากในช่วงนี้ พรรคการเมืองเริ่มมีสถานะเป็น "สถาบันทางการเมือง" และมีบทบาทในทางการเมืองการปกครองเพิ่มมากขึ้น (คณะอนุกรรมการจัดทำสารานุกรมสำหรับเยาวชน เล่มที่ ๓ ในคณะกรรมการจัดงานเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี, ๒๕๕๘, น. ๖๑ - ๗๑)

๒.๒ หน้าที่ของพรรคการเมือง

๒.๒.๑ พรรคการเมืองเป็นตัวกลางเชื่อมความต้องการและบทบาทของประชาชนกับรัฐบาล เนื่องจากประชาชนแต่ละคนนั้นย่อมไม่มีอิทธิพลต่อรัฐบาล แต่ถ้าประชาชนที่มีความเห็นตรงกันมารวมตัวกัน และรวบรวมความคิดเห็นของตนออกมาในรูปของนโยบายพรรคการเมือง เพื่อเสนอต่อประชาชนในสังคมเพื่อให้พิจารณาตัดสินใจเลือกพรรคของตน พรรคการเมืองจะทำหน้าที่รวบรวมและส่งผ่านประเด็นเกี่ยวกับผลประโยชน์ของประชาชนและประโยชน์ต่าง ๆ อันเป็นฐานเสียงของตนเข้าสู่การพิจารณาของรัฐ และผลักดันให้รัฐบาลนำความต้องการดังกล่าวไปปฏิบัติ ทำให้รัฐบาลมีโอกาสดำเนินการกับประชาชนผ่านตัวกลาง

นอกจากนี้ พรรคการเมืองยังเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการเมืองได้ โดยคัดเลือกผู้มีความสามารถมาเป็นผู้สมัครรับเลือกตั้ง เพื่อสมัครรับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร หรือรัฐบาลแทนประชาชนส่วนใหญ่ โดยในหน้าที่นี้พรรคการเมืองต้องส่งเสริมให้ประชาชนมีความรู้ด้านการเมืองการปกครองประเทศด้วย

๒.๒.๒ พรรคการเมืองเป็นผู้ใช้อำนาจทางการเมือง พรรคการเมืองที่ชนะการเลือกตั้งแล้วได้เสียงข้างมากในรัฐสภาและได้จัดตั้งรัฐบาล พรรคการเมืองนั้นย่อมเป็นผู้กำหนดนโยบายและตรากฎหมายเพื่อนำไปบังคับใช้ จึงมีฐานะเป็นผู้นำความต้องการของประชาชนมาปฏิบัติให้เกิดผลด้วยตนเอง และในอีกภาคส่วนหนึ่งสำหรับพรรคการเมืองที่มีเสียงข้างน้อยก็มีฐานะเป็นฝ่ายค้านคอยทำหน้าที่ตรวจสอบควบคุมการใช้อำนาจของฝ่ายรัฐบาล ผ่านกระบวนการต่าง ๆ ทั้งทางการเมืองและกฎหมาย เช่น การตั้งกระทู้ถาม การพิจารณากลับกรรมาธิการพระราชบัญญัติ รวมทั้งการเสนอญัตติเพื่อเปิดอภิปรายไม่ไว้วางใจรัฐบาล เป็นต้น (คณะกรรมการจัดทำสารานุกรมสำหรับเยาวชน เล่มที่ ๓ ฯ, ๒๕๕๘, น. ๖๑ - ๗๑)

๒.๓ รูปแบบการเลือกตั้งของไทย

ความสำคัญของการเลือกตั้ง ในระบอบประชาธิปไตยของนานาอารยประเทศ การเลือกตั้งถือว่าเป็นสิ่งที่อยู่คู่กับระบอบประชาธิปไตยมาโดยตลอด เพราะการเลือกตั้งเป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนมีช่องทางในการแสดงออกซึ่งเจตนารมณ์ของตนว่าต้องการเลือกใครเป็นผู้ปกครองประเทศ โดยที่ในสังคมมีความซับซ้อน และประกอบด้วยจำนวนคนมาก ประชาชนไม่อาจใช้อำนาจปกครองหรือแสดงออกซึ่งเจตจำนงของตนเองในลักษณะของประชาธิปไตยทางตรง (Direct Democracy) ได้ จำเป็นต้องใช้ประชาธิปไตยในระบบผู้แทน (Representative Democracy) จึงเกิดระบบการเลือกตั้งขึ้น การเลือกตั้งจึงถือเป็นองค์ประกอบที่จำเป็นและสำคัญที่สุดประการหนึ่งของการปกครองระบอบประชาธิปไตย โดยแบ่งออกเป็น ๔ รูปแบบ (สำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา, ๒๕๕๘, น. ๑ - ๑๐) ดังนี้

๑. ระบบเลือกตั้งแบบเสียงข้างมากธรรมดา (Plurality System) เป็นระบบการเลือกตั้งที่ผู้ชนะการเลือกตั้งจะต้องได้คะแนนเสียงสูงที่สุดในบรรดาผู้สมัครรับการเลือกตั้งทั้งหมด โดยคะแนนเสียงข้างมากนี้ไม่จำเป็นต้องเกินกึ่งหนึ่งของจำนวนคะแนนเสียงเลือกตั้งทั้งหมดก็ได้ โดยแบ่งเป็น ๒ รูปแบบ ได้แก่ แบบเขตเดียวคนเดียว มีข้อดีคือจะทำให้ได้ตัวแทนที่มีความใกล้ชิดกับประชาชนในพื้นที่ แต่ข้อเสียคือจะเอื้อให้พรรคการเมืองขนาดใหญ่ได้เปรียบในการเลือกตั้ง และแบบเขตเดียวหลายคน มีข้อดีคือประชาชนมีโอกาสในการเลือกผู้ลงสมัครรับเลือกตั้งได้จากหลากหลายพรรคการเมือง และการซื้อขายเสียงอาจทำได้ยากกว่าแบบเขตเดียวคนเดียว แต่ก็มีข้อเสียคืออาจเกิดการแข่งขันกันเองระหว่างสมาชิกในพรรคการเมืองเดียวกัน เพื่อการต่อรองผลประโยชน์ทางการเมืองอันทำให้ระบบพรรคการเมืองไม่มีความเข้มแข็ง

๒. ระบบเลือกตั้งแบบเสียงข้างมากเด็ดขาด (Majority System) เป็นระบบการเลือกตั้งที่ผู้ชนะการเลือกตั้งจะต้องได้คะแนนเสียงเกินกึ่งหนึ่งของจำนวนผู้ไปลงคะแนนในเขต หากในการเลือกตั้งรอบแรกไม่มีผู้สมัครคนใดได้คะแนนเกินกึ่งหนึ่ง จะต้องเอาผู้สมัครที่ได้คะแนนลำดับที่ ๑ และที่ ๒ มาทำการเลือกตั้งอีกครั้ง ซึ่งเป็นการเลือกตั้งประธานาธิบดีของประเทศฝรั่งเศส สำหรับระบบเลือกตั้งแบบเสียงข้างมากเด็ดขาดอีกรูปแบบหนึ่งคือ แบบการจัดลำดับความชอบ (Alternative vote) ระบบเลือกตั้งแบบนี้ประชาชนผู้มีสิทธิเลือกตั้งมีหน้าที่ต้องเขียนหมายเลขลงในช่องของผู้สมัครเรียงลำดับตามบัญชีรายชื่อของผู้สมัครที่ตัวเองชื่นชอบ โดยผู้ชนะการเลือกตั้งจะต้องได้คะแนนเกินร้อยละ ๕๐ ของคะแนนทั้งหมดในเขตเลือกตั้ง ประเทศที่ใช้ระบบนี้ได้แก่ ออสเตรเลีย ปาปัวนิวกินี เป็นต้น โดยระบบเลือกตั้งแบบเสียงข้างมากเด็ดขาดนี้มีข้อดี คือ สามารถสะท้อนถึงความเป็นตัวแทนของพลเมืองส่วนใหญ่ในเขตเลือกตั้งอย่างแท้จริง แต่ข้อเสียคือ มีวิธีการและขั้นตอนในการเลือกตั้งที่ยุ่งยาก

๓. ระบบเลือกตั้งแบบสัดส่วนหรือบัญชีรายชื่อ (Party List) เป็นระบบการเลือกตั้งที่กำหนดให้ผู้ลงคะแนนเลือกจากบัญชีรายชื่อที่พรรคการเมืองเสนอ หรือจากบัญชีรายชื่อที่ประชาชนเป็นผู้เสนอ และพรรคการเมืองจะได้จำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรตามสัดส่วนของคะแนนที่พรรคการเมืองได้รับการเลือกตั้ง ระบบเลือกตั้งดังกล่าวนี้เกิดขึ้นเพื่อแก้ไขข้อบกพร่องของระบบเลือกตั้งแบบแบ่งเขตที่เอื้อพรรคการเมืองขนาดใหญ่ และกระตุ้นให้พรรคการเมืองเกิดการสร้างสรรค์และแข่งขันกันในเชิงนโยบายมากขึ้น แต่มีข้อเสีย คือ จะทำให้สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรห่างเหินกับประชาชน เพราะจะทำให้สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรต้องรับผิดชอบต่อพรรคการเมืองและสนใจประเด็นปัญหาระดับชาติมากกว่าปัญหาของประชาชนในพื้นที่

๔. ระบบเลือกตั้งแบบผสมระหว่างระบบเลือกตั้งแบบเสียงข้างมากกับระบบเลือกตั้งแบบสัดส่วน (Mixed System) ระบบนี้แบ่งเป็น ๒ รูปแบบย่อย คือ

๔.๑ แบบระบบผสมแบบคู่ขนาน (Parallel System) คือการคิดคะแนนเสียงสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรแบบแบ่งเขตนั้นจะแยกต่างหากจากการคิดคะแนนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรแบบบัญชีรายชื่ออย่างเด็ดขาด และทั้ง ๒ ระบบที่ถูกนำมาใช้นี้จะไม่มีอิทธิพลต่อกันและกันเลย ซึ่งเป็นระบบเลือกตั้งที่นำข้อดีของทั้ง ๒ ระบบเลือกตั้งมารวมกัน ประเทศที่ใช้ระบบนี้มีกว่า ๗๐ ประเทศ ในส่วนการเลือกตั้งตามบัญชีรายชื่อนั้น อาจมีการกำหนดเกณฑ์คะแนนเสียงขั้นต่ำที่พรรคการเมืองจะได้สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรแบบบัญชีรายชื่อเพื่อเป็นการป้องกันมิให้มีพรรคเล็กพรรคน้อยในสภาผู้แทนราษฎรมากเกินไป ซึ่งอาจส่งผลให้ได้รัฐบาลที่ไม่มีเสถียรภาพ

๔.๒ แบบระบบผสมแบบสัดส่วน (Mixed Member proportional System) หรือ MMP เป็นระบบที่นำคะแนนจากแบบบัญชีรายชื่อกับแบบแบ่งเขตเลือกตั้งมาคิดรวมกัน โดยคะแนนแบบบัญชีรายชื่อจะเป็นตัวกำหนดจำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่แต่ละพรรคการเมืองจะพึงมีในสภาผู้แทนราษฎร ประเทศที่คิดค้นระบบนี้ คือ ประเทศเยอรมัน

สำหรับประเทศไทยใช้รูปแบบการเลือกตั้งและการได้มาซึ่งสมาชิกรัฐสภา มีความแตกต่างกันในแต่ละยุคแต่ละสมัยทั้งในรูปแบบสภาเดียว หรือสองสภา โดยขึ้นอยู่กับเหตุผลและความจำเป็นของสถานการณ์ทางการเมือง ซึ่งรูปแบบการได้มาซึ่งสมาชิกรัฐสภานั้นมาจากการแต่งตั้งและ

เลือกตั้งสองประเภทรวมหรือสลับกัน ทั้งนี้ ตามที่รัฐธรรมนูญได้กำหนดไว้ โดยสำหรับรูปแบบการเลือกตั้งนั้นประเทศไทยใช้ระบบเลือกตั้งแบบเสียงข้างมากธรรมดา (Plurality System) มาโดยตลอด สำหรับการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรแบบแบ่งเขต

จนได้มีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๔๐ ซึ่งกำหนดให้มีสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรแบบผสมระหว่างระบบเลือกตั้งแบบเสียงข้างมากธรรมดา โดยแบ่งเขตเลือกตั้งเป็น ๔๐๐ เขต แต่ละเขตมีสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ๑ คน ผู้สมัครที่ได้คะแนนมากที่สุดในเขตนั้นเป็นผู้ชนะการเลือกตั้งเขตละ ๑ คน และสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรแบบบัญชีรายชื่อ ที่กำหนดเขตประเทศเป็นเขตเลือกตั้งเดียว ประชาชนมีสิทธิออกเสียงเลือกบัญชีรายชื่อที่พรรคการเมืองจัดทำขึ้นได้ ๑ พรรค โดยการคำนวณให้นำคะแนนจากระบบบัญชีรายชื่อที่ทุกพรรคการเมืองได้รับทั้งหมดมารวมกัน แล้วคำนวณเพื่อแบ่งจำนวนผู้ที่ได้รับเลือกของแต่ละพรรคการเมืองเป็นสัดส่วนที่สัมพันธ์กับคะแนนรวมข้างต้น ผู้สมัครระบบบัญชีรายชื่อจะได้รับเลือกตามเกณฑ์คะแนนที่คำนวณได้ เรียงตามลำดับหมายเลขในบัญชีรายชื่อของพรรคการเมืองนั้น และพรรคที่จะได้สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรแบบบัญชีรายชื่อต้องได้รับคะแนนขั้นต่ำร้อยละห้าของคะแนนรวมทั้งประเทศ

ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐ ที่เป็นการผสมระหว่างระบบเลือกตั้งแบบเสียงข้างมากธรรมดา แบบแบ่งเขตเลือกตั้งตามเขตจังหวัด จังหวัดที่มีสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ๑ - ๓ คน ให้มีเขตเลือกตั้งเดียว จังหวัดที่มีสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรมากกว่า ๓ คน ให้แบ่งเป็นหลายเขต แต่ละเขตเลือกตั้งมีจำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรไม่เท่ากัน โดยไม่เกินเขตละ ๓ คน โดยผู้สมัครที่ได้คะแนนสูงสุดตามลำดับในเขตนั้น ตามจำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่เขตนั้นมีได้และสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรแบบบัญชีรายชื่อ ใช้ชื่อเรียกว่า “ระบบสัดส่วน” โดยแบ่งพื้นที่ประเทศไทยออกเป็น ๘ กลุ่มจังหวัด แต่ละจังหวัดมีระบบสัดส่วนได้ ๑๐ คน ให้พรรคการเมืองที่ส่งผู้สมัครระบบสัดส่วนจัดทำบัญชีรายชื่อได้ ๑๐ คน ต่อหนึ่งกลุ่มจังหวัด ประชาชนจะออกเสียงเพื่อเลือกบัญชีรายชื่อของพรรคใดพรรคหนึ่งในกลุ่มจังหวัดของตัวเอง ซึ่งการคำนวณให้นำคะแนนที่ทุกพรรคการเมืองได้รับในเขตเลือกตั้งนั้นมารวมกัน แล้วคำนวณเพื่อแบ่งจำนวนผู้ที่ได้รับเลือกของแต่ละพรรคการเมืองเป็นสัดส่วนที่สัมพันธ์กับคะแนนรวมข้างต้น ผู้สมัครระบบสัดส่วนจะได้รับเลือกตามเกณฑ์คะแนนที่คำนวณได้เรียงตามลำดับหมายเลขในบัญชีรายชื่อของพรรคการเมืองนั้น โดยไม่มีกำหนดคะแนนขั้นต่ำของพรรคที่จะได้สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรแบบบัญชีรายชื่อ

ต่อมาได้มีการแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐ แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๑) พุทธศักราช ๒๕๕๔ โดยแก้ไขรูปแบบการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเป็นไปตามหลักการบนพื้นฐานของความเป็นธรรม และทำให้การบริหารราชการแผ่นดินเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น ประกอบด้วยสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรแบบแบ่งเขตเลือกตั้ง โดยแบ่งเขตเลือกตั้งเป็น ๓๗๕ เขต ซึ่งผู้สมัครที่ได้คะแนนมากที่สุดในเขตนั้นเป็นผู้ชนะการเลือกตั้งเขตละ ๑ คน และสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรแบบบัญชีรายชื่อ กำหนดเขตประเทศเป็นเขตเลือกตั้งเดียว ประชาชนมีสิทธิออกเสียงเลือกบัญชีรายชื่อของพรรคการเมืองที่จัดทำขึ้นได้ ๑ พรรค แต่ละพรรคส่งผู้สมัครแบบบัญชีรายชื่อได้ไม่เกิน ๑๒๕ คน ซึ่งการคำนวณให้นำคะแนนจากระบบบัญชีรายชื่อที่ทุกพรรคการเมืองได้รับทั้ง

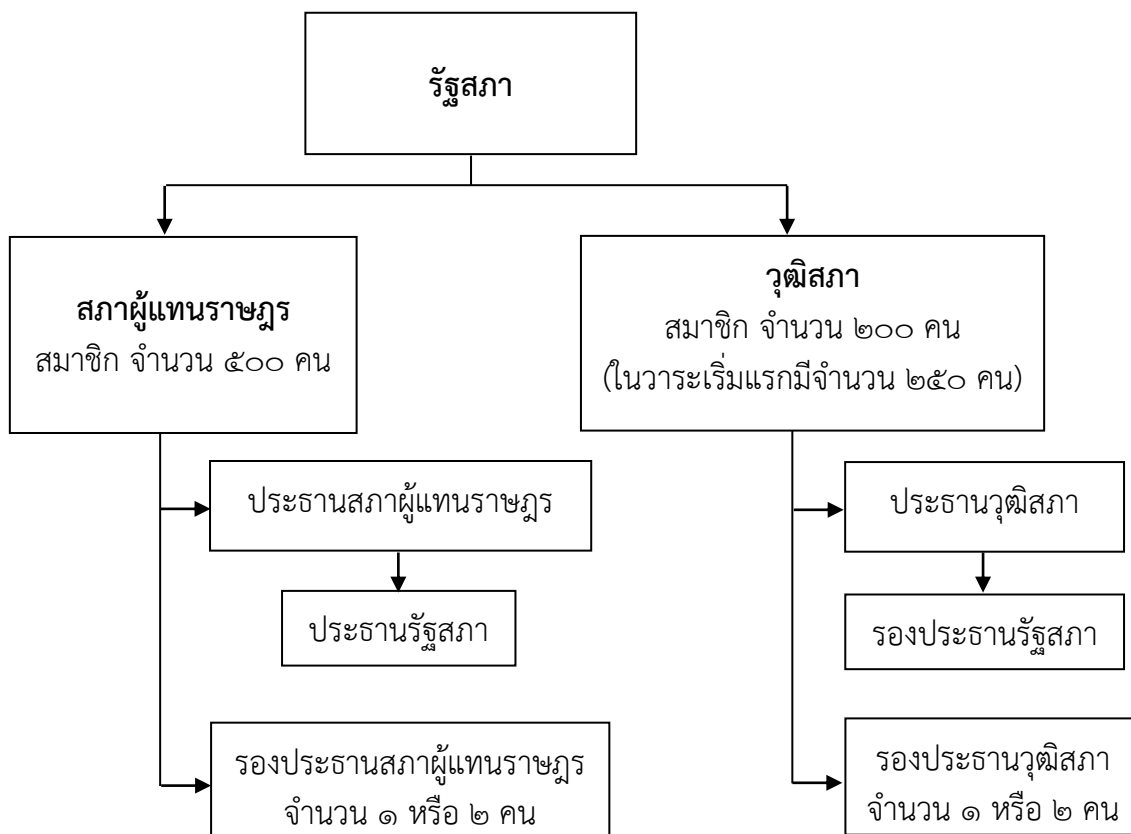
ประเทศมารวมกัน แล้วคำนวณเพื่อแบ่งจำนวนผู้ที่จะได้รับเลือกของแต่ละพรรคการเมืองเป็นสัดส่วนที่สัมพันธ์กับคะแนนรวมข้างต้น ผู้สมัครระบบบัญชีรายชื่อจะได้รับเลือกตามเกณฑ์คะแนนที่คำนวณได้ เรียงตามลำดับหมายเลขในบัญชีรายชื่อของพรรคการเมืองนั้น ไม่มีกำหนดคะแนนขั้นต่ำของพรรคที่จะได้สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรแบบบัญชีรายชื่อ

จากนั้นรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐ ได้มีการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร เป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรแบบแบ่งเขตเลือกตั้งเป็น ๓๕๐ เขต โดยผู้สมัครที่ได้คะแนนมากที่สุดในเขตนั้นเป็นผู้ชนะการเลือกตั้งเขตละ ๑ คน และสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรแบบบัญชีรายชื่อ ประชาชนไม่ได้มีโอกาสเลือกสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจากระบบบัญชีรายชื่อ แต่จะนำคะแนนของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจากระบบแบ่งเขตมาใช้เป็นฐานในการคำนวณเพื่อหาค่าเฉลี่ยของจำนวนประชากรต่อสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ๑ คน และคำนวณหาจำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่พรรคการเมืองนั้นพึงมีได้ในการเลือกตั้ง และนำจำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่พึงมีดังกล่าวมาลบกับสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรแบบแบ่งเขตทั้งหมดที่พรรคการเมืองนั้นได้รับมาแล้ว จะได้เป็นจำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจากระบบบัญชีรายชื่อที่พรรคการเมืองได้รับ

หลังจากที่รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๑) พุทธศักราช ๒๕๖๔ ได้แก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐ เกี่ยวกับที่มาของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรขึ้นใหม่แล้ว รัฐธรรมนูญแก้ไขเพิ่มเติมนี้ได้กำหนดว่าสภาผู้แทนราษฎรประกอบด้วยสมาชิก จำนวน ๕๐๐ คน โดยเป็นสมาชิกซึ่งมาจากการเลือกตั้งแบบแบ่งเขตเลือกตั้ง จำนวน ๔๐๐ คน และสมาชิกซึ่งมาจากการเลือกตั้งแบบบัญชีรายชื่อ จำนวน ๑๐๐ คน ซึ่งการคำนวณให้นำคะแนนจากระบบบัญชีรายชื่อที่แต่ละพรรคการเมืองได้รับการเลือกตั้งมารวมกันทั่วประเทศ แล้วคำนวณเพื่อแบ่งจำนวนผู้ที่ได้รับเลือกของแต่ละพรรคการเมือง เป็นสัดส่วนที่สัมพันธ์กันโดยตรงกับจำนวนคะแนนรวมข้างต้น โดยให้ผู้สมัครรับเลือกตั้งซึ่งมีรายชื่อในบัญชีรายชื่อของแต่ละพรรคการเมืองได้รับเลือกตามเกณฑ์คะแนนที่คำนวณได้เรียงตามลำดับหมายเลขในบัญชีรายชื่อของพรรคการเมืองนั้น เช่นเดียวกันกับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐ แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๑) พุทธศักราช ๒๕๕๔

๓. โครงสร้างของรัฐสภา

ประเทศไทยภายใต้การปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ซึ่งมีรัฐธรรมนูญเป็นกฎหมายสูงสุดนั้น รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐ ได้กำหนดให้องค์กรที่ใช้อำนาจนิติบัญญัติ คือ รัฐสภา โดยใช้รูปแบบระบบสองสภา ประกอบด้วยสภาผู้แทนราษฎรและวุฒิสภา มีประธานสภาผู้แทนราษฎรเป็นประธานรัฐสภาและประธานวุฒิสภาเป็นรองประธานรัฐสภา ซึ่งรัฐสภามีโครงสร้าง ดังนี้

ในส่วนสาระสำคัญของสภาผู้แทนราษฎรและวุฒิสภามี ดังต่อไปนี้

๓.๑ สภาผู้แทนราษฎร

๓.๑.๑ ที่มา

เนื่องจากที่มาของสภาผู้แทนราษฎรตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐ ซึ่งเป็นที่มาของสภาผู้แทนราษฎรชุดปัจจุบันนั้น ต่อมาได้มีการปรับเปลี่ยนจากการแก้ไขเพิ่มเติมตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๑) พุทธศักราช ๒๕๖๔ จึงสามารถอธิบายที่มาของสภาผู้แทนราษฎรชุดปัจจุบันและชุดภายหลังจากการแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญได้ ดังนี้

๓.๑.๑.๑ สภาผู้แทนราษฎรชุดปัจจุบัน

ที่มาของสภาผู้แทนราษฎร ชุดที่ ๒๕ ซึ่งเป็นชุดปัจจุบันมีที่มาเป็นไปตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐ ก่อนการแก้ไขเพิ่มเติมในปี ๒๕๖๔ ที่กำหนดให้ประกอบด้วยสมาชิก จำนวน ๕๐๐ คน โดยเป็นสมาชิกซึ่งมาจากการเลือกตั้งแบบแบ่งเขตเลือกตั้ง จำนวน ๓๕๐ คน และสมาชิกซึ่งมาจากบัญชีรายชื่อของพรรคการเมือง จำนวน ๑๕๐ คน สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในแต่ละแบบมีที่มา ดังนี้

ก. สมาชิกซึ่งมาจากการเลือกตั้งแบบแบ่งเขตเลือกตั้ง

โดยผู้มีสิทธิเลือกตั้งจะมีสิทธิออกเสียงลงคะแนนเลือกตั้งผู้สมัครรับเลือกตั้งในแต่ละเขตเลือกตั้งได้คนละ ๑ คะแนน และในแต่ละเขตเลือกตั้งจะมีสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรได้เขตละ ๑ คน ซึ่งผู้สมัครรับเลือกตั้งที่ได้คะแนนสูงสุดและมีคะแนนสูงกว่าคะแนนเสียงที่ไม่เลือกผู้ใดจะเป็นผู้ได้รับเลือกตั้งในเขตเลือกตั้งนั้น สำหรับการกำหนดจำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในแต่ละจังหวัดจะพึงมีและการแบ่งเขตเลือกตั้ง ให้การดำเนินการตามวิธีการดังต่อไปนี้

(๑) ให้ใช้จำนวนราษฎรทั้งประเทศตามหลักฐานการทะเบียนราษฎรที่ประกาศในปีสุดท้ายก่อนปีที่มีการเลือกตั้ง เฉลี่ยด้วยจำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ๓๕๐ คน จำนวนที่ได้รับให้ถือว่าเป็นจำนวนราษฎรต่อสมาชิก ๑ คน

(๒) จังหวัดใดมีราษฎรไม่ถึงเกณฑ์จำนวนราษฎรต่อสมาชิก ๑ คน ตาม (๑) ให้มีสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในจังหวัดนั้นได้ ๑ คน โดยให้ถือเขตจังหวัดเป็นเขตเลือกตั้ง

(๓) จังหวัดใดมีราษฎรเกินจำนวนราษฎรต่อสมาชิก ๑ คน ให้มีสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในจังหวัดนั้นเพิ่มขึ้นอีก ๑ คน ทุกจำนวนราษฎรที่ถึงเกณฑ์จำนวนราษฎรต่อสมาชิก ๑ คน

(๔) เมื่อได้จำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรของแต่ละจังหวัดตาม (๒) และ (๓) แล้ว ถ้าจำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรยังไม่ครบ ๓๕๐ คน จังหวัดใดมีเศษที่เหลือจากการคำนวณตาม (๓) มากที่สุด ให้จังหวัดนั้นมีสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเพิ่มขึ้นอีก ๑ คน และให้เพิ่มสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรตามวิธีการดังกล่าวแก่จังหวัดที่มีเศษที่เหลือจากการคำนวณนั้นในลำดับรองลงมาตามลำดับจนครบจำนวน ๓๕๐ คน

(๕) จังหวัดใดมีการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรได้เกิน ๑ คน ให้แบ่งเขตจังหวัดออกเป็นเขตเลือกตั้งเท่าจำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่พึงมี โดยต้องแบ่งพื้นที่ของเขตเลือกตั้งแต่ละเขตให้ติดต่อกันและต้องจัดให้มีจำนวนราษฎรในแต่ละเขตใกล้เคียงกัน

ข. สมาชิกซึ่งมาจากบัญชีรายชื่อของพรรคการเมือง

ในการส่งผู้สมัครแบบบัญชีรายชื่อนั้น พรรคการเมืองใดส่งผู้สมัครรับเลือกตั้งแบบแบ่งเขตเลือกตั้งแล้ว ให้มีสิทธิส่งผู้สมัครรับเลือกตั้งแบบบัญชีรายชื่อได้ ซึ่งการส่งผู้สมัครรับเลือกตั้งแบบบัญชีรายชื่อ พรรคการเมืองจะต้องจัดทำบัญชีรายชื่อพรรคละหนึ่งบัญชี โดยที่ผู้สมัครรับเลือกตั้งของแต่ละพรรคการเมืองจะต้องไม่ซ้ำกัน และไม่ซ้ำกับรายชื่อผู้สมัครรับเลือกตั้งแบบแบ่งเขตเลือกตั้ง ทั้งนี้ ในการจัดทำบัญชีรายชื่อดังกล่าวจะต้องให้สมาชิกของพรรคการเมืองมีส่วนร่วมในการพิจารณา และจะต้องคำนึงถึงผู้สมัครรับเลือกตั้งจากภูมิภาคต่าง ๆ และความเท่าเทียมกันระหว่างชายและหญิงด้วย

สำหรับการคำนวณสัดส่วนผู้สมัครรับเลือกตั้งตามบัญชีรายชื่อของแต่ละพรรคการเมืองที่จะได้รับเลือกตั้ง มีการดำเนินการตามหลักเกณฑ์ ดังต่อไปนี้

(๑) นำคะแนนรวมทั้งประเทศที่พรรคการเมืองทุกพรรคที่ส่งผู้สมัครรับเลือกตั้งแบบบัญชีรายชื่อได้รับจากการเลือกตั้งแบบแบ่งเขตเลือกตั้งหารด้วย ๕๐๐ อันเป็นจำนวนสมาชิกทั้งหมดของสภาผู้แทนราษฎร

(๒) นำผลลัพธ์ตาม (๑) ไปหารจำนวนคะแนนรวมทั้งประเทศของพรรคการเมืองแต่ละพรรคที่ได้รับจากการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรแบบแบ่งเขตเลือกตั้งทุกเขต จำนวนที่ได้รับให้ถือเป็นจำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่พรรคการเมืองนั้นจะพึงมีได้

(๓) นำจำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่พรรคการเมืองจะพึงมีได้ตาม (๒) ลบด้วยจำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรแบบแบ่งเขตเลือกตั้งทั้งหมดที่พรรคการเมืองนั้นได้รับเลือกตั้งในทุกเขตเลือกตั้ง ผลลัพธ์คือจำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรแบบบัญชีรายชื่อที่พรรคการเมืองนั้นจะได้รับ

(๔) ถ้าพรรคการเมืองใดมีผู้ได้รับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรแบบแบ่งเขตเลือกตั้งเท่ากับหรือสูงกว่าจำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่พรรคการเมืองนั้นจะพึงมีได้ตาม (๒) ให้พรรคการเมืองนั้นมีสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรตามจำนวนที่ได้รับจากการเลือกตั้งแบบแบ่งเขตเลือกตั้ง และไม่มีสิทธิได้รับการจัดสรรสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรแบบบัญชีรายชื่อ และให้นำจำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรแบบบัญชีรายชื่อทั้งหมดไปจัดสรรให้แก่พรรคการเมืองที่มีจำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรแบบแบ่งเขตเลือกตั้งต่ำกว่าจำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่พรรคการเมืองนั้นจะพึงมีได้ตาม (๒) ตามอัตราส่วน แต่ต้องไม่มีผลให้พรรคการเมืองใดดังกล่าวมีสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเกินจำนวนที่จะพึงมีได้ตาม (๒)

(๕) เมื่อได้จำนวนผู้ได้รับเลือกตั้งแบบบัญชีรายชื่อของแต่ละพรรคการเมืองแล้ว ให้ผู้สมัครรับเลือกตั้งตามลำดับหมายเลขในบัญชีรายชื่อสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรแบบบัญชีรายชื่อของพรรคการเมืองนั้นเป็นผู้ได้รับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร

ในกรณีที่ผู้สมัครรับเลือกตั้งผู้ใดตายภายหลังวันปิดรับสมัครเลือกตั้งก่อนเวลาปิดการลงคะแนนในวันเลือกตั้งให้นำคะแนนที่มีผู้ลงคะแนนให้มาคำนวณตาม (๑) และ (๒) ด้วย ทั้งนี้ ในการนับคะแนน หลักเกณฑ์และวิธีการคำนวณ การคิดอัตราส่วน และการประกาศผลการเลือกตั้งให้เป็นไปตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร

๓.๑.๑.๒ สภาผู้แทนราษฎรชุดภายหลังได้มีการแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญ

ภายหลังจากที่รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๑) พุทธศักราช ๒๕๖๔ ได้แก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐ เกี่ยวกับที่มาของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรขึ้นใหม่แล้ว รัฐธรรมนูญแก้ไขเพิ่มเติมนี้ได้กำหนดว่าสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรประกอบด้วยสมาชิก จำนวน ๕๐๐ คน โดยเป็นสมาชิกซึ่งมาจากการเลือกตั้งแบบแบ่งเขตเลือกตั้ง จำนวน ๔๐๐ คน และสมาชิกซึ่งมาจากการเลือกตั้งแบบบัญชีรายชื่อ จำนวน ๑๐๐ คน ในการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรให้ใช้วิธีออกเสียงลงคะแนนโดยตรงและลับ และให้ใช้บัตรเลือกตั้งแบบละหนึ่งใบ โดยสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในแต่ละแบบมีที่มา ดังนี้

ก. สมาชิกซึ่งมาจากการเลือกตั้งแบบแบ่งเขตเลือกตั้ง

โดยยังคงกำหนดให้ผู้มีสิทธิเลือกตั้งจะมีสิทธิออกเสียงลงคะแนนเลือกตั้งผู้สมัครรับเลือกตั้งในแต่ละเขตเลือกตั้งได้คนละ ๑ คะแนน และในแต่ละเขตเลือกตั้งจะมีสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรได้เขตละ ๑ คน ซึ่งผู้สมัครรับเลือกตั้งที่ได้คะแนนสูงสุดและมีคะแนนสูงกว่าคะแนนเสียงที่ไม่เลือกผู้ใดจะเป็นผู้ได้รับเลือกตั้งในเขตเลือกตั้งนั้น แต่สำหรับการกำหนดจำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่แต่ละจังหวัดจะพึงมีและการแบ่งเขตเลือกตั้ง ให้ดำเนินการตามวิธีการดังต่อไปนี้

(๑) ให้ใช้จำนวนราษฎรทั้งประเทศตามหลักฐานการทะเบียนราษฎรที่ประกาศในปีสุดท้ายก่อนปีที่มีการเลือกตั้ง เฉลี่ยด้วยจำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ๔๐๐ คน จำนวนที่ได้รับให้ถือว่าเป็นจำนวนราษฎรต่อสมาชิก ๑ คน

(๒) จังหวัดใดมีราษฎรไม่ถึงเกณฑ์จำนวนราษฎรต่อสมาชิก ๑ คนตาม (๑) ให้มีสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในจังหวัดนั้นได้ ๑ คน โดยให้ถือเขตจังหวัดเป็นเขตเลือกตั้ง

(๓) จังหวัดใดมีราษฎรเกินจำนวนราษฎรต่อสมาชิก ๑ คน ให้มีสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในจังหวัดนั้นเพิ่มขึ้นอีก ๑ คนทุกจำนวนราษฎรที่ถึงเกณฑ์จำนวนราษฎรต่อสมาชิก ๑ คน

(๔) เมื่อได้จำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรของแต่ละจังหวัดตาม (๒) และ (๓) แล้ว ถ้าจำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรยังไม่ครบ ๔๐๐ คน จังหวัดใดมีเศษที่เหลือจากการคำนวณตาม (๓) มากที่สุด ให้จังหวัดนั้นมีสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเพิ่มขึ้นอีก ๑ คน และให้เพิ่มสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ตามวิธีการดังกล่าวแก่จังหวัดที่มีเศษที่เหลือจากการคำนวณนั้นในลำดับรองลงมาตามลำดับจนครบจำนวน ๔๐๐ คน

(๕) จังหวัดใดมีการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรได้เกิน ๑ คน ให้แบ่งเขตจังหวัดออกเป็นเขตเลือกตั้งเท่าจำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่พึงมี โดยต้องแบ่งพื้นที่ของเขตเลือกตั้งแต่ละเขตให้ติดต่อกันและต้องจัดให้มีจำนวนราษฎรในแต่ละเขตใกล้เคียงกัน

ข. สมาชิกซึ่งมาจากการเลือกตั้งแบบบัญชีรายชื่อ

กรณีนี้ก็ยังคงกำหนดว่าในการส่งผู้สมัครแบบบัญชีรายนี้นั้น พรรคการเมืองใดส่งผู้สมัครรับเลือกตั้งแบบแบ่งเขตเลือกตั้งแล้ว ให้มีสิทธิส่งผู้สมัครรับเลือกตั้งแบบบัญชีรายชื่อได้ ซึ่งการส่งผู้สมัครรับเลือกตั้งแบบบัญชีรายชื่อ พรรคการเมืองจะต้องจัดทำบัญชีรายชื่อพรรคละหนึ่งบัญชี โดยที่ผู้สมัครรับเลือกตั้งของแต่ละพรรคการเมืองจะต้องไม่ซ้ำกัน และไม่ซ้ำกับรายชื่อผู้สมัครรับเลือกตั้งแบบแบ่งเขตเลือกตั้ง ทั้งนี้ ในการจัดทำบัญชีรายชื่อดังกล่าวจะต้องให้สมาชิกของพรรคการเมืองมีส่วนร่วมในการพิจารณา และจะต้องคำนึงถึงผู้สมัครรับเลือกตั้งจากภูมิภาคต่าง ๆ และความเท่าเทียมกันระหว่างชายและหญิงด้วย

แต่สำหรับการคำนวณสัดส่วนผู้สมัครรับเลือกตั้งตามบัญชีรายชื่อของแต่ละพรรคการเมืองที่จะได้รับเลือกตั้ง กำหนดให้นำคะแนนที่แต่ละพรรคการเมืองได้รับการเลือกตั้งมารวมกันทั้งประเทศ แล้วคำนวณเพื่อแบ่งจำนวนผู้ที่ได้รับเลือกตั้งของแต่ละพรรคการเมืองเป็นสัดส่วนที่สัมพันธ์กันโดยตรงกับจำนวนคะแนนรวมข้างต้น โดยให้ผู้สมัครรับเลือกตั้งซึ่งมีรายชื่อในบัญชีรายชื่อของแต่ละพรรคการเมืองได้รับเลือกตั้งตามเกณฑ์คะแนนที่คำนวณได้เรียงตามลำดับหมายเลขในบัญชีรายชื่อของพรรคการเมืองนั้น ทั้งนี้ หลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขในการสมัครรับเลือกตั้ง

สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรแบบบัญชีรายชื่อ การออกเสียงลงคะแนน การนับคะแนน การรวมคะแนน การประกาศผลการเลือกตั้ง และการอื่นที่เกี่ยวข้อง ให้เป็นไปตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ซึ่งการคำนวณสัดส่วนเพื่อหาผู้ได้รับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรแบบบัญชีรายชื่อ ตามร่างพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร (ฉบับที่ ..) พ.ศ. ที่ถือว่ารัฐสภาให้ความเห็นชอบแล้ว แต่ขณะนี้อยู่ระหว่างการพิจารณาวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญจะมีวิธีการ ดังนี้

เมื่อคณะกรรมการการเลือกตั้งได้รับรายงานผลรวมคะแนนแบบบัญชีรายชื่อจากผู้อำนวยการการเลือกตั้งประจำจังหวัดแล้ว ให้ดำเนินการคำนวณสัดส่วนเพื่อหาผู้ได้รับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรแบบบัญชีรายชื่อ ดังต่อไปนี้

(๑) ให้รวมผลคะแนนทั้งหมดที่ทุกพรรคการเมืองได้รับจากการเลือกตั้งแบบบัญชีรายชื่อทั่วประเทศ

(๒) ให้นำคะแนนรวมจาก (๑)หารด้วย ๑๐๐ ผลลัพธ์ที่ได้ให้ถือเป็นคะแนนเฉลี่ยต่อสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรแบบบัญชีรายชื่อ ๑ คน

(๓) ในการคำนวณหาจำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรแบบบัญชีรายชื่อที่แต่ละพรรคการเมืองจะได้รับ ให้นำคะแนนรวมจากการเลือกตั้งแบบบัญชีรายชื่อที่แต่ละพรรคการเมืองได้รับ หารด้วยคะแนนเฉลี่ยตาม (๒) ผลลัพธ์ที่ได้เฉพาะส่วนที่เป็นจำนวนเต็ม คือ จำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรแบบบัญชีรายชื่อที่พรรคการเมืองนั้นได้รับ

(๔) ในกรณีที่จำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรแบบบัญชีรายชื่อที่พรรคการเมืองได้รับรวมกันทุกพรรคการเมืองมีจำนวนไม่ครบ ๑๐๐ คน ให้พรรคการเมืองที่มีผลลัพธ์ที่เป็นเศษโดยไม่มีจำนวนเต็มและพรรคการเมืองที่มีเศษหลังจากการคำนวณตาม (๓) พรรคใดเป็นหรือมีเศษจำนวนมากที่สุด ให้ได้รับจำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรแบบบัญชีรายชื่ออีก ๑ คน เรียงตามลำดับจนกว่าจะมีจำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรแบบบัญชีรายชื่อที่พรรคการเมืองทั้งหมดได้รับรวมกันครบจำนวน ๑๐๐ คน

(๕) ในการดำเนินการตาม (๔) ถ้าในลำดับใดมีเศษเท่ากันและจะทำให้จำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรแบบบัญชีรายชื่อเกินจำนวน ๑๐๐ คน ให้ตัวแทนของพรรคการเมืองที่มีเศษเท่ากันจับสลากตามวันและเวลาที่คณะกรรมการการเลือกตั้งกำหนด เพื่อให้ได้สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรแบบบัญชีรายชื่อครบจำนวน

ทั้งนี้ ให้ถือว่าผู้สมัครรับเลือกตั้งตามบัญชีรายชื่อของแต่ละพรรคการเมืองตามจำนวนที่พรรคการเมืองนั้นได้รับตามผลการคำนวณได้รับเลือกตั้งเรียงตามลำดับหมายเลขในบัญชีรายชื่อของพรรคการเมืองนั้นจนครบจำนวน แต่ต้องไม่เกินจำนวนผู้สมัครรับเลือกตั้งแบบบัญชีรายชื่อเท่าที่มีอยู่ในแต่ละบัญชีรายชื่อที่พรรคการเมืองนั้นได้ส่งสมัคร และหากในกรณีมีเหตุใด ๆ

ที่ทำให้สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรแบบบัญชีรายชื่อมีจำนวนไม่ถึง ๑๐๐ คน ให้สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรแบบบัญชีรายชื่อประกอบด้วยสมาชิกเท่าที่มีอยู่

๓.๑.๒ วาระการดำรงตำแหน่ง กรณีตำแหน่งว่าง และการเลือกตั้งเป็นการทั่วไป

วาระการดำรงตำแหน่ง กรณีตำแหน่งว่าง และการเลือกตั้งเป็นการทั่วไปของสภาผู้แทนราษฎร ทั้งในชุดปัจจุบันและชุดภายหลังมีการแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญ รัฐธรรมนูญกำหนดไว้เหมือนกัน ซึ่งอธิบายได้ ดังนี้

๓.๑.๒.๑ วาระการดำรงตำแหน่ง

อายุของสภาผู้แทนราษฎรมีกำหนดคราวละ ๔ ปีนับแต่วันเลือกตั้ง โดยสมาชิกภาพของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจะเริ่มตั้งแต่วันเลือกตั้ง และในระหว่างอายุของสภาผู้แทนราษฎรจะมีการควมรวบพรรคการเมืองที่มีสมาชิกเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรไม่ได้

๓.๑.๒.๒ กรณีตำแหน่งว่าง

เมื่อตำแหน่งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรว่างลงเพราะเหตุอื่นที่ไม่ใช่ถึงคราวออกตามอายุของสภาผู้แทนราษฎร หรือเมื่อมีการยุบสภาผู้แทนราษฎร แยกได้ ดังนี้

(๑) ในกรณีที่ตำแหน่งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่มาจากการเลือกตั้งแบบแบ่งเขตเลือกตั้งว่างลง ให้ดำเนินการตราพระราชกฤษฎีกาเพื่อจัดให้มีการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรขึ้นแทนตำแหน่งที่ว่างภายใน ๔๕ วันนับแต่วันที่ตำแหน่งว่าง เว้นแต่อายุของสภาผู้แทนราษฎรจะเหลืออยู่ไม่ถึง ๑๘๐ วัน ก็ไม่ต้องจัดให้มีการเลือกตั้งขึ้นแทน

(๒) ในกรณีที่ตำแหน่งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรแบบบัญชีรายชื่อว่างลง ให้ประธานสภาผู้แทนราษฎรประกาศให้ผู้มีชื่ออยู่ในลำดับถัดไปในบัญชีรายชื่อของพรรคการเมืองนั้นเลื่อนขึ้นมาเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรแทนตำแหน่งที่ว่าง โดยต้องประกาศในราชกิจจานุเบกษาภายใน ๗ วันนับแต่วันที่ตำแหน่งนั้นว่างลง

แต่หากไม่มีรายชื่อเหลืออยู่ในบัญชีที่จะเลื่อนขึ้นมาแทนตำแหน่งที่ว่าง ให้สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรแบบบัญชีรายชื่อประกอบด้วยสมาชิกเท่าที่มีอยู่

ทั้งนี้ สมาชิกภาพของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรผู้เข้ามาแทนตาม (๑) ให้เริ่มนับแต่วันเลือกตั้งแทนตำแหน่งที่ว่าง ส่วนสมาชิกภาพของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรผู้เข้ามาแทนตาม (๒) ให้เริ่มนับแต่วันถัดจากวันประกาศชื่อในราชกิจจานุเบกษา และให้สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรผู้เข้ามาแทนตำแหน่งที่ว่างนั้นอยู่ในตำแหน่งได้เพียงเท่าอายุของสภาผู้แทนราษฎรที่เหลืออยู่

๓.๑.๒.๓ การเลือกตั้งเป็นการทั่วไป

การกำหนดวันเลือกตั้งเป็นการทั่วไปในกรณีที่ครบอายุของสภาผู้แทนราษฎรและกรณีที่มีการยุบสภาผู้แทนราษฎรจะมีความต่างกัน กล่าวคือ ในกรณีที่ครบอายุของสภาผู้แทนราษฎรสิ้นสุดลง พระมหากษัตริย์จะได้ทรงตราพระราชกฤษฎีกาให้มีการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรใหม่เป็นการเลือกตั้งทั่วไปภายใน ๔๕ วันนับแต่วันที่สภาผู้แทนราษฎรสิ้นสุดอายุ โดยคณะกรรมการการเลือกตั้งจะต้องประกาศกำหนดวันเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรทั่วไปในราชกิจจานุเบกษา

แต่ในกรณีที่มิพระราชกฤษฎีกายุบสภาผู้แทนราษฎรนั้น ภายใน ๕ วันนับแต่วันที่พระราชกฤษฎีกายุบสภาผู้แทนราษฎรใช้บังคับ คณะกรรมการการเลือกตั้งจะต้องมีการประกาศกำหนดวันเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรทั่วไป ซึ่งต้องไม่น้อยกว่า ๔๕ วันแต่ไม่เกิน ๖๐ วันนับแต่วันที่พระราชกฤษฎีกายุบสภาผู้แทนราษฎรใช้บังคับ

อย่างไรก็ดี ในกรณีที่มีเหตุจำเป็นอันมิอาจหลีกเลี่ยงได้ เป็นเหตุให้ไม่สามารถจัดการเลือกตั้งตามวันที่คณะกรรมการการเลือกตั้งประกาศกำหนดข้างต้น คณะกรรมการการเลือกตั้งจะกำหนดวันเลือกตั้งใหม่ก็ได้ แต่ต้องจัดให้มีการเลือกตั้งภายใน ๓๐ วันนับแต่วันที่เหตุดังกล่าวสิ้นสุดลง

๓.๒ วุฒิสภา

แม้ที่มา จำนวนของสมาชิก วาระการดำรงตำแหน่ง กรณีตำแหน่งว่าง และการเลือกสมาชิกวุฒิสภาใหม่ ของวุฒิสภาตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐ จะได้มีการกำหนดเป็นกรณีทั่วไปไว้แล้วก็ตาม แต่บทเฉพาะกาลได้กำหนดให้วุฒิสภาในวาระเริ่มแรกซึ่งเป็นชุดปัจจุบันมีที่มา จำนวนของสมาชิก วาระการดำรงตำแหน่ง กรณีตำแหน่งว่าง และการเลือกสมาชิกวุฒิสภาใหม่ ไว้แตกต่างกัน โดยสามารถอธิบายวุฒิสภาทั้ง ๒ กรณี ได้ ดังนี้

๓.๒.๑ วุฒิสภาชุดปัจจุบันตามบทเฉพาะกาล

๓.๒.๑.๑ ที่มา

วุฒิสภาชุดปัจจุบันประกอบด้วยสมาชิกจำนวน ๒๕๐ คน ซึ่งพระมหากษัตริย์ทรงแต่งตั้งตามที่คณะรักษาความสงบแห่งชาติถวายคำแนะนำ โดยในการสรรหาและแต่งตั้งให้ดำเนินการตามหลักเกณฑ์และวิธีการ สรุปลงได้ ดังนี้

ให้มีคณะกรรมการสรรหาสมาชิกวุฒิสภาคณะหนึ่ง ซึ่งคณะรักษาความสงบแห่งชาติแต่งตั้งจากผู้ทรงคุณวุฒิซึ่งมีความรู้และประสบการณ์ในด้านต่าง ๆ และมีความเป็นกลางทางการเมืองจำนวนไม่น้อยกว่า ๙ คน แต่ไม่เกิน ๑๒ คน มีหน้าที่ดำเนินการสรรหาบุคคลซึ่งสมควรเป็นสมาชิกวุฒิสภาตามหลักเกณฑ์และวิธีการ ดังต่อไปนี้

(๑) ให้คณะกรรมการการเลือกตั้งดำเนินการจัดให้มีการเลือกสมาชิกวุฒิสภา จำนวน ๒๐๐ คน ตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการได้มาซึ่งสมาชิกวุฒิสภา โดยให้ดำเนินการให้แล้วเสร็จก่อนวันที่มีการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรไม่น้อยกว่า ๑๕ วัน แล้วนำรายชื่อเสนอต่อคณะรักษาความสงบแห่งชาติ

(๒) ให้คณะกรรมการสรรหาสมาชิกวุฒิสภา คัดเลือกบุคคลผู้มีความรู้ความสามารถที่เหมาะสมในอันจะเป็นประโยชน์แก่การปฏิบัติหน้าที่ของวุฒิสภาและการปฏิรูปประเทศมีจำนวนไม่เกิน ๔๐๐ คน ตามวิธีการที่คณะกรรมการสรรหาสมาชิกวุฒิสภากำหนดแล้วนำรายชื่อเสนอต่อคณะรักษาความสงบแห่งชาติ ทั้งนี้ ต้องดำเนินการให้แล้วเสร็จไม่ช้ากว่าระยะเวลาที่กำหนดตาม (๑)

(๓) ให้คณะรักษาความสงบแห่งชาติคัดเลือกผู้ได้รับเลือกตาม (๑) จากบัญชีรายชื่อที่ได้รับจากคณะกรรมการการเลือกตั้ง ให้ได้จำนวน ๕๐ คน และคัดเลือกรายชื่อสำรองจำนวน ๕๐ คน โดยการคัดเลือกดังกล่าวให้คำนึงถึงบุคคลจากกลุ่มต่าง ๆ อย่างทั่วถึง และให้คัดเลือกบุคคลจากบัญชีรายชื่อที่ได้รับการสรรหาตาม (๒) ให้ได้จำนวน ๑๙๔ คน รวมกับผู้ดำรงตำแหน่งปลัดกระทรวงกลาโหม ผู้บัญชาการทหารสูงสุด ผู้บัญชาการทหารบก ผู้บัญชาการทหารเรือ ผู้บัญชาการทหารอากาศ และผู้บัญชาการตำรวจแห่งชาติ เป็น ๒๕๐ คน และคัดเลือกรายชื่อสำรองจากบัญชีรายชื่อที่ได้รับการสรรหาตาม (๒) จำนวน ๕๐ คน ทั้งนี้ ให้แล้วเสร็จภายใน ๓ วันนับแต่วันประกาศผลการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร

จากนั้นให้คณะรักษาความสงบแห่งชาตินำรายชื่อบุคคลซึ่งได้รับการคัดเลือกตาม (๓) จำนวน ๒๕๐ คน ดังกล่าว ขึ้นกราบบังคมทูลเพื่อทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมแต่งตั้งต่อไป และให้หัวหน้าคณะรักษาความสงบแห่งชาติเป็นผู้ลงนามรับสนองพระบรมราชโองการ

๓.๒.๑.๒ วาระการดำรงตำแหน่ง กรณีตำแหน่งว่าง และการเลือกสมาชิกวุฒิสภาใหม่

วาระการดำรงตำแหน่ง กรณีตำแหน่งว่าง และการเลือกสมาชิกวุฒิสภาใหม่ ของวุฒิสภา สามารถอธิบายได้ ดังนี้

(๑) วาระการดำรงตำแหน่ง

อายุของวุฒิสภามีกำหนด ๕ ปีนับแต่วันที่มีพระบรมราชโองการแต่งตั้ง ซึ่งสมาชิกภาพของสมาชิกวุฒิสภาเริ่มตั้งแต่วันที่ที่มีพระบรมราชโองการแต่งตั้ง

(๒) กรณีตำแหน่งว่าง

ในกรณีถ้ามีตำแหน่งว่างลง ให้เลื่อนรายชื่อบุคคลตามลำดับในบัญชีสำรองขึ้นเป็นสมาชิกวุฒิสภาแทน โดยให้ประธานวุฒิสภาเป็นผู้ดำเนินการและเป็นผู้ลงนามรับสนองพระบรมราชโองการ สำหรับสมาชิกวุฒิสภาโดยตำแหน่ง เมื่อพ้นจากตำแหน่งที่ดำรงอยู่ในขณะได้รับแต่งตั้งเป็นสมาชิกวุฒิสภาก็ให้พ้นจากตำแหน่งสมาชิกวุฒิสภาด้วย และให้ดำเนินการเพื่อแต่งตั้งให้ผู้ดำรงตำแหน่งนั้นเป็นสมาชิกวุฒิสภาโดยตำแหน่งแทน โดยให้สมาชิกวุฒิสภาที่ได้รับแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งแทนตำแหน่งที่ว่างอยู่ในตำแหน่งเท่าอายุของวุฒิสภาที่เหลืออยู่

ทั้งนี้ ในระหว่างที่ยังไม่มีพระบรมราชโองการแต่งตั้งบุคคลในบัญชีรายชื่อสำรองขึ้นเป็นสมาชิกวุฒิสภาแทนตำแหน่งที่ว่าง หรือเป็นกรณีที่ไม่มียุทธศาสตร์รายชื่อบุคคลเหลืออยู่ในบัญชีสำรอง หรือไม่มีผู้ดำรงตำแหน่งที่เป็นสมาชิกวุฒิสภาโดยตำแหน่ง ไม่ว่าด้วยเหตุใด ให้วุฒิสภาประกอบด้วยสมาชิกวุฒิสภาเท่าที่มีอยู่

(๓) การเลือกสมาชิกวุฒิสภาใหม่

เมื่ออายุของวุฒิสภาในวาระเริ่มแรกนี้สิ้นสุดลง ให้ดำเนินการเลือกสมาชิกวุฒิสภาตามบททั่วไปต่อไป และให้สมาชิกวุฒิสภาชุดเดิมอยู่ในตำแหน่งเพื่อปฏิบัติหน้าที่ต่อไปจนกว่าจะมีสมาชิกวุฒิสภาขึ้นใหม่

๓.๒.๒ วุฒิสภาตามบททั่วไป

๓.๒.๒.๑ ที่มา

วุฒิสภาตามทั่วไปประกอบด้วยสมาชิก จำนวน ๒๐๐ คน ซึ่งมาจากการเลือกกันเองของบุคคลซึ่งมีความรู้ ความเชี่ยวชาญ ประสบการณ์ อาชีพ ลักษณะ หรือประโยชน์ร่วมกัน หรือทำงานหรือเคยทำงานด้านต่าง ๆ ที่หลากหลายของสังคม โดยในการแบ่งกลุ่มต้องแบ่งในลักษณะที่ทำให้ประชาชนซึ่งมีสิทธิสมัครรับเลือกทุกคนสามารถอยู่ในกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งได้

ในการแบ่งกลุ่ม จำนวนกลุ่ม และคุณสมบัติของบุคคลในแต่ละกลุ่ม การสมัครและรับสมัคร หลักเกณฑ์และวิธีการเลือกกันเอง การได้รับเลือก จำนวนสมาชิกวุฒิสภาที่จะพึงมีจากแต่ละกลุ่ม การขึ้นบัญชีสำรอง การเลื่อนบุคคลจากบัญชีสำรองขึ้นดำรงตำแหน่งแทน และมาตรการอื่นใดที่จำเป็นเพื่อให้การเลือกกันเองเป็นไปโดยสุจริตและเที่ยงธรรมนั้น จะเป็นไปตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการได้มาซึ่งสมาชิกวุฒิสภา ทั้งนี้ ในการดำเนินการดังกล่าวนี้

จะต้องมีการดำเนินการตั้งแต่ระดับอำเภอ ระดับจังหวัด และระดับประเทศ เพื่อให้สมาชิกวุฒิสภาเป็นผู้แทนปวงชนชาวไทยในระดับประเทศด้วย

โดยตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการได้มาซึ่งสมาชิกวุฒิสภา พ.ศ. ๒๕๖๑ ได้กำหนดหลักการสำคัญว่า วุฒิสภาประกอบด้วยสมาชิกที่มาจากการเลือกกันเองของบุคคลในแต่ละกลุ่ม จำนวน ๒๐ กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มการบริหารราชการแผ่นดินและความมั่นคง กลุ่มกฎหมายและกระบวนการยุติธรรม กลุ่มการศึกษา กลุ่มการสาธารณสุข กลุ่มอาชีพทำนา ปลุกพืชล้มลุก ฯ กลุ่มอาชีพทำสวน ป่าไม้ ปศุสัตว์ ประมง ฯ กลุ่มพนักงานหรือลูกจ้างของบุคคลซึ่งมิใช่ส่วนราชการหรือหน่วยงานของรัฐ ผู้ใช้แรงงาน ฯ กลุ่มผู้ประกอบการอาชีพด้านสิ่งแวดล้อม ฯ กลุ่มผู้ประกอบการขนาดกลางและขนาดย่อม กลุ่มผู้ประกอบการอื่นนอกจากกิจการขนาดกลางและขนาดย่อม กลุ่มผู้ประกอบการธุรกิจหรืออาชีพด้านการท่องเที่ยว กลุ่มผู้ประกอบการอุตสาหกรรม กลุ่มผู้ประกอบการอาชีพด้านวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี การสื่อสาร การพัฒนานวัตกรรม ฯ กลุ่มสตรี กลุ่มผู้สูงอายุ คนพิการหรือทุพพลภาพ ชชาติพันธุ์ อัตลักษณ์อื่น ฯ กลุ่มศิลปะ วัฒนธรรม ดนตรี การแสดงและบันเทิง นักกีฬา ฯ กลุ่มประชาสังคม องค์กรสาธารณประโยชน์ ฯ กลุ่มสื่อสารมวลชน ผู้สร้างสรรค์วรรณกรรม ฯ กลุ่มผู้ประกอบการวิชาชีพ ผู้ประกอบการอาชีพอิสระ ฯ และกลุ่มอื่น ๆ

สำหรับการเลือกสมาชิกวุฒิสภาข้างต้นจะต้องตราเป็นพระราชกฤษฎีกา ซึ่งภายใน ๕ วันนับแต่วันที่พระราชกฤษฎีกาให้มีการเลือกสมาชิกวุฒิสภาใช้บังคับนั้น คณะกรรมการการเลือกตั้งจะต้องประกาศในราชกิจจานุเบกษาเกี่ยวกับการเลือก ดังต่อไปนี้

(๑) กำหนดวันเลือกระดับอำเภอ ระดับจังหวัด และระดับประเทศ

(๒) กำหนดวันรับสมัคร โดยเริ่มรับสมัครไม่เกิน ๑๕ วันนับแต่วันที่พระราชกฤษฎีกาให้มีการเลือกสมาชิกวุฒิสภาใช้บังคับ และต้องกำหนดวันรับสมัครไม่น้อยกว่า ๕ วัน แต่ต้องไม่เกิน ๗ วัน

ในส่วนของวันเลือกนั้น วันเลือกในระดับอำเภอต้องไม่เกิน ๒๐ วันนับแต่วันสิ้นสุดระยะเวลารับสมัคร วันเลือกในระดับจังหวัดต้องไม่เกิน ๗ วันนับแต่วันเลือกในระดับอำเภอ และวันเลือกในระดับประเทศต้องไม่เกิน ๑๐ วันนับแต่วันเลือกในระดับจังหวัด ทั้งนี้ ในการกำหนดวันเลือกในแต่ละระดับต้องกำหนดเป็นวันเดียวกันทั่วราชอาณาจักร

๓.๒.๒.๒ วาระการดำรงตำแหน่ง กรณีตำแหน่งว่าง และการเลือกสมาชิกวุฒิสภาใหม่

วาระการดำรงตำแหน่ง กรณีตำแหน่งว่าง และการเลือกสมาชิกวุฒิสภาใหม่ ของวุฒิสภา สามารถอธิบายได้ ดังนี้

(๑) วาระการดำรงตำแหน่ง

อายุของวุฒิสภามีกำหนดคราวละ ๕ ปีนับแต่วันประกาศผลการเลือก ซึ่งสมาชิกภาพของสมาชิกวุฒิสภาจะเริ่มตั้งแต่วันที่คณะกรรมการการเลือกตั้งประกาศผลการเลือก และเมื่ออายุของวุฒิสภาสิ้นสุดลง ให้สมาชิกวุฒิสภาอยู่ในตำแหน่งเพื่อปฏิบัติหน้าที่ต่อไปจนกว่าจะมีสมาชิกวุฒิสภาขึ้นใหม่

(๒) กรณีตำแหน่งว่าง

ในกรณีที่ตำแหน่งสมาชิกวุฒิสภากลุ่มใดมีไม่ครบจำนวนไม่ว่าเพราะเหตุตำแหน่งว่างลง หรือด้วยเหตุอื่นใด ที่มีไม่เพราะเหตุถึงคราวออกตามอายุของวุฒิสภา ประธานวุฒิสภาจะต้องประกาศในราชกิจจานุเบกษาเลื่อนบุคคลในบัญชีสำรองของกลุ่มนั้นขึ้นดำรงตำแหน่งสมาชิกวุฒิสภาแทนเรียงตามลำดับ ซึ่งผู้นั้นจะอยู่ในตำแหน่งได้เพียงเท่าอายุของวุฒิสภาที่เหลืออยู่ โดยในระหว่างที่บุคคลที่ได้รับการเลื่อนยังมีได้เข้ารับตำแหน่งนั้น วุฒิสภาจะประกอบด้วยสมาชิกวุฒิสภาเท่าที่มีอยู่

สำหรับหากมีกรณีที่จะต้องเลื่อนบุคคลในบัญชีสำรองของกลุ่มใดขึ้นดำรงตำแหน่งสมาชิกวุฒิสภาแทนดังกล่าว แต่ไม่มีบุคคลในบัญชีสำรองของกลุ่มนั้นเหลืออยู่ไม่ว่าด้วยเหตุใดแล้ว ประธานวุฒิสภาจะต้องจับสลากว่าจะเลื่อนบุคคลในบัญชีสำรองในกลุ่มอื่นใดที่ยังมีผู้อยู่ในบัญชีสำรองเหลืออยู่ จากนั้นจะต้องดำเนินการเลื่อนบุคคลนั้นขึ้นดำรงตำแหน่งสมาชิกวุฒิสภาแทน

แต่หากเป็นกรณีที่ทุกกลุ่มไม่มีรายชื่อบุคคลในบัญชีสำรองเหลืออยู่สำหรับการเลื่อนบุคคลขึ้นดำรงตำแหน่งสมาชิกวุฒิสภาแทนดังกล่าว วุฒิสภาจะประกอบด้วยสมาชิกวุฒิสภาเท่าที่มีอยู่ ทั้งนี้ ในกรณีที่สมาชิกวุฒิสภาเหลืออยู่ไม่ถึงกึ่งหนึ่งของจำนวนสมาชิกวุฒิสภาทั้งหมดและอายุของวุฒิสภาเหลืออยู่เกินหนึ่งปี จะต้องดำเนินการเลือกสมาชิกวุฒิสภาขึ้นแทนตำแหน่งที่ว่างภายใน ๖๐ วันนับแต่วันที่วุฒิสภามีสมาชิกเหลืออยู่ไม่ถึงกึ่งหนึ่ง ซึ่งในกรณีนี้จะทำให้ผู้ได้รับเลือกตั้งกล่าวอยู่ในตำแหน่งได้เพียงเท่าอายุของวุฒิสภาที่เหลืออยู่เท่านั้น

(๓) การเลือกสมาชิกวุฒิสภาใหม่

เมื่ออายุของวุฒิสภาสิ้นสุดลงเพราะอายุครบกำหนดคราวละ ๕ ปี แล้ว จะต้องมีการเลือกสมาชิกวุฒิสภาใหม่ กล่าวคือ ให้ตราเป็นพระราชกฤษฎีกา และภายใน ๕ วันนับแต่วันที่พระราชกฤษฎีกามีผลใช้บังคับ ให้คณะกรรมการการเลือกตั้งกำหนดวันเริ่มดำเนินการเพื่อเลือกไม่ช้ากว่า ๓๐ วันนับแต่วันที่พระราชกฤษฎีกาดังกล่าวมีผลใช้บังคับ

๔. บทบาทหน้าที่และอำนาจของรัฐสภา

รัฐสภา ประกอบด้วยสภาผู้แทนราษฎรและวุฒิสภา โดยมีหน้าที่และอำนาจในทางนิติบัญญัติ กล่าวคือ การตรากฎหมายขึ้นใช้บังคับภายในประเทศ การควบคุมการบริหารราชการแผ่นดินของฝ่ายบริหาร การให้คำแนะนำแก่คณะรัฐมนตรี และรับทราบหรือให้ความเห็นชอบในเรื่องสำคัญ ทั้งนี้ ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐ ดังนี้

๔.๑ ด้านการตรากฎหมาย

๔.๑.๑ การแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญ

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐ ได้กำหนดหลักเกณฑ์ในการแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญ ดังนี้

๔.๑.๑.๑ ผู้มีสิทธิขอแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญ ได้แก่

- (๑) คณะรัฐมนตรี
- (๒) สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจำนวนไม่น้อยกว่า ๑ ใน ๕ ของจำนวนสมาชิกทั้งหมดเท่าที่มีอยู่ของสภาผู้แทนราษฎร
- (๓) สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและสมาชิกวุฒิสภาจำนวนไม่น้อยกว่า ๑ ใน ๕ ของจำนวนสมาชิกทั้งหมดเท่าที่มีอยู่ของทั้งสองสภา
- (๔) ประชาชนผู้มีสิทธิเลือกตั้งจำนวนไม่น้อยกว่า ๕๐,๐๐๐ คน ตามกฎหมายว่าด้วยการเข้าชื่อเสนอกฎหมาย

๔.๑.๑.๒ เนื้อหาของการขอแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญ

โดยหลักแล้วเนื้อหาที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญสามารถแก้ไขเพิ่มเติมเพื่อให้สอดคล้องกับสถานการณ์และบริบทของบ้านเมืองที่เปลี่ยนแปลงไปได้ทั้งสิ้น แต่รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐ ได้กำหนดกรอบของเนื้อหาที่ห้ามไม่ให้มีการแก้ไขเพิ่มเติมจำนวน ๒ เรื่อง ได้แก่

- (๑) การเปลี่ยนแปลงการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข และ
- (๒) การเปลี่ยนแปลงรูปแบบของรัฐ

๔.๑.๑.๓ ขั้นตอนของการแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญ

การแก้ไขเพิ่มเติมต้องเสนอเป็นญัตติต่อที่ประชุมร่วมกันของรัฐสภา และรัฐสภาต้องพิจารณาเป็นสามวาระ

วาระที่หนึ่ง ขั้นรับหลักการ การออกเสียงลงคะแนนของสมาชิกรัฐสภาในวาระนี้ให้ใช้วิธีเรียกชื่อและลงคะแนนโดยเปิดเผยและต้องมีคะแนนเสียงเห็นชอบด้วยในการแก้ไขเพิ่มเติมไม่น้อยกว่ากึ่งหนึ่งของจำนวนสมาชิกทั้งหมดเท่าที่มีอยู่ของทั้งสองสภา ซึ่งในจำนวนนี้ต้องมีสมาชิกวุฒิสภาเห็นชอบด้วยไม่น้อยกว่า ๑ ใน ๓ ของจำนวนสมาชิกทั้งหมดเท่าที่มีอยู่ของวุฒิสภา

วาระที่สอง **ชั้นพิจารณาเรียงลำดับมาตรา** ที่ประชุมร่วมกันของรัฐสภาจะตั้งคณะกรรมการขึ้นคณะหนึ่งจากสมาชิกรัฐสภาเพื่อพิจารณาจำนวนไม่เกิน ๔๕ คน เมื่อคณะกรรมการดังกล่าวได้พิจารณาร่างรัฐธรรมนูญแก้ไขเพิ่มเติมเสร็จแล้ว ให้เสนอร่างเดิมและการแก้ไขเพิ่มเติม พร้อมทั้งรายงานต่อประธานรัฐสภา เพื่อบรรจุเข้าระเบียบวาระการประชุมร่วมกันของรัฐสภาเพื่อพิจารณาเป็นรายมาตราต่อไป

การออกเสียงในวาระนี้ของที่ประชุมร่วมกันของรัฐสภาให้ถือเสียงข้างมากเป็นประมาณ แต่ในกรณีที่เป็นการร่างรัฐธรรมนูญแก้ไขเพิ่มเติมที่ประชาชนเป็นผู้เสนอต้องเปิดโอกาสให้ผู้แทนของประชาชนที่เข้าชื่อกันได้แสดงความคิดเห็นด้วย และเมื่อการพิจารณาวาระที่สองเสร็จสิ้นแล้ว ให้รอไว้ ๑๕ วัน เมื่อพ้นกำหนดนี้แล้วให้รัฐสภาพิจารณาในวาระที่สามต่อไป

วาระที่สาม **ขั้นสุดท้าย** การออกเสียงลงคะแนนในวาระนี้ ให้ใช้วิธีเรียกชื่อและลงคะแนนโดยเปิดเผยและต้องมีคะแนนเสียงเห็นชอบด้วยในการที่จะให้ออกใช้เป็นรัฐธรรมนูญมากกว่ากึ่งหนึ่งของจำนวนสมาชิกทั้งหมดเท่าที่มีอยู่ของทั้งสองสภา โดยในจำนวนนี้ต้องมีสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจากพรรคการเมืองที่สมาชิกไม่ได้ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรี ประธานสภาผู้แทนราษฎรหรือรองประธานสภาผู้แทนราษฎร เห็นชอบด้วยไม่น้อยกว่าร้อยละ ๒๐ ของทุกพรรคการเมืองดังกล่าวรวมกัน และมีสมาชิกวุฒิสภาเห็นชอบด้วยไม่น้อยกว่า ๑ ใน ๓ ของจำนวนสมาชิกทั้งหมดเท่าที่มีอยู่ของวุฒิสภา

เมื่อรัฐสภาให้ความเห็นชอบร่างรัฐธรรมนูญแก้ไขเพิ่มเติมดังกล่าวในวาระที่สามแล้ว ให้รอไว้เป็นเวลา ๑๕ วัน เมื่อพ้นกำหนดดังกล่าวนายกรัฐมนตรีจึงจะนำร่างรัฐธรรมนูญแก้ไขเพิ่มเติมขึ้นขึ้นทูลเกล้าทูลกระหม่อมถวายพระมหากษัตริย์เพื่อทรงลงพระปรมาภิไธยต่อไป แต่ในกรณีที่ร่างรัฐธรรมนูญแก้ไขเพิ่มเติมเป็นการแก้ไขเพิ่มเติมหมวด ๑ บททั่วไป หมวด ๒ พระมหากษัตริย์ หรือหมวด ๑๕ การแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญ หรือเรื่องเกี่ยวกับคุณสมบัติหรือลักษณะต้องห้ามของผู้ดำรงตำแหน่งต่าง ๆ ตามรัฐธรรมนูญ หรือเรื่องเกี่ยวกับหน้าที่หรืออำนาจของศาล หรือองค์กรอิสระ หรือเรื่องที่ทำให้ศาลหรือองค์กรอิสระไม่อาจปฏิบัติตามหน้าที่หรืออำนาจได้ ก่อนที่นายกรัฐมนตรีจะนำร่างรัฐธรรมนูญแก้ไขเพิ่มเติมดังกล่าวขึ้นขึ้นทูลเกล้าทูลกระหม่อมถวายพระมหากษัตริย์เพื่อทรงลงพระปรมาภิไธย ต้องจัดให้มีการออกเสียงประชามติเสียก่อน และถ้าผลการออกเสียงประชามติเห็นชอบด้วยกับร่างรัฐธรรมนูญแก้ไขเพิ่มเติม จึงนำร่างรัฐธรรมนูญแก้ไขเพิ่มเติมขึ้นขึ้นทูลเกล้าทูลกระหม่อมถวายพระมหากษัตริย์เพื่อทรงลงพระปรมาภิไธยต่อไป

๔.๑.๑.๔ การตรวจสอบร่างรัฐธรรมนูญแก้ไขเพิ่มเติมก่อนประกาศใช้บังคับ

เมื่อรัฐสภาได้ลงมติเห็นชอบร่างรัฐธรรมนูญแก้ไขเพิ่มเติมแล้ว ระหว่างรอไว้ ๑๕ วัน สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร หรือสมาชิกวุฒิสภา หรือสมาชิกทั้งสองสภารวมกัน จำนวนไม่น้อยกว่า ๑ ใน ๑๐ ของสมาชิกทั้งหมดเท่าที่มีอยู่ของแต่ละสภา หรือของทั้งสองสภารวมกัน แล้วแต่กรณี มีสิทธิเข้าชื่อเสนอความเห็นต่อประธานแห่งสภาที่ตนเป็นสมาชิกหรือประธานรัฐสภา แล้วแต่กรณี ในประเด็นที่ว่า ร่างรัฐธรรมนูญแก้ไขเพิ่มเติมที่รัฐสภาให้ความเห็นชอบนั้นมีเนื้อหาที่เป็นการเปลี่ยนแปลงการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข หรือมีเนื้อหาเป็นการเปลี่ยนแปลงรูปแบบของรัฐ หรือร่างรัฐธรรมนูญแก้ไขเพิ่มเติมที่รัฐสภาให้ความเห็นชอบนั้นมีลักษณะเป็นการแก้ไขเพิ่มเติมหมวด ๑ บททั่วไป หมวด ๒ พระมหากษัตริย์ หรือหมวด ๑๕ การแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญ หรือเรื่องเกี่ยวกับคุณสมบัติหรือลักษณะต้องห้ามของผู้ดำรงตำแหน่งต่าง ๆ ตาม

รัฐธรรมนูญ หรือเรื่องที่เกี่ยวข้องกับหน้าที่หรืออำนาจของศาล หรือองค์กรอิสระ หรือเรื่องที่ทำให้ศาลหรือองค์กรอิสระไม่อาจปฏิบัติตามหน้าที่หรืออำนาจได้

เมื่อได้รับเรื่องดังกล่าวให้ประธานแห่งสภาหรือประธานรัฐสภา แล้วแต่กรณี ส่งความเห็นไปยังศาลรัฐธรรมนูญ และให้ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยให้แล้วเสร็จภายใน ๓๐ วันนับแต่วันที่ได้รับเรื่อง ในระหว่างการพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญดังกล่าว นายกรัฐมนตรีจะนำร่างรัฐธรรมนูญแก้ไขเพิ่มเติมขึ้นขึ้นทูลเกล้าทูลกระหม่อมถวายเพื่อพระมหากษัตริย์ทรงลงพระปรมาภิไธยไม่ได้

๔.๑.๒ การตราพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญ

พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญ เป็นกฎหมายประเภทหนึ่งในระบบกฎหมายไทย ที่รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยได้ระบุชื่อและหลักการสำคัญของพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญเอาไว้เพื่อขยายบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญให้มีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น และเพื่อมิให้บทบัญญัติของรัฐธรรมนูญมีความยาวเกินไป โดยรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐ มาตรา ๑๓๐ ได้กำหนดให้มีพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญ จำนวน ๑๐ ฉบับ ดังนี้

- พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร
- พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการได้มาซึ่งสมาชิกวุฒิสภา
- พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยคณะกรรมการการเลือกตั้ง
- พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง
- พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยผู้ตรวจการแผ่นดิน
- พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต
- พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการตรวจเงินแผ่นดิน
- พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญ
- พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรง

ตำแหน่งทางการเมือง

- พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยคณะกรรมการสิทธิมนุษยชน

แห่งชาติ

๔.๑.๒.๑ ผู้มีสิทธิเสนอร่างพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญ ได้แก่

(๑) คณะรัฐมนตรี โดยข้อเสนอแนะของศาลฎีกา ศาลรัฐธรรมนูญ หรือองค์กรอิสระที่เกี่ยวข้อง

(๒) สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจำนวนไม่น้อยกว่า ๑ ใน ๑๐ ของจำนวนสมาชิกทั้งหมดเท่าที่มีอยู่ของสภาผู้แทนราษฎร

๔.๑.๒.๒ ขั้นตอนของการตราพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญ

การตราพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญต้องกระทำในที่ประชุมร่วมกันของรัฐสภา และรัฐสภาต้องพิจารณาร่างพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญให้แล้วเสร็จภายในเวลา ๑๘๐ วัน ถ้าที่ประชุมร่วมกันของรัฐสภาพิจารณาไม่แล้วเสร็จภายในกำหนดเวลาดังกล่าว ให้ถือว่ารัฐสภาให้ความเห็นชอบร่างพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญตามร่างที่เสนอ การพิจารณาร่างพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญของรัฐสภาต้องพิจารณาเป็นสามวาระ คือ

วาระที่หนึ่ง ขั้นรับหลักการ ต้องมีคะแนนเสียงเห็นชอบรับหลักการโดยถือเสียงข้างมากเป็นประมาณ

วาระที่สอง ขั้นพิจารณาเรียงลำดับมาตรา จะกระทำโดยคณะกรรมการที่ที่ประชุมร่วมกันของรัฐสภาตั้งขึ้น เมื่อคณะกรรมการดังกล่าวพิจารณาเสร็จแล้ว ก็ต้องเสนอร่างพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญนั้นต่อรัฐสภาเพื่อพิจารณาเรียงตามลำดับมาตราต่อไปโดยคะแนนในวาระที่สองนี้ถือเอาเสียงข้างมากเป็นประมาณ

วาระที่สาม ขั้นเห็นชอบหรือไม่เห็นชอบกับร่างพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญ ต้องมีคะแนนเสียงเห็นชอบด้วยมากกว่ากึ่งหนึ่งของจำนวนสมาชิกทั้งหมดเท่าที่มีอยู่ของรัฐสภา

เมื่อที่ประชุมร่วมกันของรัฐสภามีมติเห็นชอบในวาระที่สามแล้ว ภายใน ๑๕ วันนับแต่วันที่รัฐสภาให้ความเห็นชอบ ให้รัฐสภาส่งร่างพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญนั้นไปยังศาลฎีกา ศาลรัฐธรรมนูญ หรือองค์กรอิสระที่เกี่ยวข้องเพื่อให้ความเห็น

ในกรณีที่ศาลฎีกา ศาลรัฐธรรมนูญ หรือองค์กรอิสระที่เกี่ยวข้องไม่มีข้อทักท้วงภายใน ๑๐ วันนับแต่วันที่ได้รับร่างพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญ ให้ประธานรัฐสภาชะลอร่างพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญดังกล่าวไว้ ๓ วัน เพื่อเปิดโอกาสให้สมาชิกรัฐสภาจำนวนไม่น้อยกว่า ๑ ใน ๑๐ ของจำนวนสมาชิกรัฐสภาทั้งหมดเท่าที่มีอยู่ของทั้งสองสภาเสนอความเห็นต่อประธานรัฐสภาเพื่อให้ส่งความเห็นไปยังศาลรัฐธรรมนูญเพื่อวินิจฉัยว่าร่างพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญนั้น มีข้อความขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญหรือตราขึ้นโดยไม่ถูกต้องตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญ ทั้งนี้ ตามข้อบังคับการประชุมรัฐสภา พ.ศ. ๒๕๖๓ ข้อ ๑๐๔

ในกรณีที่ศาลฎีกา ศาลรัฐธรรมนูญ หรือองค์กรอิสระที่เกี่ยวข้องมีความเห็นว่า ร่างพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญที่รัฐสภาให้ความเห็นชอบมีข้อความขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ หรือทำให้ไม่สามารถปฏิบัติหน้าที่ให้ถูกต้องตามบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญได้ ให้เสนอความเห็นไปยังรัฐสภาและให้รัฐสภาประชุมร่วมกันเพื่อพิจารณาให้แล้วเสร็จภายใน ๓๐ วันนับแต่วันที่ได้รับความเห็น ในการนี้ ให้รัฐสภามีอำนาจแก้ไขเพิ่มเติมตามข้อเสนอของศาลฎีกา ศาลรัฐธรรมนูญ หรือองค์กรอิสระตามที่เห็นสมควรได้ และเมื่อดำเนินการเสร็จแล้ว ให้ประธานรัฐสภาชะลอร่างพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญดังกล่าวไว้ ๓ วัน เพื่อเปิดโอกาสให้สมาชิกรัฐสภาจำนวนไม่น้อยกว่า ๑ ใน ๑๐ ของจำนวนสมาชิกรัฐสภาทั้งหมดเท่าที่มีอยู่ของทั้งสองสภาเสนอความเห็นต่อประธานรัฐสภาเพื่อให้ส่งความเห็นไปยังศาลรัฐธรรมนูญเพื่อวินิจฉัยว่าร่างพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญนั้น มีข้อความขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญหรือตราขึ้นโดยไม่ถูกต้องตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญ ทั้งนี้ ตามข้อบังคับการประชุมรัฐสภา พ.ศ. ๒๕๖๓ ข้อ ๑๐๔

เมื่อประธานรัฐสภาชะลอร่างพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญไว้ ๓ วัน ตามข้อบังคับการประชุมรัฐสภา พ.ศ. ๒๕๖๓ ข้อ ๑๐๔ ดังกล่าวแล้ว ให้รัฐสภาส่งร่างพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญนั้นไปยังนายกรัฐมนตรี และให้นายกรัฐมนตรีรอไว้ ๕ วันนับแต่วันที่รับร่างพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญจากรัฐสภา หากไม่มีกรณีต้องส่งศาลรัฐธรรมนูญเพื่อตรวจสอบความชอบด้วยรัฐธรรมนูญก่อนการประกาศใช้บังคับเป็นกฎหมาย ให้นายกรัฐมนตรีนำขึ้นทูลเกล้าทูลกระหม่อมถวายภายใน ๒๐ วันนับแต่วันพ้นกำหนดเวลาดังกล่าว

๔.๑.๓ การตราพระราชบัญญัติ

๔.๑.๓.๑ การตราพระราชบัญญัติทั่วไป

ก. ผู้มีสิทธิเสนอร่างพระราชบัญญัติ

(๑) คณะรัฐมนตรี

(๒) สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจำนวนไม่น้อยกว่า ๒๐ คน

(๓) ผู้มีสิทธิเลือกตั้งจำนวนไม่น้อยกว่า ๑๐,๐๐๐ คน เข้าชื่อเสนอ

กฎหมายตามหมวด ๓ สิทธิและเสรีภาพของปวงชนชาวไทย หรือหมวด ๕ หน้าที่ของรัฐ ทั้งนี้ ตามกฎหมายว่าด้วยการเข้าชื่อเสนอกฎหมาย

ในกรณีที่ร่างพระราชบัญญัติซึ่งผู้เสนอเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร หรือผู้มีสิทธิเลือกตั้งและเป็นร่างพระราชบัญญัติเกี่ยวกับการเงินจะเสนอได้ก็ต่อเมื่อมีคำรับรองของนายกรัฐมนตรี

ร่างพระราชบัญญัติที่เกี่ยวกับการเงิน หมายถึง ร่างพระราชบัญญัติว่าด้วยเรื่องใดเรื่องหนึ่ง ดังต่อไปนี้

(๑) การตั้งขึ้น ยกเลิก ลด เปลี่ยนแปลง แก้ไข ผ่อน หรือวางระเบียบ

การบังคับอันเกี่ยวกับภาษีหรืออากร

(๒) การจัดสรร รับ รักษา หรือจ่ายเงินแผ่นดิน หรือการโอน

งบประมาณรายจ่ายของแผ่นดิน

(๓) การกู้เงิน การค้ำประกัน การใช้เงินกู้หรือการดำเนินการที่ผูกพัน

ทรัพย์สินของรัฐ

(๔) เงินตรา

ข. ขั้นตอนของการตราพระราชบัญญัติ

(๑) การพิจารณาร่างพระราชบัญญัติของสภาผู้แทนราษฎร

ผู้มีสิทธิเสนอร่างพระราชบัญญัติต้องเสนอร่างพระราชบัญญัติต่อสภาผู้แทนราษฎรก่อน โดยสภาผู้แทนราษฎรจะต้องพิจารณา เป็น ๓ วาระ ดังนี้

วาระที่หนึ่ง ขั้นรับหลักการ เป็นการพิจารณาหลักการของร่างพระราชบัญญัติว่าสมควรจะลงมติรับหลักการหรือไม่รับหลักการแห่งร่างพระราชบัญญัตินั้น โดยคะแนนเสียงในวาระนี้ถือเสียงข้างมากเป็นประมาณ

วาระที่สอง ขั้นพิจารณาเรียงตามลำดับมาตรา เป็นการพิจารณาในรายละเอียดของร่างพระราชบัญญัติ จะกระทำโดยคณะกรรมการที่สภาผู้แทนราษฎรตั้งขึ้น ซึ่งสภาผู้แทนราษฎรอาจมอบให้คณะกรรมการธิการสามัญคณะใดคณะหนึ่งพิจารณาหรือตั้งคณะกรรมการวิสามัญขึ้นเพื่อพิจารณาเป็นการเฉพาะหรือจะพิจารณาโดยคณะกรรมการเต็มสภาก็ได้ เมื่อคณะกรรมการดังกล่าวพิจารณาเสร็จแล้ว ก็ต้องเสนอร่างพระราชบัญญัตินั้นต่อสภาผู้แทนราษฎรเพื่อพิจารณาเรียงตามลำดับมาตราต่อไป โดยคะแนนในวาระที่สองนี้ถือเอาเสียงข้างมากเป็นประมาณ

วาระที่สาม ขั้นลงมติเห็นชอบหรือไม่เห็นชอบกับร่าง

พระราชบัญญัติ สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรต้องลงมติว่าจะเห็นชอบหรือไม่เห็นชอบให้ประกาศใช้ร่างพระราชบัญญัติที่ผ่านการพิจารณาของสภาผู้แทนราษฎรในวาระที่สองเป็นกฎหมายหรือไม่ โดยให้ถือเสียงข้างมากเป็นประมาณ ในกรณีที่สภาผู้แทนราษฎรลงมติไม่ให้ความเห็นชอบ ร่างพระราชบัญญัตินั้นเป็นอันตกไป แต่ในกรณีที่สภาผู้แทนราษฎรมีมติให้ความเห็นชอบ ให้ประธานสภาผู้แทนราษฎรดำเนินการเสนอร่างพระราชบัญญัตินั้นต่อวุฒิสภาต่อไป

(๒) การพิจารณาร่างพระราชบัญญัติของวุฒิสภา

การพิจารณาร่างพระราชบัญญัติของวุฒิสภา จะกระทำเป็น ๓ วาระ เช่นเดียวกับการพิจารณาของสภาผู้แทนราษฎร แต่ต้องพิจารณาตามกำหนดเวลาให้แล้วเสร็จภายใน ๖๐ วัน ถ้าเป็นร่างพระราชบัญญัติที่เกี่ยวกับการเงินต้องพิจารณาให้แล้วเสร็จภายใน ๓๐ วัน กำหนดวันดังกล่าวให้หมายถึงวันในสมัยประชุมและให้เริ่มนับแต่วันที่ร่างพระราชบัญญัตินั้นมาถึงวุฒิสภา แต่ระยะเวลาดังกล่าววุฒิสภาอาจลงมติขยายเวลาออกไปเป็นกรณีพิเศษไม่เกิน ๓๐ วัน โดยหากวุฒิสภาพิจารณาไม่แล้วเสร็จภายในกำหนดเวลาดังกล่าวให้ถือว่าวุฒิสภาได้ให้ความเห็นชอบในร่างพระราชบัญญัตินั้น

การพิจารณาร่างพระราชบัญญัติของวุฒิสภา อาจมีผลเป็นประการใดประการหนึ่ง ดังนี้

(๒.๑) กรณีวุฒิสภาเห็นชอบด้วยกับสภาผู้แทนราษฎร
ให้นายกรัฐมนตรีนำขึ้นทูลเกล้าทูลกระหม่อม เพื่อให้พระมหากษัตริย์ทรงลงพระปรมาภิไธยต่อไป

(๒.๒) กรณีวุฒิสภาไม่เห็นชอบด้วยกับสภาผู้แทนราษฎร ต้องยับยั้ง ร่างพระราชบัญญัตินั้นไว้ก่อน แล้วส่งคืนไปยังสภาผู้แทนราษฎร กรณีนี้สภาผู้แทนราษฎรจะยก ร่างพระราชบัญญัติที่ต้องยับยั้งไว้ขึ้นพิจารณาใหม่ได้ เมื่อพ้น ๑๘๐ วัน หากเป็นร่างพระราชบัญญัติเกี่ยวกับการเงิน เมื่อพ้น ๑๐ วันนับแต่วันที่วุฒิสภาส่งร่างพระราชบัญญัตินั้นคืนไปยังสภาผู้แทนราษฎร เมื่อพ้นกำหนดเวลาดังกล่าวหากสภาผู้แทนราษฎรนำกลับมาพิจารณาใหม่และลงมติยืนยันร่างพระราชบัญญัติที่ผ่านการพิจารณาของสภาผู้แทนราษฎรด้วยคะแนนเสียงมากกว่ากึ่งหนึ่งของจำนวนสมาชิกทั้งหมดเท่าที่มีอยู่ของสภาผู้แทนราษฎรแล้ว ให้ถือว่าร่างพระราชบัญญัตินั้นเป็นอันได้รับความเห็นชอบของรัฐสภา และให้นายกรัฐมนตรีนำขึ้นทูลเกล้าทูลกระหม่อม เพื่อให้พระมหากษัตริย์ทรงลงพระปรมาภิไธยต่อไป

(๒.๓) กรณีวุฒิสภาแก้ไขเพิ่มเติม วุฒิสภาต้องส่งร่างพระราชบัญญัติที่แก้ไขเพิ่มเติมไปยังสภาผู้แทนราษฎร หากสภาผู้แทนราษฎรเห็นชอบด้วยการแก้ไขเพิ่มเติมให้นายกรัฐมนตรีนำขึ้นทูลเกล้าทูลกระหม่อม เพื่อให้พระมหากษัตริย์ทรงลงพระปรมาภิไธยต่อไป แต่ถ้าสภาผู้แทนราษฎรไม่เห็นชอบ ให้แต่ละสภาตั้งบุคคลซึ่งเป็นหรือมิได้เป็นสมาชิกแห่งสถานนั้น ๆ ที่มีจำนวนเท่ากันตามที่สภาผู้แทนราษฎรกำหนดประกอบเป็นคณะกรรมการร่วมกันเพื่อพิจารณาร่างพระราชบัญญัตินั้น คณะกรรมการร่วมกันดังกล่าวต้องรายงานและเสนอร่างพระราชบัญญัติที่คณะกรรมการร่วมกันได้พิจารณาแล้วต่อสภาผู้แทนราษฎรและวุฒิสภา ถ้าสภาทั้งสองเห็นชอบด้วยให้นายกรัฐมนตรีนำขึ้นทูลเกล้าทูลกระหม่อม เพื่อให้พระมหากษัตริย์ทรงลงพระปรมาภิไธยต่อไป แต่ถ้าสภาใดสภาหนึ่งไม่เห็นชอบด้วยให้ยับยั้งร่างนั้นไว้ก่อน กรณีนี้สภาผู้แทนราษฎรจะยกร่างพระราชบัญญัติที่ต้องยับยั้งไว้ขึ้นพิจารณาใหม่ได้ เมื่อพ้น ๑๘๐ วัน หากเป็นร่างพระราชบัญญัติเกี่ยวกับการเงิน เมื่อ

พ้น ๑๐ วันนับแต่วันที่สภาใดสภาหนึ่งไม่เห็นชอบด้วย เมื่อพ้นกำหนดเวลาดังกล่าวหากสภาผู้แทนราษฎรนำกลับมาพิจารณาใหม่และลงมติยืนยันร่างพระราชบัญญัติที่คณะกรรมการร่วมกันพิจารณาด้วยคะแนนเสียงมากกว่ากึ่งหนึ่งของจำนวนสมาชิกทั้งหมดเท่าที่มีอยู่ของสภาผู้แทนราษฎรแล้ว ให้ถือว่าร่างพระราชบัญญัตินั้นเป็นอันได้รับความเห็นชอบของรัฐสภา และให้นายกรัฐมนตรีนำขึ้นทูลเกล้าทูลกระหม่อม เพื่อให้พระมหากษัตริย์ทรงลงพระปรมาภิไธยต่อไป

ทั้งนี้ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐ มาตรา ๒๗๑ ได้กำหนดให้ในวาระเริ่มแรกภายในอายุของวุฒิสภามาตรา ๒๖๙ กล่าวคือ ภายใน ๕ ปีนับแต่วันที่มีพระบรมราชโองการแต่งตั้ง การพิจารณาร่างพระราชบัญญัติที่วุฒิสภาหรือสภาผู้แทนราษฎรยับยั้งดังกล่าวข้างต้น ให้กระทำโดยที่ประชุมร่วมกันของรัฐสภา ถ้าร่างพระราชบัญญัตินั้นเกี่ยวกับ

(๑) การแก้ไขเพิ่มเติมโทษหรือองค์ประกอบความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ราชการหรือต่อตำแหน่งหน้าที่ในการยุติธรรม หรือความผิดของพนักงานในองค์การหรือหน่วยงานของรัฐ เฉพาะเมื่อการแก้ไขเพิ่มเติมนั้น มีผลให้ผู้กระทำความผิดพ้นจากความผิดหรือไม่ต้องรับโทษ

(๒) ร่างพระราชบัญญัติที่วุฒิสภามีมติด้วยคะแนนเสียงไม่น้อยกว่า ๒ ใน ๓ ของจำนวนสมาชิกวุฒิสภาทั้งหมดเท่าที่มีอยู่ว่ามีผลกระทบต่อการดำเนินกระบวนการยุติธรรมอย่างร้ายแรง

มติของที่ประชุมร่วมกันของรัฐสภาที่ให้ความเห็นชอบร่างพระราชบัญญัติที่ต้องยับยั้งดังกล่าว ต้องมีคะแนนเสียงไม่น้อยกว่า ๒ ใน ๓ ของจำนวนสมาชิกทั้งหมดเท่าที่มีอยู่ของรัฐสภา

๔.๑.๓.๒ การตราพระราชบัญญัติที่ตราขึ้นเพื่อดำเนินการตามหมวด ๑๖ การปฏิรูปประเทศ ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐ มาตรา ๒๗๐

ก. ผู้มีสิทธิเสนอร่างพระราชบัญญัติ ได้แก่ คณะรัฐมนตรี

ข. การกำหนดและการตรวจสอบความเป็นร่างพระราชบัญญัติที่จะตราขึ้นเพื่อดำเนินการตามหมวด ๑๖ การปฏิรูปประเทศ

(๑) การกำหนดว่าร่างพระราชบัญญัติใดเป็นร่างพระราชบัญญัติที่จะตราขึ้นเพื่อดำเนินการตามหมวด ๑๖ การปฏิรูปประเทศ ให้คณะรัฐมนตรีเป็นผู้กำหนด และให้แจ้งให้ประธานรัฐสภาทราบพร้อมกับการเสนอร่างพระราชบัญญัตินั้น

(๒) หากคณะรัฐมนตรีมิได้แจ้งว่า ร่างพระราชบัญญัติใดเป็นร่างพระราชบัญญัติที่จะตราขึ้นเพื่อดำเนินการตามหมวด ๑๖ การปฏิรูปประเทศ หากสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรหรือสมาชิกวุฒิสภาเห็นว่าร่างพระราชบัญญัตินั้นเป็นร่างพระราชบัญญัติที่จะตราขึ้นเพื่อดำเนินการตามหมวด ๑๖ การปฏิรูปประเทศ สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรหรือสมาชิกวุฒิสภาจำนวนไม่น้อยกว่า ๑ ใน ๕ ของแต่ละสภา อาจเข้าชื่อกันร้องขอต่อประธานรัฐสภาเพื่อให้วินิจฉัย โดยการเข้าชื่อดังกล่าวต้องยื่นก่อนที่สภาผู้แทนราษฎรหรือวุฒิสภาจะพิจารณาร่างพระราชบัญญัตินั้นแล้วเสร็จ แล้วแต่กรณี

เมื่อประธานรัฐสภาได้รับคำร้องดังกล่าว ให้ประธานรัฐสภาเสนอเรื่องต่อคณะกรรมการร่วมซึ่งประกอบด้วยประธานวุฒิสภาเป็นประธาน รองประธานสภาผู้แทนราษฎรคนหนึ่ง ผู้นำฝ่ายค้านในสภาผู้แทนราษฎร ผู้แทนคณะรัฐมนตรีคนหนึ่ง และประธานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนคนหนึ่งซึ่งเลือกกันเองระหว่างประธานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนในวุฒิสภาทุกคณะเป็นกรรมการเพื่อวินิจฉัย โดยการวินิจฉัยของคณะกรรมการร่วมดังกล่าวให้ถือเสียงข้างมากเป็นประมาณ และคำวินิจฉัยดังกล่าวให้เป็นที่สุด พร้อมทั้งให้ประธานรัฐสภาดำเนินการไปตามคำวินิจฉัยนั้น

ค. การพิจารณาร่างพระราชบัญญัติ

การเสนอและการพิจารณาร่างพระราชบัญญัติดังกล่าวให้กระทำในที่ประชุมร่วมกันของรัฐสภา โดยพิจารณาเป็น ๓ วาระ ดังนี้

วาระที่หนึ่ง ขึ้นรับหลักการ ต้องมีคะแนนเสียงเห็นชอบรับหลักการโดยถือเสียงข้างมากเป็นประมาณ

วาระที่สอง ขึ้นพิจารณาเรียงลำดับมาตรา จะกระทำโดยคณะกรรมการที่ที่ประชุมร่วมกันของรัฐสภาตั้งขึ้น เมื่อคณะกรรมการดังกล่าวพิจารณาเสร็จแล้ว ก็ต้องเสนอร่างพระราชบัญญัตินั้นต่อรัฐสภาเพื่อพิจารณาเรียงตามลำดับมาตราต่อไป โดยคะแนนในวาระที่สองนี้ถือเอาเสียงข้างมากเป็นประมาณ

วาระที่สาม ขึ้นเห็นชอบหรือไม่เห็นชอบกับร่างพระราชบัญญัติดังกล่าว โดยให้ถือเสียงข้างมากเป็นประมาณ

เมื่อที่ประชุมร่วมกันของรัฐสภาให้ความเห็นชอบกับร่างพระราชบัญญัตินั้นแล้ว ให้ประธานรัฐสภาชะลอร่างพระราชบัญญัตินั้นไว้ ๓ วัน เพื่อเปิดโอกาสให้สมาชิกรัฐสภาจำนวนไม่น้อยกว่า ๑ ใน ๑๐ ของจำนวนสมาชิกรัฐสภาทั้งหมดเท่าที่มีอยู่ของทั้งสองสภาเสนอความเห็นต่อประธานรัฐสภาเพื่อให้ส่งความเห็นไปยังศาลรัฐธรรมนูญเพื่อวินิจฉัยว่าร่างพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญนั้น มีข้อความขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญหรือตราขึ้นโดยไม่ถูกต้องตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญ ทั้งนี้ ตามข้อบังคับการประชุมรัฐสภา พ.ศ. ๒๕๖๓ ข้อ ๑๐๔

เมื่อประธานรัฐสภาชะลอร่างพระราชบัญญัตินั้นไว้ ๓ วัน ตามข้อบังคับการประชุมรัฐสภา พ.ศ. ๒๕๖๓ ข้อ ๑๐๔ ดังกล่าวแล้ว ให้รัฐสภาส่งร่างพระราชบัญญัตินั้นไปยังนายกรัฐมนตรี และให้นายกรัฐมนตรีรอไว้ ๕ วันนับแต่วันที่ได้รับร่างพระราชบัญญัตินั้นจากรัฐสภา หากไม่มีกรณีต้องส่งศาลรัฐธรรมนูญเพื่อตรวจสอบความชอบด้วยรัฐธรรมนูญก่อนการประกาศใช้บังคับเป็นกฎหมายให้นายกรัฐมนตรีนำขึ้นทูลเกล้าทูลกระหม่อมถวายภายใน ๒๐ วันนับแต่วันพ้นกำหนดเวลาดังกล่าว

๔.๑.๔ การอนุมัติพระราชกำหนด

พระราชกำหนด เป็นกฎหมายประเภทหนึ่งในระบบกฎหมายไทยที่พระมหากษัตริย์จะทรงตราขึ้นให้ใช้บังคับดั่งเช่นพระราชบัญญัติ เมื่อคณะรัฐมนตรีเห็นว่าป็นกรณีฉุกเฉินที่มีความจำเป็นรีบด่วนอันมิอาจจะหลีกเลี่ยงได้ เพื่อประโยชน์ในอันที่จะรักษาความปลอดภัยของประเทศ ความปลอดภัยสาธารณะ ความมั่นคงในทางเศรษฐกิจของประเทศ ป้องกันภัยพิบัติสาธารณะหรือกรณีจำเป็นต้องมีกฎหมายเกี่ยวกับภาษีอากรหรือเงินตราซึ่งจะต้องได้รับการพิจารณาโดยด่วนและลับเพื่อรักษาประโยชน์ของแผ่นดิน

พระราชกำหนดทั่วไป คณะรัฐมนตรีต้องเสนอต่อรัฐสภาในการประชุมรัฐสภาคราวต่อไปเพื่อพิจารณาโดยไม่ชักช้า ถ้าอยู่นอกสมัยประชุมและการรอการเปิดสมัยประชุมสามัญจะเป็นการชักช้า คณะรัฐมนตรีต้องดำเนินการให้มีการเรียกประชุมรัฐสภาสามัญวิสามัญเพื่อพิจารณาอนุมัติหรือไม่อนุมัติพระราชกำหนดโดยเร็ว

หากเป็นพระราชกำหนดเกี่ยวกับภาษีอากรและเงินตรา คณะรัฐมนตรีต้องเสนอพระราชกำหนดดังกล่าวต่อรัฐสภาในการประชุมรัฐสภาคราวต่อไปเพื่อพิจารณาโดยไม่ชักช้า ถ้าอยู่นอกสมัยประชุมและการรอการเปิดสมัยประชุมสามัญจะเป็นการชักช้า คณะรัฐมนตรีต้องดำเนินการให้มีการเรียกประชุมรัฐสภาสามัญวิสามัญเพื่อพิจารณาอนุมัติหรือไม่อนุมัติพระราชกำหนดโดยเร็ว แต่ถ้าเป็นการตราขึ้นในระหว่างสมัยประชุมจะต้องนำเสนอต่อสภาผู้แทนราษฎรภายใน ๓ วันนับแต่วันถัดจากวันประกาศในราชกิจจานุเบกษา

ทั้งนี้ พระราชกำหนดที่ได้รับอนุมัติจากสภาผู้แทนราษฎรและวุฒิสภา หรือกรณีวุฒิสภาไม่อนุมัติและสภาผู้แทนราษฎรยืนยันการอนุมัติด้วยคะแนนเสียงมากกว่ากึ่งหนึ่งของจำนวนสมาชิกทั้งหมดเท่าที่มีอยู่ของสภาผู้แทนราษฎรแล้ว ให้พระราชกำหนดนั้นมีผลใช้บังคับเป็นพระราชบัญญัติต่อไป ส่วนพระราชกำหนดที่สภาผู้แทนราษฎรไม่อนุมัติหรือสภาผู้แทนราษฎรอนุมัติแต่วุฒิสภาไม่อนุมัติและสภาผู้แทนราษฎรยืนยันการอนุมัติด้วยคะแนนเสียงไม่มากกว่ากึ่งหนึ่งของจำนวนสมาชิกทั้งหมดเท่าที่มีอยู่ของสภาผู้แทนราษฎร ให้พระราชกำหนดนั้นตกไป แต่ไม่กระทบต่อกิจการที่ได้เป็นไประหว่างที่ใช้พระราชกำหนดนั้น และหากพระราชกำหนดนั้นมีผลเป็นการแก้ไขเพิ่มเติมหรือยกเลิกบทบัญญัติแห่งกฎหมายใด ให้บทบัญญัติแห่งกฎหมายที่มีอยู่ก่อนการแก้ไขเพิ่มเติมหรือยกเลิก มีผลใช้บังคับต่อไปนับแต่วันที่การไม่อนุมัติพระราชกำหนดนั้นมีผล ซึ่งการไม่อนุมัติพระราชกำหนดให้มีผลตั้งแต่วันถัดจากวันประกาศในราชกิจจานุเบกษา

๔.๒ ด้านการควบคุมการบริหารราชการแผ่นดินของฝ่ายบริหาร

การควบคุมการบริหารราชการแผ่นดิน หมายถึง การสอดส่องดูแลการปฏิบัติงานของคณะรัฐมนตรีหรือฝ่ายบริหารด้วยวิธีการที่รัฐธรรมนูญได้กำหนดไว้เพื่อให้เป็นไปตามกฎหมายแนวนโยบายตามรัฐธรรมนูญและนโยบายที่คณะรัฐมนตรีได้แถลงไว้ต่อรัฐสภา ซึ่งการควบคุมการบริหารราชการแผ่นดิน ได้แก่

๔.๒.๑ การตั้งกระทู้ถาม

ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐ มาตรา ๑๕๐ ได้กำหนดเรื่องการตั้งกระทู้ถามของสมาชิกรัฐสภาไว้โดยให้สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรหรือสมาชิกวุฒิสภามีสิทธิตั้งกระทู้ถามรัฐมนตรีในเรื่องใดเกี่ยวกับงานในหน้าที่โดยจะถามเป็นหนังสือหรือด้วยวาจาก็ได้ ตามข้อบังคับการประชุมแห่งสภานั้น ๆ ซึ่งอย่างน้อยต้องกำหนดให้มีการตั้งกระทู้ถามด้วยวาจาโดยไม่ต้องแจ้งล่วงหน้าไว้ด้วย แต่รัฐมนตรีย่อมมีสิทธิที่จะไม่ตอบกระทู้เมื่อคณะรัฐมนตรีเห็นว่าเรื่องนั้นยังไม่ควรเปิดเผยเพราะเกี่ยวกับความปลอดภัยหรือประโยชน์สำคัญของแผ่นดิน

ข้อบังคับการประชุมสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. ๒๕๖๒ ข้อ ๑๔๔ ได้กำหนดความหมายของคำว่า “กระทู้ถาม” คือ ข้อซักถามที่สมาชิกมีต่อนายกรัฐมนตรีหรือรัฐมนตรีเกี่ยวกับงานในหน้าที่ โดยจะถามเป็นหนังสือหรือด้วยวาจาก็ได้ ตามมาตรา ๑๕๐ ของรัฐธรรมนูญ

มาตรการควบคุมการบริหารราชการแผ่นดินของฝ่ายบริหารโดยการตั้งกระทู้ถาม จึงเป็นกรณีที่เมื่อสมาชิกสภาได้ติดตามการดำเนินงานของฝ่ายบริหารแล้วมีข้อสงสัย หรือพบข้อบกพร่องเกี่ยวกับการปฏิบัติหน้าที่ของฝ่ายบริหาร หรือฝ่ายบริหารมิได้ดำเนินการให้เป็นไปตามนโยบายที่ได้แถลงไว้ต่อรัฐสภา จึงได้ตั้งคำถามเกี่ยวกับการดำเนินงานนั้น ๆ ต่อนายกรัฐมนตรีหรือรัฐมนตรีที่รับผิดชอบ เพื่อให้ทราบถึงปัญหานั้น ๆ และเร่งดำเนินการแก้ไขโดยเร็วที่สุด

โดยข้อบังคับการประชุมสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. ๒๕๖๒ ได้กำหนดให้กระทู้ถามมี ๓ ประเภท ได้แก่

(๑) กระทู้ถามสดด้วยวาจา เป็นกระทู้ถามที่สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรแต่ละคน มีสิทธิตั้งกระทู้ถามได้ครั้งละ ๑ กระทู้ ในวันประชุมที่มีวาระการตอบกระทู้ถาม โดยไม่ต้องแจ้งล่วงหน้า และต้องมีลักษณะอย่างใดอย่างหนึ่ง คือ เป็นเรื่องสำคัญที่อยู่ในความสนใจของประชาชน หรือเป็นเรื่องที่กระทบถึงผลประโยชน์ของประเทศชาติและประชาชน หรือเป็นเรื่องเร่งด่วน ซึ่งการวินิจฉัยว่ากระทู้ถามใดมีลักษณะเป็นกระทู้ถามสดด้วยวาจาหรือไม่ เป็นอำนาจของประธานสภาผู้แทนราษฎรเป็นผู้วินิจฉัย

(๒) กระทู้ถามทั่วไป เป็นกระทู้ถามที่สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรยื่นเป็นหนังสือล่วงหน้าต่อประธานสภาผู้แทนราษฎร โดยสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรผู้ยื่นกระทู้ถามสามารถระบุความประสงค์ว่าจะให้ฝ่ายบริหารตอบในที่ประชุมสภาผู้แทนราษฎร หรือตอบในราชกิจจานุเบกษาก็ได้

(๓) กระทู้ถามแยกเฉพาะ เป็นกระทู้ถามที่สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรตั้งคำถามที่มีลักษณะเฉพาะเรื่อง เฉพาะพื้นที่ เฉพาะบุคคล หรือกระทู้ถามที่สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรระบุว่าให้ตอบในห้องกระทู้ถามแยกเฉพาะ การตั้งกระทู้ถามและตอบกระทู้ถามแยกเฉพาะนี้จะมีได้กระทำในห้องประชุมสภาผู้แทนราษฎร แต่จะกระทำในห้องกระทู้ถามที่ประธานสภาผู้แทนราษฎรได้จัดไว้ในบริเวณสภาผู้แทนราษฎร

ส่วนใน ข้อบังคับการประชุมวุฒิสภา พ.ศ. ๒๕๖๒ ได้กำหนดให้กระทู้ถามมี ๒ ประเภท คือ

(๑) กระทู้ถามเป็นหนังสือ เป็นกระทู้ถามที่สมาชิกวุฒิสภาเสนอล่วงหน้าเป็นหนังสือต่อประธานวุฒิสภา โดยมีข้อความเป็นคำถามในข้อเท็จจริงหรือนโยบายต่อฝ่ายบริหาร และสามารถแสดงความประสงค์ได้ว่าจะให้ฝ่ายบริหารตอบในที่ประชุมวุฒิสภาหรือจะให้ตอบในราชกิจจานุเบกษา

(๒) กระทู้ถามด้วยวาจา เป็นกระทู้ถามที่สมาชิกวุฒิสภาแต่ละคนมีสิทธิตั้งกระทู้ถามได้ครั้งละ ๑ กระทู้ ในวันประชุมวุฒิสภาที่มีวาระการตอบกระทู้ถามโดยไม่ต้องแจ้งล่วงหน้า และต้องมีลักษณะอย่างหนึ่งอย่างใด คือ เป็นเรื่องฉุกเฉินที่มีความจำเป็นเร่งด่วน หรือเป็นเรื่องที่กระทบกระเทือนต่อความสงบเรียบร้อย ศีลธรรม สิทธิหรือเสรีภาพของประชาชนอย่างร้ายแรง หรือเป็นเรื่องที่กระทบถึงผลประโยชน์ของประเทศชาติและประชาชน ซึ่งการวินิจฉัยว่ากระทู้ถามใดมีลักษณะเป็นกระทู้ถามด้วยวาจาหรือไม่ เป็นอำนาจของประธานวุฒิสภาเป็นผู้วินิจฉัย

๔.๒.๒ การตั้งคณะกรรมการธิการ

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐ มาตรา ๑๒๙ ได้กำหนดให้สภาผู้แทนราษฎรและวุฒิสภามีอำนาจเลือกสมาชิกของแต่ละสภาตั้งเป็นคณะกรรมการธิการสามัญ และ มีอำนาจเลือกบุคคลผู้เป็นสมาชิกหรือมิได้เป็นสมาชิก ตั้งเป็นคณะกรรมการวิสามัญ หรือ คณะกรรมการร่วมกันตามมาตรา ๑๓๗ เพื่อกระทำการพิจารณา พิจารณาสอบสวนข้อเท็จจริง หรือศึกษา เรื่องใด ๆ และรายงานให้สภาทราบตามระยะเวลาที่สภากำหนด

การตั้งคณะกรรมการิการนับเป็นกลไกสำคัญในการดำเนินงานของรัฐสภา ซึ่งช่วย แบ่งเบาภาระหน้าที่ของสภาผู้แทนราษฎรและวุฒิสภาในการพิจารณาเรื่องต่าง ๆ ที่ต้องอาศัยความละเอียดรอบคอบภายใต้ข้อมูลจำนวนมากอย่างรอบด้าน จนสามารถทราบถึงสภาพปัญหา ที่มาของ ปัญหา และข้อเสนอแนะในการแก้ไขปัญหานั้น ๆ จึงเห็นได้ว่าอำนาจของฝ่ายนิติบัญญัติในการตั้ง คณะกรรมการิการนั้นมีได้มุ่งแต่เฉพาะการตรวจสอบการบริหารราชการแผ่นดินของฝ่ายบริหารแต่เพียง อย่างเดียว แต่ยังมีบทบาทในการให้ข้อเสนอแนะแก่ฝ่ายบริหารเพื่อการแก้ไขปัญหาด้านต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น ในระหว่างการบริหารราชการแผ่นดินให้เป็นไปอย่างถูกต้องและมีประสิทธิภาพ

ประเภทของคณะกรรมการิการ มี ๕ ประเภท ได้แก่

(๑) คณะกรรมการิการสามัญ หมายถึง คณะกรรมการิการที่สภาแต่งตั้งเป็นการถาวรตลอดอายุของสภา จากบุคคลซึ่งเป็นสมาชิกสภานั้น โดยมีจำนวนและคณะตามความจำเป็นใน กิจการของสภานั้น ๆ

(๒) คณะกรรมการิการวิสามัญ หมายถึง คณะกรรมการิการที่สภาแต่งตั้งจากบุคคล ซึ่งเป็นหรือมิได้เป็นสมาชิกแห่งสภานั้น มีจำนวนตามที่ที่ประชุมกำหนด การตั้งคณะกรรมการิการประเภท นี้มักจะเป็นกรณีที่เป็นเรื่องคาบเกี่ยวความรับผิดชอบของคณะกรรมการิการสามัญหลายคณะ หรือเป็น เรื่องที่ต้องการความรู้ความเชี่ยวชาญจากผู้ทรงคุณวุฒิภายนอกสภา เมื่อภารกิจเสร็จสิ้น คณะกรรมการิการวิสามัญก็จะสิ้นสภาพไป

(๓) คณะกรรมการิการร่วมกัน หมายถึง คณะกรรมการิการซึ่งประกอบด้วยบุคคล ซึ่งเป็นหรือมิได้เป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร หรือวุฒิสภา โดยมีจำนวนเท่ากันตามที่สภาผู้แทนราษฎร กำหนด คณะกรรมการิการนี้จะตั้งขึ้นในกรณีที่วุฒิสภาพิจารณาร่างกฎหมายที่สภาผู้แทนราษฎรเห็นชอบ แล้ว และเห็นว่าควรมีการแก้ไขเพิ่มเติมร่างกฎหมายดังกล่าว โดยส่งร่างกฎหมายตามที่แก้ไขเพิ่มเติมนั้น ไปยังสภาผู้แทนราษฎร และสภาผู้แทนราษฎรไม่เห็นชอบด้วยกับการแก้ไขเพิ่มเติมของวุฒิสภาดังกล่าว จึงต้องตั้งคณะกรรมการิการร่วมกันเพื่อพิจารณาร่างกฎหมายนั้น โดยให้คณะกรรมการิการร่วมกันรายงาน และเสนอร่างกฎหมายที่คณะกรรมการิการร่วมกันได้พิจารณาแล้วต่อสภาทั้งสองต่อไป

(๔) คณะกรรมการิการเต็มสภา หมายถึง คณะกรรมการิการที่ประกอบด้วยสมาชิก สภาทุกคน ซึ่งทำหน้าที่พิจารณารายละเอียดของร่างพระราชบัญญัติภายหลังจากที่ร่างพระราชบัญญัติ ดังกล่าว ผ่านความเห็นชอบของสภาในวาระที่หนึ่งแล้ว แต่เนื่องจากมีความจำเป็นเร่งด่วนหรือเป็นกรณี ที่ไม่มีความสลับซับซ้อน สภาจึงอาจมีมติให้พิจารณาไปในคราวเดียว ๓ วาระได้ โดยให้สมาชิกทุกคน ในที่ประชุมประกอบเป็นกรรมการิการ

(๕) คณะกรรมการิการของรัฐสภา หมายถึง คณะกรรมการิการที่ตั้งจากผู้ที่เป็น สมาชิกของแต่ละสภา เพื่อทำหน้าที่กระทำการ พิจารณาสอบสวนข้อเท็จจริง หรือศึกษาเรื่องใด ๆ ตามที่รัฐสภามอบหมาย

การดำเนินงานของคณะกรรมการธิการ

ในการดำเนินงานของคณะกรรมการธิการเพื่อพิจารณาร่างพระราชบัญญัติหรือร่างพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญ หรือกระทำกิจการ พิจารณาสอบหาข้อเท็จจริง หรือศึกษาเรื่องใด ๆ อันอยู่ในอำนาจหน้าที่ของสภา อาจแบ่งการดำเนินงาน ออกได้เป็น ๒ ลักษณะ คือ การประชุม และการดำเนินการอื่น ๆ

การประชุม

ในการประชุมของคณะกรรมการธิการในการพิจารณาร่างพระราชบัญญัติหรือร่างพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญ หรือกระทำกิจการ พิจารณาสอบหาข้อเท็จจริง หรือศึกษาเรื่องใด ๆ ที่อยู่ในหน้าที่และอำนาจของคณะกรรมการธิการตามข้อบังคับการประชุมหรือตามที่ได้รับมอบหมายจากสภา คณะกรรมการธิการมีอำนาจเรียกเอกสารจากบุคคลใด หรือเรียกบุคคลใดมาแถลงข้อเท็จจริงหรือแสดงความคิดเห็นในกิจการที่กระทำหรือในเรื่องที่พิจารณาสอบหาข้อเท็จจริงหรือศึกษาอยู่นั้นได้ และเป็นหน้าที่ของรัฐมนตรียที่รับผิดชอบในกิจการที่คณะกรรมการธิการสอบหาข้อเท็จจริงหรือศึกษาที่จะต้องสั่งการให้เจ้าหน้าที่ของรัฐในสังกัดหรือในกำกับ ให้ข้อเท็จจริง ส่งเอกสาร หรือแสดงความคิดเห็นตามที่คณะกรรมการธิการเรียก แต่มียกเว้นที่คณะกรรมการธิการจะเรียกเอกสารหรือบุคคลดังต่อไปนี้ มาแถลงข้อเท็จจริงหรือแสดงความคิดเห็นไม่ได้ คือ

(๑) ผู้พิพากษาหรือตุลาการที่ปฏิบัติตามหน้าที่หรือใช้อำนาจในกระบวนการวิธีพิจารณาพิพากษาอรรถคดี หรือการบริหารงานบุคคลของแต่ละศาล

(๒) ผู้ดำรงตำแหน่งในองค์กรอิสระในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติตามหน้าที่และอำนาจโดยตรงในแต่ละองค์กรตามบทบัญญัติในรัฐธรรมนูญหรือตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญ

ทั้งนี้ เพื่อคุ้มครองความมีอิสระในการพิจารณาพิพากษาอรรถคดีของผู้พิพากษาตุลาการ ตลอดถึงการทำหน้าที่ตามกฎหมายของผู้ดำรงตำแหน่งในองค์กรอิสระ

นอกจากนั้น เรื่องที่คณะกรรมการธิการกระทำกิจการ พิจารณาสอบหาข้อเท็จจริง หรือศึกษาเรื่องใด ๆ นอกจากที่จะต้องรายงานต่อสภาแล้ว ยังจะต้องมีการเปิดเผยบันทึกการประชุม รายงานการดำเนินการ รายงานการสอบหาข้อเท็จจริง หรือรายงานการศึกษาให้ประชาชนได้รับทราบด้วย เว้นแต่สภาผู้แทนราษฎรหรือวุฒิสภา แล้วแต่กรณี มีมติมิให้เปิดเผย

การดำเนินการอื่น ๆ

การดำเนินการอื่น ๆ ของคณะกรรมการธิการก็เป็นไปเพื่อประโยชน์ของคณะกรรมการธิการในการดำเนินการตามอำนาจหน้าที่เพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูล ข้อเท็จจริงและรายละเอียดอื่น ๆ อันจะใช้เป็นข้อมูลประกอบการพิจารณาของคณะกรรมการธิการและเป็นส่วนหนึ่งในเหตุและผลที่จะนำเสนอในรายงาน เพื่อสภาพิจารณาต่อไป การดำเนินกิจการอื่น ๆ ของคณะกรรมการธิการ อาทิ การจัดสัมมนา การเดินทางไปประชุมพิจารณาศึกษาและดูสภาพข้อเท็จจริง ปัญหาอุปสรรคข้อขัดข้องและความเดือดร้อนของประชาชน การเดินทางไปศึกษาดูงานในต่างจังหวัดและต่างประเทศ เป็นต้น

๔.๒.๓ การอภิปรายทั่วไป

การอภิปรายทั่วไป เป็นกรณีที่สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรหรือสมาชิกวุฒิสภาเห็นว่าการบริหารราชการแผ่นดินของฝ่ายบริหารเป็นไปโดยไม่ชอบด้วยกฎหมาย หรือไม่ปฏิบัติตามนโยบายที่ได้แถลงไว้ต่อรัฐสภา หรือมีปัญหาสำคัญที่เกี่ยวกับการบริหารราชการแผ่นดินที่ฝ่ายนิติบัญญัติต้องการซักถาม แสดงความคิดเห็น และเสนอแนะแนวทางการแก้ไขให้ฝ่ายบริหารได้รับทราบ รวมถึงเพื่อรับฟังการแถลง หรือชี้แจงข้อเท็จจริงเกี่ยวกับปัญหาต่าง ๆ ของฝ่ายบริหารต่อฝ่ายนิติบัญญัติด้วย โดยการอภิปรายทั่วไป แบ่งได้เป็น ๒ กรณี คือ

(๑) การอภิปรายทั่วไปเพื่อลงมติไม่ไว้วางใจ

การเปิดอภิปรายทั่วไปเพื่อลงมติไม่ไว้วางใจเป็นวิธีการในการควบคุมตรวจสอบคณะรัฐมนตรีที่เห็นผลชัดเจนที่สุด เนื่องจากหากสภาผู้แทนราษฎรลงมติไม่ไว้วางใจรัฐมนตรีคนใดหรือคณะรัฐมนตรีทั้งคณะ ก็จะทำให้คณะรัฐมนตรีหรือรัฐมนตรีคนนั้นต้องพ้นจากตำแหน่ง ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐ มาตรา ๑๖๗ และมาตรา ๑๗๐ อันเป็นไปตามหลักการถ่วงดุลอำนาจระหว่างฝ่ายนิติบัญญัติกับฝ่ายบริหาร ตามรูปแบบการปกครองในระบอบประชาธิปไตยแบบรัฐสภา

ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐ มาตรา ๑๕๑ กำหนดหลักเกณฑ์เกี่ยวกับการเปิดอภิปรายทั่วไปเพื่อลงมติไม่ไว้วางใจไว้ใน ๒ กรณี คือ การเปิดอภิปรายทั่วไปเพื่อลงมติไม่ไว้วางใจรัฐมนตรีเป็นรายบุคคล และการเปิดอภิปรายทั่วไปเพื่อลงมติไม่ไว้วางใจคณะรัฐมนตรีทั้งคณะ โดยสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจำนวนไม่น้อยกว่า ๑ ใน ๕ ของจำนวนสมาชิกทั้งหมดเท่าที่มีอยู่ของสภาผู้แทนราษฎรมีสสิทธิเข้าชื่อเสนอญัตติขอเปิดอภิปรายทั่วไปเพื่อลงมติไม่ไว้วางใจรัฐมนตรีเป็นรายบุคคลหรือทั้งคณะ โดยการเสนอญัตติดังกล่าวกระทำได้เพียงปีละ ๑ ครั้งเท่านั้น และเมื่อได้มีการเสนอญัตติแล้ว จะมีการยุบสภาผู้แทนราษฎรมิได้ เว้นแต่จะมีการถอนญัตติหรือการลงมติไม่ไว้วางใจได้คะแนนเสียงไม่ไว้วางใจไม่มากกว่ากึ่งหนึ่งของจำนวนสมาชิกทั้งหมดเท่าที่มีอยู่ของสภาผู้แทนราษฎร

เมื่อการการอภิปรายทั่วไปสิ้นสุดลง โดยมีใช้ด้วยมติให้ผ่านระเบียบวาระให้สภาผู้แทนราษฎรลงมติไว้วางใจหรือไม่ไว้วางใจ การลงมติในกรณีเช่นนี้มีให้กระทำในวันเดียวกับวันที่การอภิปรายสิ้นสุดลง โดยมีมติไม่ไว้วางใจต้องมีคะแนนเสียงมากกว่ากึ่งหนึ่งของจำนวนสมาชิกทั้งหมดเท่าที่มีอยู่ของสภาผู้แทนราษฎร

(๒) การเปิดอภิปรายทั่วไปโดยไม่มีการลงมติ

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐ ได้มีการกำหนดหลักเกณฑ์เกี่ยวกับการขอเปิดอภิปรายทั่วไปโดยไม่มีการลงมติไว้ โดยสามารถกระทำได้ทั้งในสภาผู้แทนราษฎร วุฒิสภา และในที่ประชุมร่วมกันรัฐสภา ดังนี้

(๒.๑) การเปิดอภิปรายทั่วไปโดยไม่มีการลงมติในสภาผู้แทนราษฎร

การเปิดอภิปรายทั่วไปโดยไม่มีการลงมติในสภาผู้แทนราษฎรเป็นกรณีที่สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจำนวนไม่น้อยกว่า ๑ ใน ๑๐ ของจำนวนสมาชิกทั้งหมดเท่าที่มีอยู่ของสภาผู้แทนราษฎร เข้าชื่อกันเสนอญัตติขอเปิดอภิปรายเพื่อซักถามข้อเท็จจริงหรือเสนอแนะปัญหาต่อคณะรัฐมนตรี โดยการเสนอญัตติดังกล่าวสามารถกระทำได้ปีละ ๑ ครั้ง

(๒.๒) การเปิดอภิปรายทั่วไปโดยไม่มีการลงมติในวุฒิสภา

การเปิดอภิปรายทั่วไปโดยไม่มีการลงมติในวุฒิสภาเป็นกรณีที่สมาชิกวุฒิสภาจำนวนไม่น้อยกว่า ๑ ใน ๓ ของจำนวนสมาชิกทั้งหมดเท่าที่มีอยู่ของวุฒิสภา เข้าชื่อกันขอเปิดอภิปรายทั่วไปในวุฒิสภาเพื่อให้คณะรัฐมนตรีแถลงข้อเท็จจริงหรือชี้แจงปัญหาสำคัญเกี่ยวกับการบริหารราชการแผ่นดิน โดยการเสนอญัตติดังกล่าวสามารถกระทำได้ปีละ ๑ ครั้ง

(๒.๓) การเปิดอภิปรายทั่วไปโดยไม่มีการลงมติในที่ประชุมรัฐสภาโดยผู้นำฝ่ายค้านในสภาผู้แทนราษฎร

การเปิดอภิปรายทั่วไปโดยไม่มีการลงมติในที่ประชุมรัฐสภาโดยผู้นำฝ่ายค้านในสภาผู้แทนราษฎร เป็นกรณีที่ผู้นำฝ่ายค้านในสภาผู้แทนราษฎรเห็นว่ามีปัญหาสำคัญเกี่ยวกับความมั่นคงปลอดภัยหรือเศรษฐกิจของประเทศ สมควรที่จะปรึกษาหารือร่วมกันระหว่างรัฐสภาและคณะรัฐมนตรี โดยผู้นำฝ่ายค้านในสภาผู้แทนราษฎรจะแจ้งไปยังประธานรัฐสภาขอให้มีการเปิดอภิปรายทั่วไปในที่ประชุมรัฐสภาก็ได้ ซึ่งประธานรัฐสภาต้องดำเนินการให้มีการประชุมภายใน ๑๕ วัน นับแต่วันที่ได้รับการแจ้งในกรณีนี้ ให้ประชุมลับ และคณะรัฐมนตรีมีหน้าที่ต้องเข้าร่วมประชุมด้วย

๔.๓ ด้านให้คำแนะนำแก่คณะรัฐมนตรี และรับทราบหรือให้ความเห็นชอบในเรื่องสำคัญ

๔.๓.๑ การให้คำแนะนำแก่คณะรัฐมนตรี

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐ มาตรา ๑๖๕ ได้กำหนดให้ในกรณีที่ปัญหาเกี่ยวกับการบริหารราชการแผ่นดินที่คณะรัฐมนตรีเห็นควรที่จะฟังความคิดเห็นของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและสมาชิกวุฒิสภา นายกรัฐมนตรีจะแจ้งไปยังประธานรัฐสภาขอให้มีการเปิดอภิปรายทั่วไปในที่ประชุมร่วมกันของรัฐสภาโดยไม่มีการลงมติในที่ประชุมร่วมกันของรัฐสภาก็ได้

๔.๓.๒ การรับทราบหรือให้ความเห็นชอบในเรื่องสำคัญ

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐ ได้กำหนดให้รัฐสภารับทราบหรือให้ความเห็นชอบในเรื่องสำคัญ ๆ และเรื่องที่เกี่ยวข้องกับผลประโยชน์ของประเทศชาติในกรณีต่าง ๆ ดังนี้

- การรับทราบการแต่งตั้งผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์
- การรับทราบการปฏิญาณตนของผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์
- การรับทราบหรือให้ความเห็นชอบในการสืบราชสมบัติ
- การรับทราบการแถลงนโยบายของรัฐบาล
- การให้ความเห็นชอบในการประกาศสงคราม
- การให้ความเห็นชอบหนังสือสัญญา สันติภาพ สัญญาสงบศึก และสัญญาอื่น

กับนานาประเทศ หรือองค์การระหว่างประเทศ

นอกจากนั้น รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐ ยังได้กำหนดให้วุฒิสภามีหน้าที่และอำนาจในการให้ความเห็นชอบบุคคลที่ได้รับการคัดเลือกหรือสรรหาให้ดำรงตำแหน่งในศาลรัฐธรรมนูญ องค์การอิสระ และหน่วยงานอื่นที่กฎหมายกำหนดให้ต้องได้รับความเห็นชอบจากวุฒิสภา เช่น ประธานศาลปกครองสูงสุด อัยการสูงสุด เป็นต้น รวมทั้งมาตรา ๒๗๐

ซึ่งเป็นบทเฉพาะกาล ยังได้บัญญัติให้วุฒิสภามีหน้าที่และอำนาจในการติดตาม เสนอแนะ และเร่งรัด การปฏิรูปประเทศ เพื่อให้บรรลุเป้าหมายตามหมวด ๑๖ การปฏิรูปประเทศ และการจัดทำและ ดำเนินการตามยุทธศาสตร์ชาติด้วย

๕. เอกสิทธิ์และความคุ้มกันของสมาชิกรัฐสภา

เอกสิทธิ์และความคุ้มกันของสมาชิกรัฐสภานั้น ถือเป็นเรื่องที่แสดงให้เห็นถึงความสำคัญของภาระหน้าที่ของสมาชิกรัฐสภาในการปกครองระบอบประชาธิปไตย เป็นการให้หลักประกันแก่ฝ่ายนิติบัญญัติในการปฏิบัติภารกิจประชุมสภา ไม่ให้ถูกรบกวน ขัดขวาง หรือกลั่นแกล้งจากฝ่ายบริหาร ด้วยการจับกุม คุมขัง หรือดำเนินคดี เป็นเหตุให้สมาชิกรัฐสภาไม่อาจไปประชุมสภา รวมทั้งไม่ให้ฝ่ายบริหารและบุคคลที่ถูกพาดพิงจากการแถลงข้อเท็จจริงในที่ประชุมสภามาฟ้องร้องดำเนินคดีกับการอภิปรายของสมาชิกรุ่น ๆ ได้ เพราะมิฉะนั้นแล้วจะทำให้สมาชิกรัฐสภาหวาดระแวงเกรงกลัวที่จะแสดงความคิดเห็น หรือแถลงข้อเท็จจริงใด ๆ ที่เป็นการพิทักษ์รักษาผลประโยชน์ของประชาชน ซึ่งเป็นหน้าที่ของสมาชิกรัฐสภาในฐานะผู้แทนปวงชนได้อย่างเต็มที่ (มานิตย์ จุ่มปา, ๒๕๔๔, น. ๒ – ๓)

“เอกสิทธิ์” และ “ความคุ้มกัน” ของสมาชิกรัฐสภา สามารถอธิบายได้ ดังนี้

๕.๑ เอกสิทธิ์ของสมาชิกรัฐสภา

เอกสิทธิ์ หมายถึง สิทธิซึ่งให้เป็นพิเศษแก่บุคคลบางคนหรือบางกลุ่มนอกเหนือไปจากสิทธิซึ่งให้แก่บุคคลทั่วไป หรือการยกเว้นให้บุคคลบางคนหรือบางกลุ่มปลอดจากหน้าที่อันใดอันหนึ่งซึ่งบุคคลทั่วไปมีหน้าที่ต้องปฏิบัติ เช่น เอกสิทธิ์ทางการพูด เอกสิทธิ์ทางกงสุล เอกสิทธิ์ของสมาชิกรัฐสภา เป็นต้น (สุริยา ปานแป้น และ อนุวัฒน์ บุญนันท์, ๒๕๖๒, น. ๓๐๙)

สำหรับ “เอกสิทธิ์ของสมาชิกรัฐสภา” หมายถึง สิทธิเด็ดขาดของสมาชิกรัฐสภาที่จะกล่าวแถลงข้อเท็จจริง แสดงความคิดเห็น ออกเสียงลงคะแนน หรือการกระทำอย่างอื่นในที่ประชุมสภา โดยมีให้บุคคลอื่นเข้ามาเกี่ยวข้องจะไปฟ้องร้องว่ากล่าวในทางใด ๆ ไม่ได้ และก็ไม่อาจนำเรื่องนั้นไปฟ้องร้องได้อีกไม่ว่าเวลาจะล่วงเลยไปนานเท่าใดก็ตาม

เอกสิทธิ์ของสมาชิกรัฐสภาตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐ มาตรา ๑๒๔ นั้น แบ่งได้เป็น ๒ ลักษณะ ดังนี้

๕.๑.๑ เอกสิทธิ์ในกรณีที่มีการประชุมไม่มีการถ่ายทอดทางวิทยุกระจายเสียง หรือวิทยุโทรทัศน์ หรือทางอื่นใด

กรณีนี้จะทำให้การกล่าวถ้อยคำของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร หรือสมาชิกวุฒิสภา ในที่ประชุมของแต่ละสภานั้น ๆ เป็นเอกสิทธิ์เด็ดขาด ผู้ใดจะนำไปฟ้องร้องไม่ได้

๕.๑.๒ เอกสิทธิ์ในกรณีที่มีการประชุมมีการถ่ายทอดทางวิทยุกระจายเสียง หรือวิทยุโทรทัศน์ หรือทางอื่นใด

แต่กรณีนี้จะทำให้การกล่าวถ้อยคำของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร หรือสมาชิกวุฒิสภา ในที่ประชุมของแต่ละสภานั้น ๆ ไม่เป็นเอกสิทธิ์เด็ดขาด หากการกล่าวถ้อยคำนี้ทำให้บุคคลอื่นที่ไม่ใช่รัฐมนตรีหรือสมาชิกของสภานั้น ๆ ได้รับความเสียหายในลักษณะเป็นความผิดทางอาญาหรือละเมิดสิทธิในทางแพ่ง ผู้กล่าวถ้อยคำจะไม่ได้รับเอกสิทธิ์ เพราะผู้ได้รับความเสียหายสามารถนำไปฟ้องร้องได้ แต่หากผู้เสียหายเป็นรัฐมนตรีหรือสมาชิกของสภานั้น ผู้กล่าวถ้อยคำยังคงได้รับเอกสิทธิ์ เพราะรัฐมนตรีหรือสมาชิกสามารถใช้สิทธิพาดพิงชี้แจงในที่ประชุมได้

นอกจากนี้ บุคคลภายนอกที่ได้รับความเสียหายดังกล่าว นอกจากจะฟ้องคดีอาญาและคดีแพ่งได้แล้ว ยังมีสิทธิร้องขอให้ประธานแห่งสภานั้น ๆ จัดให้มีการโฆษณาคำชี้แจงตามที่บุคคลร้องขอตามวิธีการและระยะเวลาที่กำหนดในข้อบังคับการประชุมของสภานั้น ๆ ด้วย

ทั้งนี้ หลักเอกลัทธิของสมาชิกรัฐสภาข้างต้น ยังมีบุคคลอื่นได้รับเอกลัทธิด้วย ได้แก่

(๑) ผู้พิมพ์และผู้โฆษณารายงานการประชุมตามข้อบังคับการประชุม รวมถึงบุคคลซึ่งประธานในที่ประชุมอนุญาตให้แถลงข้อเท็จจริง หรือแสดงความคิดเห็นในที่ประชุม และผู้ดำเนินการถ่ายทอดการประชุมที่ได้รับอนุญาตจากประธานแห่งสภา

(๒) ผู้กระทำความผิดและผู้ปฏิบัติตามคำเรียกในคณะกรรมการสิทธิการของสภา ตามมาตรา ๑๒๙ วรรคเจ็ด

(๓) รัฐมนตรีที่เข้าประชุมและแถลงข้อเท็จจริงหรือแสดงความคิดเห็นในที่ประชุมสภานั้น ๆ ตามมาตรา ๑๖๓

๕.๒ ความคุ้มกันของสมาชิกรัฐสภา

ความคุ้มกันของสมาชิกรัฐสภา หมายถึง ความคุ้มกันที่รัฐธรรมนูญให้แก่สมาชิกรัฐสภาที่จะมาประชุมสภาตามหน้าที่ โดยไม่อาจถูกจับ คุมขัง หรือดำเนินคดีใด ๆ ในลักษณะที่จะขัดขวางต่อการมาประชุมเป็นการชั่วคราว เมื่อพ้นช่วงเวลาที่จะต้องมาประชุมแล้ว ความคุ้มกันจะหมดไป และอาจมีขึ้นใหม่ก็ได้ถ้าเริ่มประชุมสภาอีกครั้ง (ภัทรศักดิ์ วรรณแสง, ๒๕๕๖, น. ๖)

หลักความคุ้มกันของสมาชิกรัฐสภานี้ จะเป็นการคุ้มกันเพียงเฉพาะสมาชิกรัฐสภา คือ สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและสมาชิกวุฒิสภา ตามที่กำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐ มาตรา ๑๒๕ นอกจากนี้ สมาชิกรัฐสภาจะได้รับความคุ้มกันเฉพาะในระหว่างสมัยประชุม ทั้งสมัยประชุมสามัญ ซึ่งในหนึ่งปีจะมี ๒ สมัย สมัยละ ๑๒๐ วัน และสมัยประชุมวิสามัญ ที่เป็นการเปิดประชุมนอกสมัยประชุมสามัญ เท่านั้น

ในการได้รับความคุ้มกันของสมาชิกรัฐสภา สามารถอธิบายได้ ๓ กรณี ดังนี้

๕.๒.๑ ความคุ้มกันที่จะไม่ถูกจับ คุมขัง หรือหมายเรียกตัวไปสอบสวนในฐานะที่เป็นผู้ต้องหาในคดีอาญาในสมัยประชุม

แต่มีข้อยกเว้นใน ๒ กรณี ได้แก่

(๑) การได้รับอนุญาตจากสภาที่สมาชิกผู้นั้นเป็นสมาชิก หรือ

(๒) การจับสมาชิกผู้นั้นในขณะที่กระทำความผิด

อย่างไรก็ดี เมื่อจับในขณะที่กระทำความผิดแล้วต้องมีการรายงานไปยังประธานแห่งสภาที่ผู้นั้นเป็นสมาชิก ซึ่งประธานแห่งสภานั้น ๆ อาจสั่งให้ปล่อยสมาชิกผู้ถูกจับเพื่อให้มาประชุมสภาได้

๕.๒.๒ ความคุ้มกันที่จะถูกปล่อยจากการถูกคุมขังเมื่อถึงสมัยประชุม

โดยเป็นกรณีที่สมาชิกรัฐสภาถูกคุมขังในระหว่างสอบสวนหรือพิจารณาอยู่ก่อนสมัยประชุม แต่เมื่อมาถึงสมัยประชุมแล้ว ถ้าประธานแห่งสภาที่สมาชิกผู้ถูกคุมขังร้องขอ พนักงาน

สอบสวนหรือศาลที่ทำการสอบสวนหรือพิจารณานั้น จะต้องส่งปล่อยทันที โดยที่ศาลจะสั่งให้มีประกัน หรือมีประกันและหลักประกันด้วยหรือไม่ก็ได้

๕.๒.๓ ความคุ้มกันที่จะถูกพิจารณาคดีอาญาในระหว่างสมัยประชุม

โดยเป็นกรณีที่มีการฟ้องสมาชิกรัฐสภาในคดีอาญา ไม่ว่าจะเป็นฟ้องนอก หรือในสมัยประชุมก็ตาม ศาลจะพิจารณาคดีนั้นในระหว่างสมัยประชุมก็ได้ แต่การพิจารณาคดีของศาล นั้นจะต้องไม่เป็นการขัดขวางต่อการที่สมาชิกรัฐสภาผู้นั้นจะมาประชุมสภา

เมื่อพิจารณาสาระสำคัญของ “เอกสิทธิ์” และ “ความคุ้มกัน” ของสมาชิกรัฐสภาแล้ว สามารถสรุปได้ ดังนี้ (มานิตย์ จุมปา, ๒๕๔๔, น. ๒๖ – ๒๗)

ประเด็น	เอกสิทธิ์	ความคุ้มกัน
๑. วัตถุประสงค์	คุ้มครองการกล่าวถ้อยคำในทาง แถลงข้อเท็จจริง การแสดงความคิดเห็น หรือการออกเสียงลงคะแนน ในที่ประชุมสภาของสมาชิกรัฐสภา ผู้ใด จะนำไปฟ้องร้องว่ากล่าวในทางใด ๆ ไม่ได้ (แต่ถ้าการประชุมมีการถ่ายทอด หากการกล่าวถ้อยคำทำให้บุคคลอื่นที่ไม่ใช่รัฐมนตรีหรือสมาชิกของสภานั้น ๆ ได้รับความเสียหาย ผู้กล่าว ถ้อยคำจะไม่ได้รับเอกสิทธิ์)	คุ้มกัน การปฏิบัติหน้าที่ใน การประชุมสภาของสมาชิกรัฐสภา ในการจับ คุมขัง หมายถึงกักตัว หรือ การพิจารณาคดีอาญา ต่อสมาชิก รัฐสภา ในระหว่างสมัยประชุม
๒. ขอบเขต	คุ้มครองเฉพาะกิจกรรมที่เป็น หน้าที่ของสมาชิกรัฐสภา คือ การกล่าว ถ้อยคำเพื่อปฏิบัติหน้าที่ในที่ประชุม เท่านั้น หากสมาชิกกระทำความผิด ในกรณีอื่น ไม่อาจยกหลักเอกสิทธิ์ขึ้น คุ้มครองได้	คุ้มกันสมาชิกรัฐสภาจากการถูก จับ คุมขัง พิจารณาคดีอาญา ในทุกกรณีในระหว่างสมัยประชุม โดยไม่คำนึงว่าคดีอาญานั้นจะ เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติหน้าที่ของ สมาชิกรัฐสภาหรือไม่
๓. บุคคลที่คุ้มครอง	คุ้มครองสมาชิกรัฐสภา ตลอดจน บุคคลอื่นที่เกี่ยวข้องด้วย ได้แก่ ผู้พิมพ์ และผู้โฆษณารายงานการประชุมตาม ข้อบังคับของสภา ผู้ดำเนินการถ่ายทอด การประชุมสภาซึ่งประธานสภาอนุญาต ผู้กระทำหน้าที่และผู้ปฏิบัติตามคำเรียก ในคณะกรรมการธิการ และรัฐมนตรี ที่เข้าร่วมประชุมสภา	คุ้มกัน แต่เฉพาะบุคคลที่มี สถานภาพเป็น “สมาชิกรัฐสภา” เท่านั้น กล่าวคือ บุคคลนั้นต้องเป็น สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรหรือสมาชิกวุฒิสภาอยู่ ณ ขณะนั้น

ประเด็น	เอกสิทธิ์	ความคุ้มกัน
๔. ผลตามกฎหมาย	คุ้ม ครองสมาชิก รัฐสภาจาก การดำเนินคดีทุกกรณี ไม่ว่าคดีอาญา และคดีแพ่ง	คุ้มกันเฉพาะคดีอาญา
๕. ระยะเวลา	คุ้มครองตลอดไป ตั้งแต่มีการกล่าว ถ้อยคำเป็นต้นไป ไม่มีกำหนดระยะเวลา	คุ้มกันเฉพาะในระหว่างสมัยประชุม สภาเท่านั้น เมื่อสมัยประชุมสภาผ่านไป ความคุ้มกันก็สิ้นไปด้วย

ส่วนที่ ๓ บทบาทเยาวชนและความเป็นพลเมืองในวิถีประชาธิปไตย

๑. ความหมายของพลเมืองและเยาวชน

หลักการทั่วไปของการปกครองระบอบประชาธิปไตยล้วนแต่เป็นเครื่องมือสำคัญในการส่งเสริมความเป็นพลเมืองที่ดีและมีคุณภาพ ทำให้ประชาชนหรือพลเมืองตระหนักถึงบทบาทอำนาจหน้าที่ของตนเอง ดังจะเห็นได้จากรัฐธรรมนูญซึ่งเป็นกฎหมายสูงสุดในการปกครองรัฐ ได้กำหนดเกี่ยวกับการวางโครงสร้างของรัฐ การกำหนดบทบาทหน้าที่ขององค์กรต่าง ๆ ของรัฐ และโดยเฉพาะอย่างยิ่งการกำหนดบทบาทของประชากรหรือพลเมืองในฐานะเจ้าของอำนาจอธิปไตยในระบอบประชาธิปไตย ด้วยเหตุนี้ การสร้างให้ประชาชนตระหนักถึงบทบาทหน้าที่ของตนเองในฐานะความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยจึงถือว่าเป็นสาระสำคัญที่จะทำให้ระบอบประชาธิปไตยขับเคลื่อนไปได้ กล่าวคือหากประชาชนไม่ตระหนักถึงความเป็นพลเมืองย่อมเป็นความล้มเหลวของระบอบประชาธิปไตย (ธนาชัย สุนทรอนันตชัย และคณะ, ๒๕๖๒, น. ๕๒)

๑.๑ ความหมายของพลเมือง

พลเมือง หมายถึง คนที่มีสิทธิและหน้าที่ในฐานะประชาชนของประเทศใดประเทศหนึ่ง หรือประชาชนที่อยู่ภายใต้ผู้ปกครองเดียวกัน มักมีวัฒนธรรมเดียวกัน (สำนักงานราชบัณฑิตยสภา, ๓๑ ธันวาคม ๒๕๕๖) จากแนวคิดเกี่ยวกับพลเมืองตามทฤษฎีการเมืองสมัยใหม่ โดยทั่วไปแล้ว “พลเมือง” (citizen) หมายถึง “สมาชิกของชุมชนทางการเมืองหนึ่ง หรือรัฐหนึ่งที่มาพร้อมกับสิทธิและพันธะผูกพันต่าง ๆ” เมื่อพลเมืองผูกพันกับชุมชนทางการเมืองในฐานะสมาชิกคนหนึ่ง “ความเป็นพลเมือง” (citizenship) จึงถือเป็นด้านที่เป็นสาธารณะของแต่ละบุคคล และผู้ซึ่งเป็นพลเมืองสามารถเข้าไปมีส่วนร่วมในชุมชนทางการเมืองภายในขอบเขตที่ตนเองได้รับสิทธิบางประการ และมีความรับผิดชอบบางประการ การเป็นพลเมืองเป็นบทบาทซึ่งจะต้องปฏิบัติตามจริยธรรมแบบพลเมือง (Civic Virtue) เพื่อให้บรรลุถึงการรักษาอุดมคติของการเป็นพลเมือง (Civic Ideal) ขึ้นอยู่กับอุดมการณ์ที่ใช้ในการสร้างชาติโดยเนื้อหาของจริยธรรมแบบพลเมืองขึ้นอยู่กับบริบทของสังคม อย่างไรก็ตาม บทบาทของพลเมืองคือการปกป้องสถาบันต่าง ๆ ที่ตอบสนองอุดมคติของการเป็นพลเมือง (ธนาชัย สุนทรอนันตชัย และคณะ, ๒๕๖๒, น. ๕๕ – ๕๖)

นอกจากนี้ นัยโดยทั่วไปของพลเมือง ถูกกำหนดไว้ ๒ ระดับ คือ ระดับการเป็นพลเมืองตามสภาพทางกฎหมายและการเมือง และระดับการมีส่วนร่วมในกิจกรรมสาธารณะ (Public Life) กล่าวคือ (๑) ระดับการเป็นพลเมืองตามสภาพทางกฎหมายและการเมือง คือ การที่สมาชิกของรัฐหรือสังคมที่เรียกว่าพลเมือง มีสิทธิและความรับผิดชอบตามที่กฎหมายกำหนด เช่น การเคารพกฎหมาย การออกเสียงเลือกตั้ง การชำระภาษี และ (๒) ระดับการมีส่วนร่วมในกิจกรรมสาธารณะ คือ พฤติกรรม

ที่แสดงออกต่อกิจการสาธารณะเพื่อมุ่งให้ชีวิตส่วนร่วมดีขึ้น มีการแสดงความคิดเห็นและวิพากษ์วิจารณ์อย่างสร้างสรรค์ต่อสภาพส่วนร่วมและการเมือง มีส่วนร่วมในการพัฒนาคุณภาพการเมืองและชีวิตสาธารณะ ซึ่งสามารถปฏิบัติได้ตั้งแต่การออกเสียงเลือกตั้ง การวิพากษ์วิจารณ์ การกำหนดนโยบายหรือกฎหมาย การเคลื่อนไหวทางการเมือง หรือการแสดงพลังในการผลักดันทิศทางการเมือง เป็นต้น (ธนาชัย สุนทรอนันตชัย และคณะ, ๒๕๖๒, น. ๕๖)

การพัฒนาประชาชนในประเทศให้มีความเป็นพลเมือง จะทำให้การปกครองด้วยระบอบประชาธิปไตยประสบความสำเร็จได้ หากประเทศใดที่ปกครองด้วยระบอบประชาธิปไตยแต่ไม่ได้ทำให้ประชาชนเป็นพลเมือง การปกครองของประเทศนั้นก็จะล้มเหลวและเต็มไปด้วยอุปสรรค การพัฒนาความเป็นพลเมืองมีความจำเป็นต่อสังคมไทยในปัจจุบัน เพราะความเจริญก้าวหน้าทางวิชาการมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคม จึงจำเป็นที่จะต้องพัฒนาคนไทยให้มีความรู้ มีคุณธรรมจริยธรรมและค่านิยมที่พึงประสงค์ตามวิถีประชาธิปไตย (ซ้ำเรื่อง วุฒิจันทร์, ๒๕๔๒, น. ๗๖)

ความเป็นพลเมืองของระบอบประชาธิปไตย ประกอบด้วยลักษณะ ๖ ประการ (ปริญญา เทวานฤมิตรกุล, ๒๕๕๕) คือ

(๑) การรับผิดชอบต่อตนเองและพื้ดินแดนได้ ระบอบประชาธิปไตยทำให้เกิดหลักสิทธิเสรีภาพ และทำให้ประชาชนมีอิสรภาพ “พลเมือง” ในระบอบประชาธิปไตยจึงเป็นอิสระชนที่พื้ดินแดนและสามารถรับผิดชอบได้ และไม่ยอมตกอยู่ภายใต้อิทธิพล อำนาจ หรือภายใต้ระบบอุปถัมภ์ของผู้ใด เด็กจะเป็นผู้ใหญ่และเป็นพลเมืองหรือสมาชิกของสังคมได้อย่างแท้จริงเมื่อสามารถรับผิดชอบต่อตนเองได้

(๒) เคารพความเสมอภาค ในระบอบประชาธิปไตยไม่ว่าประชาชนจะแตกต่างกันอย่างไร ไม่ว่าจะรวยหรือจน จะจบการศึกษาระดับใด จะมีอาชีพอะไร ทุกคนล้วนแต่เท่าเทียมกัน ในฐานะที่เป็นเจ้าของประเทศ พลเมืองในประเทศจึงต้องเคารพหลักความเสมอภาค และจะต้องเห็นคนเท่าเทียมกันในแนวนราบ (horizontal) โดยเห็นว่าตนเท่าเทียมกับคนอื่น และคนอื่นเท่าเทียมกัน ไม่ว่าจะมีสถานะอย่างไร ทุกคนต่างมีศักดิ์ศรีของความเป็นเจ้าของประเทศเท่ากัน

(๓) เคารพความแตกต่าง ในระบอบประชาธิปไตย ประชาชนมีเสรีภาพและมีความหลากหลาย ดังนั้น ประชาชนจึงมีความแตกต่างกัน เพื่อไม่ให้ความต่างนำมาซึ่งความแตกแยกในสังคมพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยจึงต้องยอมรับและเคารพความแตกต่างของกันและกัน เพื่อให้สามารถอยู่ร่วมกันได้ถึงแม้จะแตกต่างกัน และจะต้องไม่มีการใช้ความรุนแรงต่อผู้ที่เห็นแตกต่างไปจากตนเองถึงแม้จะไม่เห็นด้วย

(๔) เคารพสิทธิของผู้อื่น หากทุกคนใช้สิทธิโดยคำนึงถึงแต่ประโยชน์ของตนเองโดยไม่คำนึงถึงสิทธิผู้อื่น ย่อมทำให้เกิดการกระทบกระทั่งกันจนไม่อาจจะอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุขได้ ประชาธิปไตยก็จะกลายเป็นอนาธิปไตย เพราะทุกคนเอาแต่สิทธิของตนเป็นใหญ่

(๕) เคารพกติกา ในระบอบประชาธิปไตยสิ่งที่จะทำให้การอยู่ร่วมกันเป็นไปโดยสงบสุข เครื่องมือที่สำคัญ คือ กติกาหรือกฎหมาย เพื่อป้องกันไม่ให้มีการใช้กำลังหรือใช้อำนาจตามอำเภอใจ โดยทุกคนต้องเสมอภาคกันภายใต้กติกาหรือกฎหมายนั้น

(๖) รับผิดชอบต่อสังคมและส่วนรวม ในการปกครองระบอบประชาธิปไตยนอกจากจะต้องเคารพสิทธิเสรีภาพของผู้อื่น และรับผิดชอบต่อผู้อื่นแล้ว พลเมืองในระบอบประชาธิปไตยยังจะต้องใช้สิทธิเสรีภาพของตนโดยรับผิดชอบต่อสังคมด้วย ต้องตระหนักว่าตนเองเป็นสมาชิกคนหนึ่ง ของสังคมและรับผิดชอบต่อภาระการกระทำของตน ไม่ใช่ใช้สิทธิเสรีภาพตามอำเภอใจจนทำให้สังคมเสื่อมลง

กล่าวโดยสรุปแล้ว พลเมือง หมายถึง คนที่มีสิทธิและหน้าที่ในฐานะประชาชนของประเทศใดประเทศหนึ่งหรือประชาชนที่อยู่ภายใต้ผู้ปกครองเดียวกัน มักมีวัฒนธรรมเดียวกัน การเป็นพลเมืองเป็นบทบาทซึ่งจะต้องปฏิบัติตาม “จริยธรรมแบบพลเมือง” เพื่อให้บรรลุถึงการรักษา “อุดมคติของการเป็นพลเมือง” การพัฒนาประชาชนให้มีความรู้ มีคุณธรรมจริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์ตามวิถีประชาธิปไตย จะนำไปสู่ความเป็นพลเมืองที่ตื่นตัวในชุมชนที่เข้มแข็ง ซึ่งต้องมียอดประกอบสำคัญ ๒ มิติด้วยกัน คือ มิติด้านตัวตนคือการที่คนในชุมชนต้องตระหนักถึงปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม ใฝ่รู้ ใฝ่เรียน โดยการรับรู้ และรับฟังข่าวสารต่าง ๆ อย่างสม่ำเสมอ ทำให้เกิดความกระตือรือร้นที่จะแก้ไขปัญหา ตลอดจนภาวะของผู้นำชุมชนที่มีความเอาใจใส่ เสียสละ อุทิศแรงกาย แรงใจ และปฏิบัติหน้าที่โดยเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม มิติด้านความรู้ ความสามารถ คนในชุมชนต้องมีความกล้าคิด กล้าทำ กล้าแสดงออก เล็งเห็นถึงความสำคัญของการเรียนรู้ที่จะเกิดขึ้นในชุมชนและสามารถถ่ายทอดได้ การมีทักษะในการจูงใจผู้อื่น เป็นแบบอย่างที่ดี ตลอดจนมีความรู้ความสามารถในการบริหารจัดการทรัพยากร การมีทักษะด้านการสื่อสาร การประสานงานภาคส่วนต่าง ๆ และเทคโนโลยี (ธนาชัย สุนทรอนันตชัย และคณะ, ๒๕๖๒, น. ๖๒ – ๖๓)

๑.๒ ความหมายของเยาวชน

พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๕๔ ให้ความหมายของ เยาวชน ไว้ว่า “บุคคลอายุเกิน ๑๕ ปีบริบูรณ์แต่ยังไม่ถึง ๑๘ ปีบริบูรณ์” แต่อย่างไรก็ตาม ในการพัฒนาเยาวชน จำเป็นต้องมีการกำหนดกรอบแนวทางเพื่อให้เยาวชนเข้าถึงสิทธิและบริการเพื่อให้ได้รับการพัฒนาเป็นประชากรที่มีคุณภาพและมีความมั่นคงในชีวิต ดังนั้น พระราชบัญญัติส่งเสริมการพัฒนาเด็กและเยาวชนแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๕๐ มาตรา ๔ บัญญัติว่า “เยาวชน” หมายความว่า บุคคลซึ่งมีอายุตั้งแต่สิบแปดปีบริบูรณ์ถึงยี่สิบห้าปีบริบูรณ์ ซึ่งเป็นการกำหนดความชัดเจนของความหมายของเยาวชนเพื่อให้ภาครัฐและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องสามารถดำเนินมาตรการที่เหมาะสมแก่กลุ่มเป้าหมายที่ถูกต้อง (กรมกิจการเด็กและเยาวชน และสำนักงานกองทุนสนับสนุนการเสริมสร้างสุขภาพ, ๒๕๕๙, น. ๑๔ – ๑๕) ซึ่งการกำหนดนิยามความหมายของเยาวชนให้มีความชัดเจนถูกต้องและเหมาะสมกับบริบทต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง จะช่วยทำให้ภาครัฐสามารถให้ความช่วยเหลือ สนับสนุน และส่งเสริมให้เกิดกระบวนการสร้างเยาวชนที่เป็นพลเมืองในวิถีประชาธิปไตยต่อไป

เป็นที่ยอมรับกันทั่วโลกว่า พลเมืองมีความสำคัญอย่างมากในการสร้างชุมชน สังคม และประเทศชาติให้เข้มแข็งและมีความเจริญ นานาประเทศให้ความสำคัญกับการศึกษา เพื่อสร้างพลเมืองให้แก่คนในชาติ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเด็กและเยาวชนที่จะเป็นกำลังสำคัญอย่างมาก ในการสร้างความเจริญก้าวหน้าให้แก่บ้านเมือง เนื่องจากพลเมืองไม่ใช่สิ่งที่จะเกิดขึ้นตามธรรมชาติ (natural born to be) แต่เป็นสิ่งที่ต้องสร้างให้เกิดขึ้นโดยให้การศึกษาและลงมือทำ ทำให้นานา ประเทศให้ความสำคัญกับการศึกษาเพื่อสร้าง “พลเมือง” สำหรับเยาวชน และบุคคลทั่วไปเพื่อให้ รู้จักสิทธิหน้าที่ของตนและเคารพสิทธิของผู้อื่นตั้งแต่เยาว์วัย รู้จักบทบาทหน้าที่และความรับผิดชอบของ ตนในฐานะพลเมืองคนหนึ่งในสังคมและชุมชน ที่จะต้องร่วมกันเป็นหูเป็นตา ไม่ปล่อยให้เกิดปัญหาหรือ สิ่งเลวร้ายเกิดขึ้นในสังคมโดยไม่แยแสแต่พร้อมที่จะยื่นมือเข้าไปช่วยเหลือแก้ไขจัดการปัญหานั้น อย่างกระตือรือร้น (ศุภณัฐ เพิ่มพูนวิวัฒน์, ๒๕๕๘, น. ๒) ดังนั้น เยาวชนจึงเป็นบุคคลสำคัญที่สามารถ ช่วยกันเสริมสร้างกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาประเทศชาติในอนาคต โดยเริ่มจากการพัฒนา ตนเองให้เป็นผู้มีค่านิยมที่ถูกต้อง ภูมิใจและหวงแหน และอนุรักษ์ไว้ซึ่งความเป็นไทย อนุรักษ์ ศิลปวัฒนธรรมไทย รู้จักการอดออมและประหยัด รวมทั้งการบำเพ็ญตนให้เป็นประโยชน์ต่อสังคมและ ประเทศชาติ ยึดมั่นการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข

เยาวชนที่ดีควรจะเป็นผู้ที่มีคุณธรรม จริยธรรม กล่าวคือ จะต้องมีความประพฤติดีในการดำเนิน ชีวิต ได้แก่ (มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี, ม.ป.ป., น. ๒๑)

๑. การเสียสละต่อส่วนรวม เป็นคุณธรรมที่ช่วยในการพัฒนาประเทศชาติ ให้มีความเจริญก้าวหน้า เพราะถ้าสมาชิกในสังคมเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม และยอมเสียสละ ผลประโยชน์ส่วนตน จะทำให้สังคมพัฒนาไปอย่างรวดเร็วและมั่นคง

๒. การมีระเบียบวินัยและความรับผิดชอบต่อหน้าที่ เป็นคุณธรรมที่ช่วยให้คนในสังคม อยู่ร่วมกันได้อย่างสงบสุข เพราะถ้าสมาชิกในสังคมยึดมั่นในระเบียบวินัย รู้และเข้าใจสิทธิของตนเอง ไม่ละเมิดสิทธิผู้อื่น และตั้งใจปฏิบัติหน้าที่ของตนให้ดีที่สุด สังคมนั้นก็จะมีแต่ความสุข เช่น ข้าราชการ ทำหน้าที่บริการประชาชนอย่างดีที่สุด ก็ย่อมทำให้เป็นที่ประทับใจรักใคร่ของประชาชนผู้มารับบริการ

๓. ความซื่อสัตย์สุจริต เป็นคุณธรรมที่มีความสำคัญ เพราะหากสมาชิกในสังคมยึดมั่น ในความซื่อสัตย์สุจริต เช่น ไม่ลักทรัพย์ ไม่เบียดเบียนทรัพย์สินของผู้อื่นหรือของประเทศชาติมาเป็นของตน รวมทั้งผู้นำประเทศมีความซื่อสัตย์สุจริต ก็จะทำให้สังคมมีแต่ความเจริญ ประชาชนมีแต่ความสุข

๔. ความสามัคคี ความรักใคร่กลมเกลียวปรองดองและร่วมมือกันทำงานเพื่อประโยชน์ ส่วนรวมจะทำให้สังคมเป็นสังคมที่เข้มแข็ง แต่หากคนในสังคมเกิดความแตกแยกทั้งทางความคิดและ การปฏิบัติตนในการอยู่ร่วมกัน จะทำให้สังคมอ่อนแอและล่มสลายในที่สุด

๕. ความละเอียดและเกรงกลัวในการทำชั่ว ถ้าสมาชิกในสังคมมีหิริโอตตัปปะ มีความเกรงกลัว และละเอียดในการทำชั่ว สังคมก็จะอยู่กันอย่างสงบสุข เช่น นักการเมืองจะต้องมีความซื่อสัตย์สุจริต ไม่โกงกิน ไม่เห็นแก่ประโยชน์พวกพ้อง โดยต้องเห็นแก่ประโยชน์ของประชาชนเป็นสำคัญ ประเทศชาติ ก็จะสามารถพัฒนาไปได้อย่างมั่นคง

๒. สิทธิ เสรีภาพ และหน้าที่ของพลเมือง

สมาชิกทุกคนในสังคมมีบทบาทหน้าที่ตามสถานภาพของตน ซึ่งบทบาทและหน้าที่ของสมาชิกจะมีความแตกต่างกันไป แต่ในหลักใหญ่และรายละเอียดจะเหมือนกัน หากสมาชิกทุกคนในสังคมได้ปฏิบัติตามบทบาทหน้าที่ของตนอย่างถูกต้อง ก็จะได้ชื่อว่าเป็น "พลเมืองที่ดีของสังคมและประเทศชาติ" และยิ่งส่งผลให้ประเทศชาติพัฒนาอย่างยั่งยืน ดังนั้น สมาชิกในสังคมทุกคน โดยเฉพาะเยาวชนที่ถือว่าเป็นอนาคตของชาติ จึงจำเป็นต้องอย่างยิ่งที่จะต้องเรียนรู้และปฏิบัติตามบทบาทหน้าที่ของตน เพื่อช่วยนำพาประเทศชาติให้พัฒนาสืบไป

๒.๑ สิทธิของพลเมือง

๒.๑.๑ สิทธิของประชาชนไทยตามรัฐธรรมนูญ

สิทธิ หมายถึง ประโยชน์ที่กฎหมายรับรองและให้ความคุ้มครองป้องกัน เช่น สิทธิในชีวิตและร่างกาย มิให้ใครมาทำร้ายทรมานหรือสิทธิในทรัพย์สิน หากมีใครมารุกล้ำ หรือเอาทรัพย์สินของเราไปโดยไม่ได้รับอนุญาต ก็จะถือว่า ละเมิดสิทธิ ทำผิดกฎหมาย

๒.๑.๑.๑ สิทธิและเสรีภาพในชีวิตและร่างกาย

(๑) การจับและการคุมขังจะกระทำไม่ได้ เว้นแต่มีคำสั่งหรือหมายของศาลหรือมีเหตุ อย่างอื่นตามที่กฎหมายบัญญัติ

(๒) การค้นตัวหรือการกระทำการอันเป็นกระทบกระเทือนต่อสิทธิหรือเสรีภาพในชีวิต หรือร่างกายจะกระทำไม่ได้ เว้นแต่มีเหตุตามที่กฎหมายบัญญัติ

(๓) การทรมาน ทารุณกรรม หรือการลงโทษด้วยวิธีการโหดร้ายหรือไร้มนุษยธรรมจะกระทำไม่ได้

๒.๑.๑.๒ สิทธิในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา

(๑) บุคคลจะต้องรับโทษทางอาญาต่อเมื่อกฎหมายที่มีผลใช้บังคับอยู่ในขณะนั้นบัญญัติว่า การกระทำนั้นเป็นความผิดและกำหนดโทษไว้ และโทษที่จะลงแก่บุคคลนั้นจะหนักกว่าโทษที่บัญญัติไว้ในกฎหมายที่ใช้อยู่ในเวลาที่กระทำความผิดไม่ได้

(๒) ในคดีอาญา ให้สันนิษฐานไว้ก่อนว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยไม่มีความผิด และก่อนมีคำพิพากษาอันถึงที่สุดว่าบุคคลใดได้กระทำความผิด จะปฏิบัติต่อบุคคลนั้นเสมือนเป็นผู้กระทำความผิดไม่ได้

(๓) การควบคุมหรือคุมขังผู้ต้องหาหรือจำเลยให้กระทำได้เพียงเท่าที่จำเป็น เพื่อป้องกันไม่ให้เกิดการหลบหนี

(๔) ในคดีอาญาจะบังคับให้บุคคลให้การเป็นปณิภัตต่อตนเองไม่ได้

(๕) คำขอประกันผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญาต้องได้รับการพิจารณาและจะเรียก หลักประกันจนเกินควรแก่กรณีไม่ได้ การไม่ให้ประกันต้องเป็นไปตามที่กฎหมายบัญญัติ

๒.๑.๑.๓ สิทธิในการไม่ถูกเกณฑ์แรงงาน

การเกณฑ์แรงงานจะกระทำไม่ได้ เว้นแต่โดยอาศัยอำนาจตามกฎหมายที่ตราขึ้นเพื่อป้องกันภัยพิบัติสาธารณะ หรือในขณะที่มีการประกาศสถานการณ์ฉุกเฉิน หรือประกาศใช้กฎอัยการศึก หรือในระหว่างเวลาที่ประเทศอยู่ในภาวะสงครามหรือการรบ

๒.๑.๑.๔ สิทธิในความเป็นอยู่ส่วนตัว เกียรติยศ ชื่อเสียง และครอบครัว

บุคคลย่อมมีสิทธิในความเป็นอยู่ส่วนตัว เกียรติยศ ชื่อเสียง และครอบครัว การกระทำให้เป็นการละเมิดหรือกระทบต่อสิทธิดังกล่าว หรือการนำข้อมูลส่วนบุคคลไปใช้ประโยชน์ไม่ว่าในทางใด ๆ จะกระทำไม่ได้ เว้นแต่โดยอาศัยอำนาจตามกฎหมายที่ตราขึ้นเพียงเท่าที่จำเป็นเพื่อประโยชน์สาธารณะ

๒.๑.๑.๕ สิทธิในทรัพย์สินและการสืบมรดก

(๑) บุคคลย่อมมีสิทธิในทรัพย์สินและการสืบมรดก ขอบเขตแห่งสิทธิ และการจำกัดสิทธิ ให้เป็นไปตามที่กฎหมายบัญญัติ

(๒) การเวนคืนอสังหาริมทรัพย์จะกระทำไม่ได้โดยอาศัยอำนาจตามกฎหมายที่ตราขึ้นเพื่อ การสาธารณสุข โภค การป้องกันประเทศ หรือการได้มาซึ่งทรัพยากรธรรมชาติ หรือเพื่อประโยชน์สาธารณะอย่างอื่น และต้องชดเชยค่าทดแทนที่เป็นธรรมภายในเวลาอันควรแก่เจ้าของ และผู้ทรงสิทธิที่ได้รับความเสียหายจากการเวนคืนโดยคำนึงถึงประโยชน์สาธารณะ ผลกระทบต่อผู้ถูกเวนคืน รวมทั้งประโยชน์ที่ผู้ถูกเวนคืนอาจได้รับจากการเวนคืนนั้น

(๓) การเวนคืนอสังหาริมทรัพย์ ให้กระทำเพียงเท่าที่จำเป็นต้องใช้เพื่อการสาธารณสุข โภค การป้องกันประเทศ หรือการได้มาซึ่งทรัพยากรธรรมชาติ หรือเพื่อประโยชน์สาธารณะอย่างอื่น เว้นแต่เป็นการเวนคืนเพื่อนำอสังหาริมทรัพย์ที่เวนคืนไปชดเชยให้เกิดความเป็นธรรมแก่เจ้าของ อสังหาริมทรัพย์ที่ถูกเวนคืนตามกฎหมายบัญญัติ

(๔) กฎหมายเวนคืนอสังหาริมทรัพย์ต้องระบุวัตถุประสงค์แห่งการเวนคืนและกำหนด ระยะเวลาการเข้าใช้อสังหาริมทรัพย์ให้ชัดเจน ถ้าไม่ได้ใช้ประโยชน์เพื่อการนั้นภายในระยะเวลาที่กำหนด หรือมีอสังหาริมทรัพย์เหลือจากการใช้ประโยชน์ และเจ้าของเดิมหรือทายาทประสงค์จะได้คืน ให้คืนแก่เจ้าของเดิมหรือทายาท

(๕) ระยะเวลาการขอคืนและการคืนอสังหาริมทรัพย์ที่ถูกเวนคืนที่ไม่ได้ใช้ประโยชน์ หรือที่เหลือจากการใช้ประโยชน์ให้แก่เจ้าของเดิมหรือทายาท และการเรียกคืนค่าทดแทนที่ชดเชยไปให้เป็นไปตามที่กฎหมายบัญญัติ

(๖) การตรากฎหมายเวนคืนอสังหาริมทรัพย์โดยระบุเจาะจงอสังหาริมทรัพย์หรือเจ้าของอสังหาริมทรัพย์ที่ถูกเวนคืนตามความจำเป็น ไม่ให้ถือว่าเป็นการขัดต่อ

มาตรา ๒๖ วรรคสอง (กฎหมายต้องต้องมีผลใช้บังคับเป็นการทั่วไป ไม่มุ่งหมายให้ใช้บังคับแก่กรณีใดกรณีหนึ่งหรือแก่บุคคลใด บุคคลหนึ่งเป็นการเจาะจง)

๒.๑.๑.๖ สิทธิของผู้บริโภคในการรวมกันจัดตั้งองค์กรของผู้บริโภคเพื่อคุ้มครองและพิทักษ์สิทธิของผู้บริโภค

สิทธิของผู้บริโภทย่อมได้รับความคุ้มครอง บุคคลมีสิทธิรวมกันจัดตั้งองค์กรของผู้บริโภค เพื่อคุ้มครองและพิทักษ์สิทธิของผู้บริโภค และองค์กรของผู้บริโภคดีดังกล่าวมีสิทธิรวมกันจัดตั้งเป็นองค์กรที่มีความเป็นอิสระเพื่อให้เกิดพลังในการคุ้มครองและพิทักษ์สิทธิของผู้บริโภค โดยได้รับการสนับสนุนจากรัฐ ทั้งนี้หลักเกณฑ์และวิธีการจัดตั้งอำนาจในการเป็นตัวแทนของผู้บริโภค และการสนับสนุนด้านการเงินจากรัฐ ให้เป็นไปตามที่กฎหมายบัญญัติ

๒.๑.๑.๗ สิทธิในการได้รับบริการสาธารณสุข

บุคคลมีสิทธิได้รับบริการสาธารณสุขของรัฐ มีสิทธิได้รับการป้องกันและขจัดโรคติดต่ออันตรายจากรัฐโดยไม่เสียค่าใช้จ่าย และบุคคลผู้ยากไร้ย่อมมีสิทธิได้รับบริการสาธารณสุขของรัฐโดยไม่เสีย ค่าใช้จ่ายตามที่กฎหมายบัญญัติ

๒.๑.๑.๘ สิทธิในการได้รับความช่วยเหลือจากรัฐของผู้เป็นมารดา บุคคลซึ่งมีอายุเกิน ๖๐ ปี และไม่มีรายได้เพียงพอแก่การยังชีพ และบุคคลผู้ยากไร้

(๑) สิทธิของมารดาในช่วงระหว่างก่อนและหลังการคลอดบุตรย่อมได้รับความคุ้มครอง และช่วยเหลือตามที่กฎหมายบัญญัติ

(๒) บุคคลซึ่งมีอายุเกิน ๖๐ ปี และไม่มีรายได้เพียงพอแก่การยังชีพ และบุคคลผู้ยากไร้ มีสิทธิได้รับความช่วยเหลือที่เหมาะสมจากรัฐตามที่กฎหมายบัญญัติ

๒.๑.๑.๙ สิทธิของเยาวชนในกระบวนการศาล

“เด็ก” คือ บุคคลอายุยังไม่เกิน ๑๕ ปี บริบูรณ์ “เยาวชน” คือ บุคคลอายุเกิน ๑๕ ปีบริบูรณ์ แต่ยังไม่ถึง ๑๘ ปีบริบูรณ์ เมื่อเด็กกระทำความผิด อายุจะเป็นเงื่อนไขหลักที่กำหนดเขตอำนาจศาล และเป็นเงื่อนไขในการพิจารณาลงโทษของศาลเองด้วย ซึ่งศาลที่มีอำนาจในการพิจารณาคดีเด็กและเยาวชน ก็คือ ศาลเยาวชนและครอบครัว เมื่อเด็กและเยาวชนทำความผิด การพิจารณาคดีเด็กและเยาวชนจึงต้องพิจารณาตามพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. ๒๕๕๓ ไม่ได้ใช้ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาเหมือนการพิจารณาคดีที่ผู้ใหญ่ทำผิด และลงโทษตามเกณฑ์อายุที่กฎหมายกำหนด แต่เด็กและเยาวชนจะได้รับการคุ้มครองตามกฎหมาย เพราะเด็กอาจทำความผิดเพราะความรู้เท่าไม่ถึงการณ์ หรืออาจเป็นเพราะสภาพสังคมพาไปก็ได้ ดังนั้น ถ้าจะให้เด็กต้องได้รับการพิจารณาคดีแบบผู้ใหญ่อาจจะส่งผลเสียมากกว่าผลดี การอบรมปลูกฝังจิตสำนึกจึงเป็นสิ่งที่สังคมต้องตระหนัก และสรรสร้างให้เยาวชนได้มีโอกาส แม้การลงโทษจะเป็นวิธีการหนึ่งที่จะขจัดเกลาร้ายให้เกิดความเกรงกลัวในการกระทำความผิด แต่ความผิดก็เกิดขึ้นแล้ว การสร้างโอกาสที่ดีในด้านต่าง ๆ ให้เยาวชนจึงเป็นสิ่งที่เราต้องร่วมมือกัน

๒.๒ เสรีภาพของพลเมือง

๒.๒.๑ การนับถือศาสนา การปฏิบัติหรือประกอบพิธีกรรมตามหลักศาสนา

บุคคลมีเสรีภาพบริบูรณ์ในการถือศาสนาและมีเสรีภาพในการปฏิบัติหรือประกอบ พิธีกรรมตามหลักศาสนาของตน แต่ต้องไม่เป็นปฏิปักษ์ต่อหน้าที่ของปวงชนชาวไทย ไม่เป็นอันตรายต่อความ ปลอดภัยของรัฐ และไม่ขัดต่อความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน

๒.๒.๒ เคหสถาน

บุคคลมีเสรีภาพในเคหสถาน การเข้าไปในเคหสถานโดยปราศจากความยินยอมของผู้ครอบครอง หรือการค้นเคหสถานหรือที่รโหฐานจะกระทำไม่ได้ เว้นแต่มีคำสั่งหรือหมายของศาล หรือมีเหตุอย่างอื่นตามที่กฎหมายบัญญัติ

๒.๒.๓ การแสดงความคิดเห็น การพูด การเขียน การพิมพ์ การโฆษณา และการสื่อความหมายโดยวิธีอื่น และเสรีภาพในทางวิชาการ

บุคคลมีเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น การพูด การเขียน การพิมพ์ การโฆษณา และ การสื่อความหมายโดยวิธีอื่น การจำกัดเสรีภาพดังกล่าวกระทำไม่ได้ เว้นแต่โดยอาศัยอำนาจตามกฎหมายที่ ตราขึ้นเฉพาะเพื่อรักษาความมั่นคงของรัฐ เพื่อคุ้มครองสิทธิหรือเสรีภาพของบุคคลอื่น เพื่อรักษาความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน หรือเพื่อป้องกันสุขภาพของประชาชน เสรีภาพทางวิชาการย่อมได้รับความคุ้มครอง แต่การใช้เสรีภาพนั้นต้องไม่ขัดต่อหน้าที่ของปวงชนชาวไทยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน และต้องเคารพและไม่ปิดกั้นความเห็นต่างของบุคคลอื่น

๒.๒.๔ การติดต่อสื่อสาร

บุคคลมีเสรีภาพในการติดต่อสื่อสารถึงกันไม่ว่าในทางใด ๆ การตรวจ การกัก หรือ การเปิดเผยข้อมูลที่บุคคลสื่อสารถึงกัน รวมทั้งการกระทำด้วยประการใด ๆ เพื่อให้ล่วงรู้หรือได้มาซึ่งข้อมูล ที่บุคคลสื่อสารถึงกันจะกระทำได้อต่อเมื่อมีคำสั่งหรือหมายของศาลหรือมีเหตุอย่างอื่นตามที่กฎหมายบัญญัติ

๒.๒.๕ การเดินทางและการเลือกถิ่นที่อยู่

(๑) บุคคลมีเสรีภาพในการเดินทางและการเลือกถิ่นที่อยู่ การจำกัดเสรีภาพดังกล่าวจะกระทำไม่ได้ เว้นแต่โดยอาศัยอำนาจตามกฎหมายที่ตราขึ้นเพื่อความมั่นคงของรัฐ ความสงบเรียบร้อยหรือ สวัสดิภาพของประชาชน หรือการผังเมือง หรือเพื่อรักษาสถานภาพของครอบครัว หรือเพื่อสวัสดิภาพของผู้เยาว์

(๒) การเนรเทศบุคคลสัญชาติไทยออกนอกราชอาณาจักร หรือห้ามมิให้ผู้มีสัญชาติไทย เข้ามาในราชอาณาจักร และการถอนสัญชาติของบุคคลซึ่งมีสัญชาติไทยโดยการเกิดจะกระทำไม่ได้

๒.๒.๖ การประกอบอาชีพ

บุคคลย่อมมีเสรีภาพในการประกอบอาชีพ การจำกัดเสรีภาพในการประกอบอาชีพจะกระทำไม่ได้ เว้นแต่โดยอาศัยอำนาจตามกฎหมายที่ตราขึ้นเพื่อรักษาความมั่นคงหรือเศรษฐกิจของประเทศ การแข่งขันอย่างเป็นธรรม การป้องกันหรือขจัดการกีดกันหรือการผูกขาด การคุ้มครองผู้บริโภค การจัดระเบียบการประกอบอาชีพเพียงเท่าที่จำเป็น หรือเพื่อประโยชน์สาธารณะอย่างอื่น การตรากฎหมายเพื่อจัดระเบียบการประกอบอาชีพข้างต้น ต้องไม่มีลักษณะเป็นการเลือกปฏิบัติหรือก้าวกายการจัดการศึกษาของสถาบันการศึกษา

๒.๒.๗ การรวมตัวกันในรูปแบบต่าง ๆ

บุคคลย่อมมีเสรีภาพในการรวมกันเป็นสมาคม สหกรณ์ สหภาพ องค์กร ชุมชน หรือ หมู่คณะอื่น การจำกัดเสรีภาพดังกล่าวจะกระทำไม่ได้ เว้นแต่โดยอาศัยอำนาจตามกฎหมายที่ตราขึ้นเพื่อ คุ้มครองประโยชน์สาธารณะ เพื่อรักษาความสงบเรียบร้อย หรือศีลธรรมอันดีของประชาชน หรือเพื่อการป้องกันหรือขจัดการกีดกันหรือการผูกขาด

๒.๒.๘ การชุมนุมโดยสงบและปราศจากอาวุธ

บุคคลย่อมมีเสรีภาพในการชุมนุมโดยสงบและปราศจากอาวุธ การจำกัดเสรีภาพ ดังกล่าวจะกระทำไม่ได้ เว้นแต่โดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายที่ตราขึ้นเพื่อรักษาความมั่นคง ของรัฐ ความปลอดภัยสาธารณะ ความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน หรือเพื่อคุ้มครองสิทธิหรือเสรีภาพของบุคคลอื่น

๒.๒.๙ การจัดตั้งพรรคการเมืองตามวิถีทางการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข

บุคคลย่อมมีเสรีภาพในการรวมกันจัดตั้งพรรคการเมืองตามวิถีทางการปกครองระบอบ ประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขตามที่กฎหมายบัญญัติ กฎหมายดังกล่าวนี้ อย่างน้อยต้องมีบทบัญญัติเกี่ยวกับการบริหารพรรคการเมือง ซึ่งต้องกำหนดให้เป็นไปโดยเปิดเผยและตรวจสอบได้ เปิดโอกาสให้สมาชิกมีส่วนร่วมอย่างกว้างขวางในการกำหนดนโยบายและการส่งผู้สมัครรับเลือกตั้ง และกำหนดมาตรการให้สามารถดำเนินการโดยอิสระไม่ถูกครอบงำหรือชี้นำโดยบุคคล ซึ่งไม่ได้เป็นสมาชิกของพรรคการเมืองนั้น รวมทั้งมาตรการกำกับดูแลไม่ให้สมาชิกของพรรคการเมืองกระทำการอันเป็นการฝ่าฝืนหรือไม่ปฏิบัติตามกฎหมายเกี่ยวกับการเลือกตั้ง

๒.๓ หน้าที่ของพลเมือง

ประเทศไทยมีการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐ ถูกตราขึ้น เพื่อเป็นกฎหมายสูงสุดในการปกครองประเทศ โดยกำหนดให้อำนาจอธิปไตยเป็นของปวงชนชาวไทย รัฐธรรมนูญจึงเปรียบได้ดังเสาหลัก เป็นกลไกในการจัดระเบียบกำหนดโครงสร้างอำนาจรัฐและสร้างความเข้มแข็งแก่การปกครองเพื่อพัฒนาและแก้ไขวิกฤติของประเทศ รวมถึงการรับรองป้องกัน คุ้มครองศักดิ์ศรี

ความเป็นมนุษย์ สิทธิ เสรีภาพ และความเสมอภาคของบุคคล ดังนั้น ในฐานะปวงชนชาวไทย ซึ่งอยู่ภายใต้การปกครองระบอบประชาธิปไตย นอกจากจะประพฤติปฏิบัติตนให้เป็นพลเมือง ตามวิถีประชาธิปไตย แล้ว ยังควรคำนึงถึงหลักการต่าง ๆ ดังนี้ (สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง, ๒๕๖๐, น. ๑๖)

๑. เคารพ ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์
๒. เคารพสิทธิ เสรีภาพ และกฎ กติกาของสังคม
๓. รับผิดชอบต่อตนเอง ผู้อื่น สังคม และประเทศชาติ

นอกจากนี้ รัฐธรรมนูญได้ กำหนดให้ปวงชนชาวไทยมีหน้าที่อีก ๑๐ ประการ ที่คนไทยทุกคนต้องยึดถือ และปฏิบัติตามบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญโดยมาตรา ๕๐ ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐ ได้บัญญัติให้บุคคลมีหน้าที่ ดังต่อไปนี้

- (๑) พิทักษ์รักษาไว้ซึ่งชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ และการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข
- (๒) ป้องกันประเทศ พิทักษ์รักษาเกียรติภูมิผลประโยชน์ของชาติและสาธารณสมบัติของแผ่นดิน รวมทั้งให้ความร่วมมือในการป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย
- (๓) ปฏิบัติตามกฎหมายอย่างเคร่งครัด
- (๔) เข้ารับการศึกษอบรมในการศึกษาภาคบังคับ
- (๕) รับราชการทหารตามที่กฎหมายบัญญัติ
- (๖) เคารพและไม่ละเมิดสิทธิและเสรีภาพของบุคคลอื่น และไม่กระทำการใดที่อาจก่อให้เกิดความแตกแยกหรือเกลียดชังในสังคม
- (๗) ไปใช้สิทธิเลือกตั้งหรือลงประชามติอย่างอิสระโดยคำนึงถึงประโยชน์ส่วนรวมของประเทศเป็นสำคัญ
- (๘) ร่วมมือและสนับสนุนการอนุรักษ์และคุ้มครองสิ่งแวดล้อม ทรัพยากรธรรมชาติ ความหลากหลายทางชีวภาพ รวมทั้งมรดกทางวัฒนธรรม
- (๙) เสียภาษีอากรตามที่กฎหมายบัญญัติ
- (๑๐) ไม่ร่วมมือหรือสนับสนุนการทุจริตและประพฤติมิชอบทุกรูปแบบ

๓. เยาวชนกับการเป็นพลเมืองในระบบประชาธิปไตย

๓.๑ คุณสมบัติพลเมือง

ในประเทศไทย คำว่า “พลเมือง” ที่ถูกใช้เพื่อสร้างความหมายแทนคำว่า ราษฎร ประชาชนหรือเพื่อปฏิรูปการเมืองตามเจตนารมณ์รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๔๐ ในนาม “การเมืองภาคพลเมือง” คำดังกล่าวสามารถสร้างความเข้าใจได้หลายความหมาย อันส่งผลต่อปฏิบัติการของพลเมืองที่ต่างกันไปตามกรอบความคิดและความเข้าใจของบุคคลที่แตกต่าง กัน ส่งผลให้พลเมืองใช้ความเป็นพลเมืองเป็นหลักในการดำเนินชีวิตแตกต่างกัน นับจากรัฐธรรมนูญแห่ง ราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๔๐ เป็นต้นมา พลเมืองกลายเป็นคำที่มีความหมายและคุณค่า ที่ทรงพลังทางการเมือง เป็นเครื่องหมายแสดงการยอมรับสิทธิ เสรีภาพ ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ความเสมอภาคเท่าเทียม และอำนาจในการปกครอง ส่งผลให้เห็นถึงความเคลื่อนไหวและบทบาทของ พลเมืองไทยที่แตกต่างไปจากอดีต และเป็นที่ทำให้เกิดการรับรองสิทธิและความถูกต้องตามกฎหมาย หลาย ๆ ประการ (ศรีณยุ หมั่นทรัพย์, ๒๕๖๕, น. ๒๑)

แนวคิดเกี่ยวกับคุณสมบัติที่ดีของพลเมืองได้พัฒนาไปตามช่วงเวลา โดยปัจจุบันนี้ ให้ความสำคัญในระดับที่พลเมืองทุกคน คือ พลเมืองโลก (Global Citizen) ซึ่งมีลักษณะของพลเมือง ในสังคมประชาธิปไตยที่เป็นสากล (ศรีณยุ หมั่นทรัพย์, ๒๕๖๕, น. ๒๕) คือ

(๑) เป็นผู้ที่มีความรู้ มีการศึกษา และมีความสามารถที่จะมองเห็นและเข้าใจสังคมของ ตนและสังคมโลกในฐานะสมาชิกของสังคม

(๒) มีความสามารถที่จะทำงานร่วมกับผู้อื่นและรับผิดชอบทั้งต่อตนเองและผู้อื่น ในบทบาทส่วนตนและต่อสังคม

(๓) มีความสามารถที่จะเข้าใจ ยอมรับ และอดทนต่อความแตกต่างทางวัฒนธรรม

(๔) มีความสามารถที่จะคิดวิเคราะห์อย่างมีเหตุผลและเป็นระบบ

(๕) มีความเต็มใจที่จะแก้ปัญหาความขัดแย้งด้วยท่าทีสันติ ไม่ใช่ความรุนแรง

(๖) มีความเต็มใจที่จะเปลี่ยนการใช้ชีวิตและอุปนิสัยการบริโภคเพื่อรักษาสิ่งแวดล้อม

(๗) ความสามารถที่จะเข้าใจและปกป้องสิทธิมนุษยชน

(๘) มีความเต็มใจและความสามารถที่จะเข้าไปมีส่วนร่วมในทางการเมือง ทั้งในระดับ ท้องถิ่น ระดับชาติ และระดับนานาชาติ

สำหรับแนวคิดเกี่ยวกับการส่งเสริมพลเมืองของไทยนั้น ปริญญา เทวานฤมิตรกุล ได้สรุปว่า พลเมืองในระบบประชาธิปไตยต้องประกอบด้วยลักษณะสำคัญ ๖ ประการด้วยกัน (ศรีณยุ หมั่นทรัพย์, ๒๕๖๕, น. ๒๕) คือ

(๑) มีอิสระภาพและพึ่งตนเองได้

(๒) เห็นคนเท่าเทียมกัน

(๓) ยอมรับความแตกต่าง

(๔) เคารพ สิทธิ ของผู้อื่น

(๕) รับผิดชอบต่อสังคม

(๖) เข้าใจระบอบประชาธิปไตย และมีส่วนร่วม

แนวคิดความเป็นพลเมืองและการส่งเสริมความเป็นพลเมืองนั้น ปรากฏชัดเจนมากในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๕๖๐ ได้กำหนดให้มีการปฏิรูปประเทศด้านการเมือง และได้กำหนดความหมายของ ความเป็นพลเมืองไทย ว่าหมายถึง พลเมืองไทยที่มีความรู้และพฤติกรรมตามเป้าหมายของแผนปฏิรูปด้านการเมือง นั่นคือ พลเมืองที่มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข พลเมืองที่มีส่วนร่วมทางการเมืองและในกระบวนการนโยบายสาธารณะ” (แผนปฏิรูปประเทศ (ฉบับปรับปรุง) ๒๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๔ น. ๑๑)

สรุปได้ว่า คุณสมบัติของพลเมืองที่ดีนั้น บุคคลนั้นจะต้องเป็นพลเมืองที่รู้ถึงสิทธิเสรีภาพและอำนาจที่ตนมีตามระบอบประชาธิปไตย และต้องมีความรู้ความเข้าใจในหน้าที่ของตนอย่างถูกต้อง เพื่อให้สามารถทำหน้าที่ตามบทบาทในฐานะพลเมืองประชาธิปไตยเป็นพลเมืองที่รู้และเข้าใจระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ยึดมั่นในคุณค่าประชาธิปไตย และกระตือรือร้นเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองอย่างมีความรู้และมีทักษะ

๓.๒ คุณธรรม จริยธรรมของการเป็นพลเมืองดี

การเป็นเยาวชนที่ดีมีความสำคัญต่อตนเองและประเทศชาติ โดยมีคุณธรรม จริยธรรม และแนวปฏิบัติตนในการเป็นพลเมืองที่ดี (มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี, ม.ป.ป., น. ๒๒) ดังนี้

(๑) ความสำคัญต่อตนเอง เยาวชนที่ดีต้องเป็นผู้มีคุณธรรม จริยธรรมในการดำเนินชีวิต คิดดี ทำดีเพื่อตนเองและเพื่อส่วนรวม ปฏิบัติตนตามหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย จะทำให้มีสุขภาพกาย สุขภาพจิตที่ดี สร้างสัมพันธภาพที่ดีระหว่างกันและกัน เป็นที่รักของครอบครัว

(๒) ความสำคัญต่อส่วนรวม เมื่อเยาวชนได้รับการปลูกฝังให้เป็นเยาวชนที่ดีแล้ว ก็จะเป็นพลเมืองที่ดีในอนาคต และถ้าประเทศชาติมีพลเมืองที่ดี มีความรับผิดชอบปฏิบัติตามกฎระเบียบกติกาของสังคม และนำหลักประชาธิปไตยมาใช้เป็นแนวทางในการกำหนดบทบาทและหน้าที่ของตน ก็ย่อมทำให้การอยู่ร่วมกันในสังคมเป็นไปอย่างสงบสุข

(๓) ความสำคัญต่อประเทศชาติ เมื่อสังคมมีเยาวชนที่ดี และมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางสังคม ย่อมเป็นพื้นฐานทำให้เกิดพลเมืองดีในอนาคต และเมื่อสังคมมีพลเมืองที่ดี ย่อมนำมาซึ่งการพัฒนาประเทศชาติให้เจริญก้าวหน้าต่อไปอย่างรวดเร็ว

“คุณธรรมและจริยธรรม” เป็นพื้นฐานสำคัญของการปกครองในระบอบประชาธิปไตย เนื่องจากหลักการอิสราภาพ เสรีภาพ และความเสมอภาค ตามหลักการปกครองระบอบประชาธิปไตย มีความเสี่ยงต่อการทำให้เกิดความเหลื่อมล้ำในสังคม ถ้าสมาชิกในสังคมขาดคุณธรรมและจริยธรรม อีกทั้งคุณธรรมและจริยธรรมยังเป็นพื้นฐานสำคัญของบุคคลทั่วไปที่ควรยึดถือปฏิบัติในการดำเนินชีวิต

หากเยาวชนนำหลักคุณธรรม จริยธรรมในระบอบประชาธิปไตยมาเป็นหลักในการดำเนินชีวิต การปกครองระบอบประชาธิปไตยของไทยก็จะพัฒนายั่งยืนสืบไป

พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๕๔ ให้ความหมายของ “คุณธรรม” หมายถึง สภาพคุณงามความดี เป็นสภาพคุณงามความดีทางความประพฤติและจิตใจซึ่งสามารถแยกออกเป็นสองความหมาย คือ

๑. ความประพฤติดีงามเพื่อประโยชน์สุขแก่ตนและสังคม ซึ่งมีพื้นฐานมาจากหลักศีลธรรมทางศาสนา ค่านิยมทางวัฒนธรรม ประเพณี หลักกฎหมาย จรรยาบรรณวิชาชีพ

๒. การรู้จักไตร่ตรองว่าอะไรควรทำไม่ควรทำ และอาจกล่าวได้ว่า คุณธรรม คือ จริยธรรมแต่ละข้อที่นำมาปฏิบัติจนเป็นนิสัย เช่น เป็นคนซื่อสัตย์ เสียสละ อดทน มีความรับผิดชอบ เป็นต้น

“จริยธรรม” แปลว่า ธรรมที่เป็นข้อประพฤติปฏิบัติ ศีลธรรม กฎศีลธรรม ซึ่งก็คือ กฎเกณฑ์ความประพฤติของมนุษย์ ซึ่งเกิดขึ้นจากธรรมชาติของมนุษย์เอง ความเป็นผู้มีปรีชาญาณ (ปัญญาและเหตุผล) ทำให้มนุษย์มีมโนธรรม รู้จักแยกแยะ ความถูก ผิด ควร ไม่ควร

นอกจากนี้ ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรี ว่าด้วยการส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๕๐ ลงวันที่ ๑๓ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๕๐ ซึ่งประกาศในราชกิจจานุเบกษา เมื่อวันที่ ๒๕ กรกฎาคม ๒๕๕๐ ได้ให้ความหมายของ “คุณธรรม” ว่า หมายถึง สิ่งที่มีคุณค่า มีประโยชน์ เป็นความดีงาม เป็นมโนธรรม เป็นเครื่องประดับประดาใจให้เกลียดความชั่ว กลัวบาป ใฝ่ดี เป็นเครื่องกระตุ้นผลักดันให้เกิดความรู้สึกรับผิดชอบ เกิดจิตสำนึกที่ดีมีความสงบเย็นภายใน เป็นสิ่งที่ต้องปลูกฝังโดยเฉพาะเพื่อให้เกิดขึ้น และเหมาะสมกับความต้องการในสังคมไทย และคำว่า “จริยธรรม” ก็หมายถึง กรอบหรือแนวทางอันดีงามที่พึงปฏิบัติ ซึ่งกำหนดไว้ในสังคม เพื่อให้เกิดความเป็นระเบียบเรียบร้อยงดงาม ความสงบร่มเย็นเป็นสุข ความรัก ความสามัคคี ความอบอุ่น และปลอดภัยในการดำรงชีวิต (สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, ๒๕๕๙, น. ๒๘ - ๓๐)

เยาวชนที่ดีต้องปฏิบัติตามสถานภาพและบทบาทอย่างเหมาะสมในโอกาสต่าง ๆ (มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี, ม.ป.ป., น. ๒๔ - ๒๗) ได้แก่

(๑) เยาวชนกับการเป็นสมาชิกที่ดีของครอบครัว เยาวชนในสถานภาพของการเป็นบุตร ควรมีบทบาทหน้าที่ในการเคารพเชื่อฟังบิดามารดา การช่วยเหลือบิดามารดาในทุกโอกาสที่ทำได้ การรู้จักใช้จ่ายอย่างประหยัด ไม่ฟุ่มเฟือย สุรุษสุร่าย ต้องมีความรักใคร่ปรองดองในหมู่พี่น้อง มีความตั้งใจศึกษาเล่าเรียน และประพฤติตนให้สมกับเป็นผู้ดำรงวงศ์ตระกูล

(๒) เยาวชนกับการเป็นสมาชิกที่ดีของโรงเรียน เยาวชนในฐานะนักเรียนควรมีบทบาทหน้าที่รับผิดชอบในหน้าที่ของนักเรียน คือ ตั้งใจเล่าเรียน ประพฤติตนเป็นคนดี ประพฤติตนเชื่อฟังคำสั่งสอนอบรมของครูอาจารย์ มีความกตัญญูรู้คุณของครูอาจารย์ มีความรักใคร่ปรองดองกันในหมู่เพื่อนนักเรียน และส่งเสริมเพื่อนในทางที่ถูกที่ควร

(๓) เยาวชนกับการเป็นสมาชิกที่ดีของชุมชน ชุมชนคือสังคมขนาดเล็ก เช่น หมู่บ้านหรือกลุ่มคน โดยเยาวชนเป็นส่วนหนึ่งของชุมชนที่ตนอาศัยอยู่ จึงต้องมีบทบาทหน้าที่ต่อชุมชน โดยจะต้องรักษาคุณลักษณะของชุมชน เช่น การทิ้งขยะให้เป็นที่ ช่วยกำจัดสิ่งปฏิกูลต่าง ๆ ให้ความสำคัญกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมในชุมชน เช่น ไม่ขีดเขียนทำลายโบราณวัตถุในชุมชน ช่วยกันดูแลสาธารณสมบัติ และเข้าไปมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมของชุมชนทุก ๆ ครั้งที่มีโอกาส

(๔) เยาวชนกับการเป็นสมาชิกที่ดีของประเทศชาติ เยาวชนในฐานะสมาชิกที่ดีของประเทศต้องปฏิบัติตามกฎหมาย ระเบียบ แบบแผน ข้อบังคับ ไม่ว่าจะเป็นการเข้ารับการศึกษาระดับชั้นพื้นฐาน ๑๒ ปี การปฏิบัติตามกฎหมาย การไปใช้สิทธิในการเลือกตั้ง การใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่า และเกิดประโยชน์สูงสุด การสืบทอดประเพณีวัฒนธรรมอันดีงามของไทย การให้ช่วยเหลือกิจกรรมต่าง ๆ ที่ทางราชการจัดขึ้น การประกอบอาชีพสุจริตด้วยความขยันหมั่นเพียร และการรู้จักประหยัดและอดออม

๓.๓ เยาวชนกับการเป็นพลเมือง

การเป็นพลเมืองดีในวิถีประชาธิปไตยเป็นสิ่งสำคัญที่ต้องปฏิบัติควบคู่ไปกับการเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย “พลเมืองดีในวิถีประชาธิปไตย” หมายถึง พลเมืองที่มีคุณลักษณะที่สำคัญ คือ เป็นผู้ยึดมั่นในหลักศีลธรรมและคุณธรรมของศาสนา มีหลักประชาธิปไตยในการดำรงชีวิต ดำรงตนเป็นประโยชน์ต่อสังคม มีการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ช่วยจรรโลงรักษาวัฒนธรรมและประเพณีอันดีงามไว้ ยึดมั่นในระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข มีส่วนร่วมพัฒนาความเจริญก้าวหน้าของบ้านเมืองในท้องถิ่นและประเทศชาติ ซึ่งความเป็นพลเมืองดีในวิถีประชาธิปไตยดังที่กล่าวมาจะส่งผลทำให้สังคมและประเทศชาติมีความสงบสุขและเป็นระเบียบเรียบร้อย ประเทศชาติพัฒนาก้าวหน้าอย่างมั่นคง สมาชิกในสังคมใช้ชีวิตประจำวันอย่างมีความสุข ทำให้เกิดความรักความสามัคคีในหมู่คณะ เกิดการพัฒนาสังคมและประเทศชาติให้เป็นสังคมและประเทศที่ปกครองโดยระบอบประชาธิปไตยอย่างแท้จริง (สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, ๒๕๕๙, น. ๒๐ - ๒๑)

๓.๓.๑ เยาวชนพลเมืองดีในวิถีประชาธิปไตย

การเป็นประชาชนที่ดีในสังคมประชาธิปไตย เป็นลักษณะเฉพาะและเป็นเรื่องจำเป็นสำหรับประชาชนที่ต้องมีคุณธรรมจริยธรรมแตกต่างไปจากสังคมในระบอบการปกครองอื่น ซึ่งอาจเรียกได้ว่า เป็นคุณลักษณะทางจิตของบุคคล ต้องสอดคล้องกับการพิทักษ์ความเป็นอิสระภาพ เสรีภาพ และเสมอภาคของตนเอง ไปพร้อมกับการเคารพในอิสระภาพ เสรีภาพ และความเสมอภาคของคนอื่นด้วย ได้แก่ (สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, ๒๕๕๙, น. ๓๑ - ๓๒)

- (๑) การเคารพในสิทธิศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ โดยเท่าเทียมกัน
- (๒) การยอมรับความแตกต่างทางความคิด
- (๓) การเคารพสิทธิในการแสดงความคิดเห็นของผู้อื่น

(๔) การตระหนักและแสดงความรับผิดชอบต่อสาธารณะ

(๕) การตระหนักในหน้าที่ของพลเมืองที่มีต่อส่วนรวม

(๖) การเห็นแก่ประโยชน์สาธารณะมากกว่าประโยชน์ส่วนบุคคล

หากบุคคลในสังคมคำนึงถึงแต่สิทธิเสรีภาพของตนเอง โดยไม่สนใจสิทธิเสรีภาพของคนอื่น ก็จะมีความเห็นแก่ตัวยิ่งถ้ามีการพัฒนาการขึ้นเป็นผู้ปกครองก็จะกลายเป็นผู้ปกครองที่เป็นเผด็จการ

“การมีคุณสมบัติของมนุษย์ที่ดี” เป็นคุณสมบัติร่วมของนานาศาสนาที่กล่าวถึงความดีที่พึงมีในตัวบุคคล อาทิ ความซื่อสัตย์ การทำความดี ความเมตตา การยึดมั่นในหลักธรรม ได้แก่

(๑) การยึดและปฏิบัติตามศาสนา

(๒) การเป็นคนดีในสังคม

ฉะนั้น หากจะอธิบายถึง “คุณธรรมและจริยธรรมของบุคคลที่พึงมีในสังคมประชาธิปไตย” หมายถึง การมีคุณงามความดี ในการทำหน้าที่พลเมืองของสังคมประชาธิปไตย ความสำคัญของประเด็นนี้ อยู่ที่ว่าเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตยที่ดี มิใช่ขึ้นอยู่กับ การมีผู้ปกครองที่ดีมีคุณธรรม หรือการทำหน้าที่ให้บริการประชาชน บำบัดทุกข์บำรุงสุขให้กับประชาชน เท่านั้น แต่ต้องขึ้นอยู่กับการทำหน้าที่ต่อประเทศชาติของประชาชนด้วย ดังนั้น คุณธรรมและจริยธรรมของบุคคลที่มีต่อสังคมประชาธิปไตย จึงต้องประกอบด้วย การมีรูปแบบความคิดสร้างสรรค์ทางบวก ในการแสดงบทบาทอย่างแข็งขันในการร่วมพัฒนาและแก้ไขปัญหาของสังคมด้านต่าง ๆ เช่น การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจประเด็นสาธารณะ การมีส่วนร่วมในการกระทำเพื่อส่วนรวมด้วยความเต็มใจ การสนับสนุนการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน การปฏิบัติตามกฎหมายและระเบียบของบ้านเมือง เคารพในกฎกติกาของสังคม การติดตามตรวจสอบการทำงานของผู้บริหารและหน่วยงานของรัฐ เป็นต้น

๓.๓.๒ เยาวชนกับการมีส่วนร่วมในนโยบายสาธารณะในระบอบประชาธิปไตย

นโยบายสาธารณะมีความหมายที่กว้าง โดยไม่สามารถให้นิยามได้อย่างชัดเจน และเป็นที่ยอมรับได้โดยทั่วไป แม้กระทั่งในกลุ่มนักวิชาการเองก็ยังมีแนวคิดเกี่ยวกับนโยบายสาธารณะที่แตกต่างกันออกไป แต่โดยสรุปแล้ว นโยบายสาธารณะ คือ นโยบายที่ถูกกำหนดโดยรัฐบาลหรือตัวบุคคลที่มีอำนาจโดยตรงตามกฎหมายภายใต้ระบบการเมืองนั้น ๆ โดยครอบคลุมตั้งแต่สิ่งที่รัฐบาลหรือตัวบุคคลที่มีอำนาจตั้งใจว่าจะกระทำหรือไม่กระทำในการแบ่งสรรทรัพยากรหรือคุณค่าต่าง ๆ ในสังคมจากการดำเนินกิจกรรมหรือการกระทำต่าง ๆ รวมไปถึงผลผลิตหรือผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นจริง อันเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นจากการดำเนินงานของรัฐบาลหรือตัวบุคคลที่มีอำนาจ (ทศพร ศิริสัมพันธ์, ๒๕๕๓, น. ๑ - ๓)

การมีส่วนร่วมในนโยบายสาธารณะในระบอบประชาธิปไตยถือเป็นหัวใจสำคัญ ในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของระบอบประชาธิปไตยโดยการมีส่วนร่วมทางการเมือง ซึ่งเป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนได้แสดงความคิดเห็น ร่วมตัดสินใจต่อการเมืองการปกครองของประเทศ

และที่สำคัญ การมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนนั้น เป็นการตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐและควบคุมการทำงานของฝ่ายนิติบัญญัติ ฝ่ายบริหาร และเจ้าหน้าที่ภาครัฐได้เป็นอย่างดี นอกจากนี้ การมีส่วนร่วมทางการเมือง ยังเป็นทั้งเป้าหมายและกระบวนการทางการเมือง คือ เป็นเป้าหมายสำคัญของการพัฒนาระบบการเมืองประชาธิปไตย ทั้งนี้ เพราะการมีส่วนร่วมทางการเมืองเป็นดัชนีชี้วัดที่สำคัญประการหนึ่งในระบอบประชาธิปไตย สังคมใดจะมีระดับความเป็นประชาธิปไตยสูงหรือต่ำ พิจารณาได้จากระดับการมีส่วนร่วมทางการเมือง โดยที่สังคมที่ประชาชนมีส่วนร่วมทางการเมืองต่ำ แสดงว่าสังคมนั้นมีความเป็นประชาธิปไตยต่ำ ถ้ามีระดับการมีส่วนร่วมทางการเมืองสูงแสดงว่าสังคมนั้นมีการพัฒนาทางการเมืองในระบอบประชาธิปไตยสูง อีกทั้งการมีส่วนร่วมทางการเมืองเป็นตัวบ่งบอกถึงอุดมการณ์เจตคติทางการเมืองของประชาชนในชาติได้อีกด้วย (สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, ๒๕๕๙, น. ๓๔ - ๓๕)

สำหรับเยาวชนการเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองในระบอบประชาธิปไตย สามารถทำได้หลายรูปแบบ เช่น การไปใช้สิทธิเลือกตั้งทั้งระดับประเทศหรือระดับท้องถิ่น เมื่ออายุครบ ๑๘ ปีบริบูรณ์ ในวันออกเสียงเลือกตั้ง การใช้สิทธิดังกล่าวเป็นการแสดงออกทางการเมือง และเป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองในระบอบประชาธิปไตยได้ง่ายที่สุด เพราะการเลือกตั้งเป็นการแสดงออกถึงเจตนารมณ์ของประชาชนต่อการตัดสินใจเลือกตัวแทนเข้าสภา โดยการลงคะแนนเสียงตามความเห็นชอบของตนว่าจะเลือกผู้ใดเข้าไปทำหน้าที่ในการตรากฎหมายและบริหารประเทศ การเลือกตั้งไม่ว่าจะเป็นการเลือกตั้งระดับประเทศหรือการเลือกตั้งระดับท้องถิ่น หากเยาวชนคนรุ่นใหม่ใส่ใจและตระหนักถึงความสำคัญของการไปใช้สิทธิเลือกตั้ง เลือกคนที่ชอบและคนที่ใช่ เข้าไปทำหน้าที่แทนตนในการบริหารประเทศ เยาวชนคนรุ่นใหม่ก็จะเป็นพลังขับเคลื่อนระบอบประชาธิปไตยให้เกิดการพัฒนาก้าวหน้ามั่นคงต่อไป มีส่วนการออกเสียงประชามติ เยาวชนที่มีอายุไม่ต่ำกว่าสิบแปดปีบริบูรณ์ ในวันออกเสียงประชามติสามารถใช้สิทธิในการออกเสียงประชามติได้ การออกเสียงประชามติเป็นกลไกการมีส่วนร่วมของประชาชนในทางการเมืองรูปแบบหนึ่งที่ใช้สิทธิแก่ประชาชนในการแสดงความคิดเห็นและมีส่วนร่วมในการตัดสินใจในเรื่องสำคัญ ๆ ของประเทศที่มีผลกระทบต่อประชาชนทั่วประเทศ และเป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนได้แสดงความต้องการที่แท้จริงของตนให้รัฐบาลทราบ (สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, ๒๕๕๙, น. ๓๕ - ๓๗)

นอกจากนี้ การเข้าร่วมในกิจกรรมทางการเมืองหรือการจัดกิจกรรมที่เกี่ยวกับการเมืองในสถานศึกษาเป็นกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม สร้างสรรค์สังคม ก็เป็นส่วนหนึ่งในการมีส่วนร่วมทางการเมือง ประกอบกับประเทศไทยมีพระราชบัญญัติส่งเสริมการพัฒนาเด็กและเยาวชนแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๕๐ โดยมีจุดมุ่งหมายให้มีการพัฒนาเด็กและเยาวชนในวิถีทางประชาธิปไตย รู้จักเคารพสิทธิผู้อื่น รวมทั้งเคารพกฎกติกาของสังคมรู้จักคิดอย่างมีเหตุผลและมุ่งมั่นพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง ช่วยเหลือผู้อื่น โดยมีจิตสำนึกในการให้และการอาสาสมัคร มีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนและประเทศชาติ โดยคำนึงถึงหลักการการมีส่วนร่วมของประชาชนและประชาคมท้องถิ่น รวมทั้งยังส่งเสริมให้มีการจัดตั้งสภาเด็กและเยาวชนทุกระดับ ตั้งแต่ระดับท้องถิ่น ระดับอำเภอ ระดับจังหวัด

และระดับประเทศ ซึ่งการส่งเสริมการจัดตั้งสภาเด็กและเยาวชนเป็นส่วนหนึ่งที่เยาวชนสามารถเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองโดยผ่านโครงการหรือกิจกรรมต่าง ๆ ของสภาเด็กและเยาวชนตามกรอบและภารกิจที่กำหนดไว้ในพระราชบัญญัติดังกล่าว นอกจากนี้ สภาเด็กและเยาวชนยังเป็นหน่วยงานกลางทำหน้าที่เป็นตัวกลางเชื่อมระหว่างรัฐกับเยาวชน โดยจะเป็นศูนย์กลางรับข้อมูลจากจังหวัดต่าง ๆ นำมาสะท้อนไปสู่ผู้ที่มีอำนาจตัดสินใจในระดับนโยบายแล้วขยายผลต่อไป รวมทั้งยังทำงานร่วมกันกับหลาย ๆ องค์กร เช่น สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) กรมอนามัย คณะกรรมการการเลือกตั้ง คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ หรือแม้กระทั่งองค์กรเอกชน เพื่อสาธารณประโยชน์ (สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, ๒๕๕๙, น. ๓๗ - ๓๙)

การมีส่วนร่วมทางการเมืองในระบอบประชาธิปไตยนอกจากที่กล่าวมา เยาวชนยังสามารถเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองด้วยการติดตามข้อมูลข่าวสารด้านการเมือง ตรวจสอบการทำงานและพฤติกรรมของนักการเมือง สนับสนุนผู้สมัครและพรรคการเมืองที่ดีต่อต้านนักการเมืองที่ไม่ดี รวมทั้งให้ความร่วมมือกับทางราชการในการพัฒนาประเทศ เช่น เสียภาษี ปฏิบัติตามกฎหมาย ปฏิบัติตนเป็นพลเมืองดี คัดค้านนโยบายที่ก่อให้เกิดความเสียหายแก่ส่วนรวม โดยศึกษาข้อเท็จจริงให้ถี่ถ้วน นำเสนอปัญหาให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องทราบ ชุมนุมคัดค้านโดยไม่ละเมิดสิทธิของผู้อื่น ร่วมกันปกป้องสิทธิของตนไม่ให้ถูกละเมิด และเผยแพร่ความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องทางการเมืองให้กับประชาชนทั่วไปหรือเยาวชนในท้องถิ่นของตน (สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, ๒๕๕๙, น. ๓๘ - ๔๐)

๔. เครือข่ายเยาวชน อนาคตประชาธิปไตย

๔.๑ ความสำคัญของเยาวชนกับอนาคตประชาธิปไตย

การมีส่วนร่วมพัฒนาประชาธิปไตยของเยาวชนโดยการเรียนรู้การปกครองระบอบประชาธิปไตยให้เข้าใจอย่างถ่องแท้ รับผิดชอบต่อหน้าที่ของตนในฐานะพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย ดำเนินชีวิตเป็นพลเมืองที่ดีในวิถีประชาธิปไตย มีคุณธรรมและจริยธรรมในระบอบประชาธิปไตยเป็นหลักในการดำเนินชีวิต พร้อมทั้งเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองอย่างสร้างสรรค์ สิ่งเหล่านี้เป็นการปลูกฝัง ให้เยาวชนมีวิถีคิดและการดำเนินชีวิตให้สอดคล้องกับหลักการของประชาธิปไตย ซึ่งจะเป็นการสร้างวัฒนธรรมประชาธิปไตยให้เกิดขึ้นในสังคมไทย

วัฒนธรรมประชาธิปไตย หมายถึง วิถีชีวิตหรือแนวทางการดำรงตนในการดำเนินชีวิตประจำวันในสังคมของประเทศที่ปกครองโดยระบอบประชาธิปไตย โดยการที่ประชาชนนำเอาหลักการและความเชื่อของระบอบประชาธิปไตยมาประพฤติปฏิบัติตน ทั้งในระดับครอบครัว โรงเรียน และชุมชน ตลอดจนการประกอบอาชีพและการทำงานร่วมกับผู้อื่น ทั้งนี้ การประพฤติตนจะต้องสอดคล้องกับหลักการปกครองระบอบประชาธิปไตย โดยปฏิบัติตามสิทธิและหน้าที่ของพลเมืองตามที่กฎหมายกำหนด และเข้ามามีส่วนร่วมในการปกครองระดับต่าง ๆ อย่างกว้างขวาง เช่น การเคารพในสิทธิของผู้อื่น ไม่ละเมิดร่างกาย ชีวิต สิ่งของของผู้อื่น ให้ความเคารพกฎเกณฑ์ของสังคมทุกระดับ รู้ถูก รู้ผิด รู้แพ้ รู้ชนะ รู้ภัย มีจิตใจเที่ยงธรรม ไม่ลำเอียงต่อผู้อื่น และมีจิตสำนึกในกิจกรรมของส่วนรวม ช่วยกันพัฒนาครอบครัว ชุมชน หมู่บ้านของตนให้น่าอยู่และช่วยกันทำสิ่งเจริญให้เกิดขึ้นในประเทศและท้องถิ่นของตน เป็นต้น และหากเยาวชนได้มีส่วนส่งเสริมและสนับสนุนให้คนในสังคมหรือชุมชนนำเอาหลักการของประชาธิปไตยมาประพฤติปฏิบัติในการดำเนินชีวิต จนกลายเป็นเรื่องปกติหรือความเป็นนิสัยในชีวิตประจำวัน จะเป็นการส่งเสริมวัฒนธรรมประชาธิปไตยในสังคมไทยให้เข้มแข็งมากขึ้น

วัฒนธรรมประชาธิปไตยยังช่วยส่งเสริมการสร้างสังคมประชาธิปไตย เป็นสังคมที่ปฏิบัติตามหลักประชาธิปไตย และเชื่อมั่นในศักดิ์ศรีของเพื่อนมนุษย์ มีความไว้วางใจซึ่งกันและกัน ประชาชนรู้จักคิดอย่างมีวิจารณญาณ มีความเต็มใจที่จะประนีประนอมผ่อนปรนให้กันและกัน มีน้ำใจเป็นนักกีฬา และพร้อมที่จะยอมรับการเปลี่ยนแปลงเสมอ ซึ่งสังคมประชาธิปไตยจะมีขึ้นหลายระดับ ตั้งแต่ระดับครอบครัว ระดับสถานศึกษา ระดับหน่วยงานหรือองค์กร ระดับชุมชน ระดับสังคม และระดับประเทศชาติ

การดำเนินชีวิตให้สอดคล้องตามหลักการประชาธิปไตย ยังทำให้การปกครองระบอบประชาธิปไตย ที่หมายถึงอำนาจอธิปไตยเป็นของประชาชน เพื่อประชาชน และโดยประชาชน ประชาชนมีสิทธิและเสรีภาพในการกำหนดวิถีชีวิตของตนเองและชุมชน สังคม ที่ตนอาศัยอยู่ด้วยความรับผิดชอบ ประชาชนมีส่วนร่วมในการบริหารดูแลประเทศได้อย่างเสมอภาคเท่าเทียมกัน มีความเข้มแข็งเป็นจริงมากขึ้น เพราะเยาวชนได้เรียนรู้และเข้าใจถึงสิทธิ หน้าที่ เสรีภาพ

ความรับผิดชอบ ความเสมอภาคของตนและของผู้อื่นอย่างสมดุล ซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญของการปกครองระบอบประชาธิปไตย รวมทั้งยังทำให้เยาวชนได้เรียนรู้และเข้าใจว่า ประชาธิปไตย คือ ชีวิตประจำวัน เป็นเรื่องใกล้ตัว ไม่ใช่เรื่องของการเลือกตั้ง รัฐธรรมนูญ รัฐสภาและพรรคการเมืองเท่านั้น เพราะประชาธิปไตย คือ การที่คนในสังคมอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข ภายใต้สิทธิเสรีภาพ ความเสมอภาคและความเท่าเทียมกัน ภายใต้กฎกติกาของสังคม มีความสามัคคีเอื้ออาทร และมีน้ำใจต่อกัน มีการประนีประนอม พึ่งพาอาศัยเพื่อให้สังคมอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข ประชาชนมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหา ตัดสินใจภายใต้กรอบความคิดที่มีหลักการและเหตุผล มีความรับผิดชอบ มีจิตสาธารณะ มีความพอเพียงไม่เอาัดเอาเปรียบ เคารพในสิทธิเสรีภาพ ยอมรับในความแตกต่างหลากหลาย ตระหนักถึงบทบาทหน้าที่ของตนและผู้อื่น ดังนั้น การเข้ามามีส่วนร่วมพัฒนาประชาธิปไตยของเยาวชนเป็นการปลูกฝังให้เยาวชนมีวิถีคิดและการดำเนินชีวิตให้สอดคล้องกับหลักประชาธิปไตย ซึ่งจะสร้างวัฒนธรรมประชาธิปไตย พร้อมทั้งสังคมประชาธิปไตย และยังทำให้อำนาจอธิปไตยของประชาชนมีความเข้มแข็งเป็นจริงมากขึ้น สิ่งเหล่านี้เป็นปัจจัยสำคัญที่เอื้อต่อการพัฒนาประชาธิปไตยของไทยให้เข้มแข็งและดำรงอยู่อย่างยั่งยืน (สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, ๒๕๕๙, น. ๔๐ - ๔๓)

๔.๒ เครือข่ายเยาวชนในการพัฒนาประชาธิปไตย

ประเทศไทยปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข มา ๙๐ ปี หน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชน ได้พยายามส่งเสริม ให้ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับประชาธิปไตยอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้คนในประเทศโดยเฉพาะเยาวชน มีวิถีวัฒนธรรมประชาธิปไตย อันเป็นพื้นฐานที่จะนำไปสู่การสร้างประเทศให้มีความมั่นคงและแข็งแรง ดังนั้น การสนับสนุน ส่งเสริม และปลูกฝังค่านิยมวัฒนธรรมประชาธิปไตยให้แก่เยาวชน ถือว่าเป็นแนวทางหนึ่ง ที่จะต้องดำเนินการอย่างต่อเนื่องและจริงจัง เพราะเยาวชนเป็นผู้ที่มีพลังสามารถนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์แก่สังคมและประเทศชาติได้อย่างมีประสิทธิภาพ หน่วยงานต่าง ๆ จึงให้ความสำคัญกับการปลูกฝังค่านิยมวัฒนธรรมประชาธิปไตยให้แก่เยาวชน เพื่อจรรโลงประชาธิปไตยคงอยู่ต่อไป โดยมีการสร้างเครือข่ายเยาวชนต่าง ๆ พอสังเขปได้ดังนี้

๔.๒.๑ โครงการส่งเสริมและปลูกฝังแนวคิดบ้านเมืองสุจริตไปสู่เยาวชน

แนวคิดบ้านเมืองสุจริต เกิดจากความคิดริเริ่มของนายชวน หลีกภัย ประธานรัฐสภาและประธานสภาผู้แทนราษฎร ซึ่งในวันที่ ๒ กันยายน ๒๕๖๕ ได้มีการเปิดงานโครงการส่งเสริมและปลูกฝังแนวคิดบ้านเมืองสุจริตไปสู่เยาวชน พร้อมบรรยายพิเศษ “ประเทศรุ่งเรืองเมื่อบ้านเมืองสุจริต” ณ รัฐสภา ซึ่งนายชวน หลีกภัย ประธานรัฐสภาและประธานสภาผู้แทนราษฎร ได้กล่าวบรรยายพิเศษตอนหนึ่งว่า “ตนเป็นนักการเมืองที่มาจากการเลือกตั้ง โดยได้รับการเลือกตั้งต่อเนื่องมาถึง ๑๖ สมัย จึงได้เห็นบ้านเมืองด้วยตาตนเองและประจักษ์ว่าบ้านเมืองเป็นอย่างไร หรือการเมืองเป็นเช่นไร มิใช่การรู้จากคำบอกเล่าของผู้อื่น โดยเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๑๒ ตนได้รับการเลือกตั้งครั้งแรก ซึ่งสมัยนั้นเท่าที่ทราบยังไม่มีการใช้เงินเพื่อซื้อเสียงเลือกตั้ง แต่พบว่ามีผู้ลงสมัครเลือกตั้งบางคน

บางจังหวัดแจกอาหารข้าวของให้ประชาชน ในฐานะที่ตนอยู่บนเส้นทางการเมืองมานานกว่า ๕๐ ปี เคยดำรงตำแหน่งทั้งฝ่ายบริหารและฝ่ายนิติบัญญัติ ตนจึงเป็นห่วงบ้านเมืองว่านักการเมืองทำการเมืองแบบไม่สุจริต โดยเฉพาะในลักษณะของธุรกิจการเมือง คือการใช้เงินปูทางขึ้นมาสู่อำนาจ ซึ่งถือเป็นการทุจริตอย่างหนึ่ง และการทุจริตในลักษณะเช่นนี้ ย่อมเอื้อต่อการทุจริตคอร์รัปชันในทุกระดับและในแทบทุกภาคส่วน เพราะนักการเมืองย่อมอาศัยกลไกในระบบราชการและเครือข่ายในภาคส่วนธุรกิจเป็นเครื่องมือสำคัญในการเข้ามาลงทุน เกิดผลเสียหายต่อบ้านเมืองและการพัฒนาประเทศย่อมมีมากมายมหาศาล ดังนั้นการแก้ปัญหาดังกล่าวได้อย่างยั่งยืน จะต้องเริ่มต้นที่การสร้างบ้านเมืองให้สุจริต ไม่ใช่แค่ทำการเมืองให้สุจริตเท่านั้น แต่จำเป็นต้องกระตุ้นให้ทุกภาคส่วนให้ความสำคัญ ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคประชาสังคม และภาคการเมือง ให้เห็นความสำคัญของการเมืองที่ยึดหลักคุณธรรม และหลักธรรมาภิบาล หลักนิติธรรม นิติรัฐ หลักคุณธรรม หลักความโปร่งใส หลักการมีส่วนร่วม หลักความรับผิดชอบ และหลักความคุ้มค่า โดยตนขอเพิ่มหลักความไม่เกรงใจต่อสิ่งที่ไม่ถูกต้องไว้เป็นค่านิยมใหม่อีกข้อหนึ่ง”

แนวคิดบ้านเมืองสุจริตจึงมีความสอดคล้องกับสถานการณ์ปัจจุบัน และเป็นสิ่งที่สังคมไทยคาดหวัง เพราะการได้มาซึ่งสิทธิเสรีภาพตามระบอบประชาธิปไตยนั้น จะต้องได้มาด้วยความชอบธรรม หรือได้มาด้วยความสุจริต ไม่ใช่ได้มาด้วยการซื้อสิทธิ ขายเสียง การทุจริตหรือโกงการเลือกตั้ง ทั้งนี้ แนวทางการแก้ปัญหาธุรกิจการเมืองที่ยั่งยืนจำเป็นต้องเสริมสร้างให้ประชาชนเห็นความสำคัญของการเมืองที่ยึดหลักธรรมาภิบาล อันประกอบด้วย หลักนิติธรรม หลักคุณธรรม หลักความโปร่งใส หลักการมีส่วนร่วม หลักความรับผิดชอบ และหลักความคุ้มค่า ซึ่งเป็นต้นกำเนิดของบ้านเมืองสุจริต ทั้งนี้ ในการทำประชาธิปไตยและบ้านเมืองให้สุจริต ยังต้องเพิ่มเติมหลักความไม่เกรงใจ คือ ไม่ยอมทำในสิ่งที่ไม่ควรทำ การไม่ยอมรับคำสั่งที่ไม่ถูกต้องมาปฏิบัติ เพื่อให้การตรวจสอบถ่วงดุลซึ่งกันและกันของอำนาจอติปไตยทั้ง ๓ ฝ่ายเป็นไปตามกลไกของรัฐธรรมนูญ ซึ่งจะทำให้ประเทศชาติและประชาชนมีการพัฒนาและมีความสุขอย่างยั่งยืน

การดำเนินงานโครงการเสริมสร้างบ้านเมืองสุจริตภายใต้ระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข เป็นการดำเนินกิจกรรมโดยเผยแพร่ความรู้ ความเข้าใจ รวมทั้งสร้างเครือข่ายพลเมืองในวิถีประชาธิปไตย และนำแนวคิดเรื่อง “บ้านเมืองสุจริต” ไปสู่การปฏิบัติ โดยมหาวิทยาลัยราชภัฏที่เข้าร่วมกิจกรรมจะประกาศเจตจำนงในการแก้ไขปัญหาการทุจริตในทุกระดับอย่างต่อเนื่องผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกภาคส่วน โดยเฉพาะภาคประชาสังคม เยาวชน นักศึกษาต้องมีความตื่นตัว ตื่นรู้ ไม่ยอมรับ ไม่ทน ต่อการทุจริตทุกรูปแบบ รวมทั้งเฝ้าระวังและแจ้งเบาะแสการทุจริตอย่างต่อเนื่อง จริงจัง และสร้างค่านิยม “บ้านเมืองสุจริต” ให้เกิดขึ้นอย่างเป็นรูปธรรมในสังคมไทย เกิดเครือข่ายความร่วมมือระหว่างรัฐสภา และสถาบันการศึกษา และมีการประกาศเจตจำนง “บ้านเมืองสุจริต” และการลงนามบันทึกความเข้าใจ (MOU) ร่วมกันระหว่างรัฐสภา กับสถาบันการศึกษาที่เข้าร่วมกิจกรรม

๔.๒.๒ โครงการยุวชนประชาธิปไตย โดยสำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร

โครงการยุวชนประชาธิปไตย ของสำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎรเป็นโครงการที่จัดขึ้นต่อเนื่องเป็นประจำทุกปี โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมให้เยาวชนได้รับองค์ความรู้เชิงบูรณาการเพื่อการพัฒนาประเทศและประชาธิปไตยให้เข้มแข็ง พร้อมทั้งส่งเสริมการมีส่วนร่วมของเยาวชนในการสร้างความสามัคคีสมานฉันท์ในสังคม และขยายเครือข่ายเยาวชนของรัฐสภาให้ครอบคลุมทั่วประเทศ นอกจากนี้ ยังเป็นการเปิดโอกาสให้เยาวชนได้เข้าร่วมกิจกรรมกับสำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎรในฐานะหน่วยงานที่ทำหน้าที่สนับสนุนภารกิจขององค์กรนิติบัญญัติ

นอกจากการเรียนรู้เรื่องการปกครองระบอบประชาธิปไตยให้เข้าใจอย่างถ่องแท้แล้ว ความศรัทธาในระบอบประชาธิปไตย และตระหนักถึงคุณค่าของระบอบประชาธิปไตยเป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่ง ความหมายของศรัทธา คือ พลังแห่งความเชื่อมั่น ศรัทธาเป็นพลัง ช่วยให้ ความอยาก ความปรารถนาประสบความสำเร็จให้ง่ายขึ้น “ศรัทธา” เป็นความเชื่อมั่นที่เพียบพร้อมไปด้วยความรู้ที่แท้จริง หมายถึงในแต่ละความเชื่อศรัทธาต้องผ่านการวิเคราะห์ มีการพิสูจน์อย่างมีเหตุผลให้เป็นไปตามกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ทั้งทางจิตและกายภาพ เรียกว่า ความศรัทธาที่แท้จริง เป็นศรัทธาในองค์ความรู้ ดังนั้น การศรัทธาในระบอบประชาธิปไตยเป็นเรื่องสำคัญ เพราะศรัทธาจะนำไปสู่ความเชื่อมั่นว่า แม้จะเกิดอะไรขึ้นก็ตาม ระบอบประชาธิปไตยจะเป็นระบบการเมืองที่ต้องจรรโลงไว้ ทั้งนี้ เนื่องจากเป็นระบบที่มีการประชุมต่อรองหาข้อยุติ และเคารพในหลักการแห่งสิทธิเสรีภาพด้วยเหตุนี้ จิตสำนึกและศรัทธาในระบอบประชาธิปไตย โดยเฉพาะเยาวชนคนรุ่นใหม่ ต้องมีความศรัทธาต่อการปกครองระบอบประชาธิปไตยอย่างแท้จริง หากขาดความศรัทธาหรือขาดความเชื่อมั่นว่าระบบดังกล่าวไม่สามารถแก้ปัญหาของประเทศชาติหรือสร้างความเจริญรุ่งเรืองให้แก่ประเทศชาติได้แล้ว จะเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาประชาธิปไตยให้เกิดความมั่นคงและยั่งยืน

นอกจากนี้ ความเข้าใจในการปกครองระบอบประชาธิปไตยอย่างถ่องแท้และศรัทธาในระบอบประชาธิปไตย จะสร้างพฤติกรรมประชาธิปไตยภายในประเทศที่มีลักษณะของสังคมประชาธิปไตย ได้แก่ สังคมที่มีกติกาที่จะอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุขในสังคม คนในสังคมเคารพและปฏิบัติตามกฎหมาย มีวินัยและความรับผิดชอบ เคารพความแตกต่างและใช้เหตุผล ประชาชนมีส่วนร่วมในการบริหารประเทศและตรวจสอบการใช้อำนาจอรัฐ สังคมใดจะเป็นสังคมประชาธิปไตยหรือไม่ดูได้จากพฤติกรรมของคนในสังคมว่ามีการเคารพและปฏิบัติตามกฎหมาย มีวินัยและความรับผิดชอบ เคารพความแตกต่างและใช้เหตุผล ประชาชนมีส่วนร่วมและมีการตรวจสอบการใช้อำนาจอรัฐทุกรูปแบบหรือไม่

๔.๒.๓ โครงการผู้นำเยาวชนแห่งอนาคต โดยสถาบันพระปกเกล้า

สถาบันพระปกเกล้า เล็งเห็นถึงศักยภาพอันทรงพลังของเยาวชนในระดับอุดมศึกษาและตระหนักว่าการปลูกฝังจิตสำนึก วิถีชีวิตและพฤติกรรมประชาธิปไตยให้แก่บัณฑิตนักศึกษา ซึ่งเป็นช่วงวัยที่กำลังเรียนรู้ที่จะแสวงหาสิ่งใหม่และต้องการแสดงออกถึงพลังทางความคิดของตนเป็นสิ่งที่ต้องเร่งดำเนินการ ด้วยเหตุที่บัณฑิตนักศึกษาคือสื่อกลางที่สำคัญในการเผยแพร่ความรู้

เรื่องประชาธิปไตยไปยังครอบครัว เพื่อนร่วมสถาบันการศึกษาและชุมชน จึงจัดให้มีโครงการผู้นำเยาวชนแห่งอนาคตขึ้น โดยมุ่งเน้นกระบวนการคิดและการลงมือปฏิบัติจริงของนิสิตนักศึกษา และมีเป้าหมายเพื่อเปิดพื้นที่กลางในการจุดประกายความคิดให้กับนิสิตนักศึกษาได้มีโอกาสเรียนรู้ร่วมกันอย่างสร้างสรรค์และพัฒนานิสิตนักศึกษาให้มีภาวะความเป็นผู้นำที่มีจิตสำนึกความเป็นพลเมือง ในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข อีกทั้งยังเสริมสร้างทักษะที่จำเป็นแก่นิสิตนักศึกษาในการเป็นผู้นำ โดยมุ่งเน้นทักษะการคิดรูปแบบต่าง ๆ และพัฒนาไปสู่การลงมือปฏิบัติได้อย่างเป็นรูปธรรม โดยมุ่งหวังให้เกิดเครือข่ายผู้นำเยาวชนแห่งอนาคตในการขับเคลื่อนจิตสำนึกความเป็นพลเมืองในพื้นที่ของตนเองและเป็นต้นแบบที่ดีให้กับสังคมต่อไป

โครงการผู้นำเยาวชนแห่งอนาคต มุ่งเน้นการดึงศักยภาพด้านต่าง ๆ ของผู้เข้ารับการอบรมให้สามารถนำออกมาใช้ในการพัฒนาอย่างเต็มที่ ทั้งการพัฒนาตนเองและการพัฒนาสังคมประชาธิปไตยได้อย่างเป็นรูปธรรม การเป็นผู้นำที่ดีและได้รับการยอมรับในสังคม มิใช่เพียงเพิ่มพูนศักยภาพของตนเองให้เป็นผู้ที่เก่งและโดดเด่นเหนือผู้อื่นฝ่ายเดียวเท่านั้น สิ่งที่สำคัญสำหรับผู้หน้าที่ต้องคำนึงถึงเป็นอย่างยิ่ง คือ การคืนประโยชน์กลับสู่สังคมโดยเอาประโยชน์ส่วนรวมเป็นที่ตั้ง ดังนั้นโครงการผู้นำเยาวชนแห่งอนาคต จึงกำหนดให้มีการจัดทำโครงการกลุ่มเชิงปฏิบัติ และกำหนดให้มีการนำเสนอโครงการในวันสุดท้ายของการฝึกอบรม เพื่อแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ระหว่างกลุ่มผู้เข้ารับการอบรม และตอบข้อซักถามเพื่อต่อยอดโครงการสู่การปฏิบัติในอนาคต

๔.๓.๔ สภาเด็กและเยาวชนแห่งประเทศไทย ภายใต้การสนับสนุนของสำนักงานส่งเสริมสวัสดิภาพพิทักษ์เด็ก เยาวชน ผู้ด้อยโอกาส และผู้สูงอายุ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์

พระราชบัญญัติการส่งเสริมการพัฒนาเด็กและเยาวชนแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๕๐ และแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๖๐ เป็นกฎหมายที่กำหนดบทบาทของรัฐในการพัฒนาเด็กและเยาวชน ทั้งยังเป็นกลไกในการจัดทำนโยบายด้านการพัฒนาเด็กและเยาวชน โดยสิ่งที่น่าสนใจในกฎหมายฉบับนี้ คือ มีการจัดตั้งกลุ่มเด็กและเยาวชนกลุ่มหนึ่ง คือ สภาเด็กและเยาวชน โดยได้ระบุไว้ในกฎหมายว่าหน้าที่สภาเด็กและเยาวชนมีหน้าที่อะไรบ้าง ซึ่งถือว่าเป็นกลไกของเด็กและเยาวชนที่ถูกต้องตามกฎหมายเพียงองค์กรเดียวของประเทศไทย

สภาเด็กและเยาวชน เกิดขึ้นในปี พ.ศ. ๒๕๔๗ มีการจัดตั้งสภาเด็กและเยาวชนนำร่อง ๔ จังหวัด ประกอบด้วย จังหวัดสตูล จังหวัดปราจีนบุรี จังหวัดสุรินทร์ จังหวัดเชียงราย ต่อมาปี พ.ศ. ๒๕๔๘ รัฐบาลได้มีมติเห็นชอบให้มีการจัดตั้งสภาเด็กและเยาวชนจังหวัด ภายใต้หลักการ “เด็กนำ ผู้ใหญ่หนุน” ต่อมาในปี พ.ศ. ๒๕๕๐ จึงได้มีการประกาศใช้พระราชบัญญัติส่งเสริมการพัฒนาเด็กและเยาวชนแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๕๐ กำหนดให้มีสภาเด็กและเยาวชนขึ้น จำนวน ๓ ระดับ ประกอบด้วย ราชอาณาจักร จังหวัด/กรุงเทพมหานคร และระดับชาติ

ปี พ.ศ. ๒๕๖๐ พระราชบัญญัติส่งเสริมการพัฒนาศาเด็กและเยาวชนแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๕๐ และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๖๐ กำหนดให้มีสภาเด็กและเยาวชนครบทั้ง ๔ ระดับ โดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อให้เป็นศูนย์กลางในการดำเนินงานและประสานงานในกิจกรรมด้านต่าง ๆ ของเด็กและเยาวชนในระดับพื้นที่ ประกอบด้วย ระดับตำบล/เทศบาล ระดับอำเภอ/เขต ระดับจังหวัด/กรุงเทพมหานคร และระดับประเทศ ภายใต้หลักคิดที่ว่า “เด็กคิด เด็กทำ เด็กนำ ผู้ใหญ่หนุน”

สภาเด็กและเยาวชนเป็นกลไกเด็กและเยาวชน ที่อยู่ภายใต้การกำกับดูแลของรัฐบาลโดยผ่านกระบวนการจัดให้มีตามแนวทางที่รัฐกำหนด (กรมกิจการเด็กและเยาวชน กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์) มีบทบาทหลักในการเป็นพื้นที่กลางในการแลกเปลี่ยนและเชื่อมระหว่างเด็กเยาวชนกับภาครัฐหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อส่งเสริม สนับสนุน และเสนอแนะแนวทางการทำงานการพัฒนาเด็กและเยาวชนทั้งประเทศ โดยที่รัฐหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกำหนดให้สภาเด็กและเยาวชนสามารถเข้าไปมีส่วนร่วมในเวทีต่าง ๆ ถือว่าเป็นองค์กรที่มีความสำคัญกับการพัฒนาเด็กและเยาวชนเป็นอย่างมาก

การจัดทำนโยบายสาธารณะที่ใช้กลไกของสภาเด็กและเยาวชน มีอยู่หลายรูปแบบ โดยรูปแบบที่สำคัญประกอบไปด้วย

๑. สมัชชาเด็กและเยาวชน ตามมาตรา ๑๙ (๑๐) บัญญัติให้สำนักงาน (กรมกิจการเด็กและเยาวชน) ร่วมกับสภาเด็กและเยาวชนแห่งประเทศไทย จัดสมัชชาเด็กและเยาวชนแห่งชาติอย่างน้อยปีละ ๑ ครั้ง เวทีสมัชชาเด็กและเยาวชนจึงเป็นการรวมกลุ่มของเด็กและเยาวชนในพื้นที่ต่าง ๆ ทั่วประเทศ ในการแลกเปลี่ยนข้อเสนอแนะที่เด็กและเยาวชนมองว่าเป็นปัญหา และต้องการให้รัฐหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องแก้ไขต่อไป ซึ่งเป็นการรวบรวมปัญหาและเสนอวิธีการแก้ไขในมุมมองของเด็กและเยาวชน ช่องทางนี้จะเป็นช่องทางในการได้มาของข้อเสนอแนะนโยบายที่สภาเด็กและเยาวชนต้องการเสนอไปยังรัฐบาลหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ส่วนจะเป็นนโยบายได้หรือไม่ขึ้นอยู่กับความต้องการของรัฐบาลในขณะนั้น

๒. เวทีของคณะกรรมการส่งเสริมการพัฒนาศาเด็กและเยาวชนแห่งชาติ เป็นคณะกรรมการที่เกิดขึ้นตามพระราชบัญญัติฯ ในมาตรา ๑๐ โดยมีนายกรัฐมนตรีหรือรองนายกรัฐมนตรีซึ่งนายกรัฐมนตรีมอบหมายเป็นประธาน และผู้แทนหน่วยงานภาครัฐในองค์กรต่าง ๆ เป็นกรรมการ รวมถึงผู้ทรงคุณวุฒิ และได้กำหนดให้มีผู้แทนสภาเด็กและเยาวชน เข้าไปเป็นกรรมการ จำนวน ๓ คน ประกอบด้วย ประธานสภาเด็กและเยาวชนแห่งประเทศไทย ผู้แทนเด็กและเยาวชนชาย ๑ คน หญิง ๑ คน มีหน้าที่หลักในการดำเนินงานด้านการพัฒนาและส่งเสริมการพัฒนาศาเด็กและเยาวชนของประเทศไทย ในส่วนนี้จะเป็นช่องทางของสภาเด็กและเยาวชนในการนำเสนอแนะนโยบายด้านเด็กและเยาวชนที่สภาเด็กและเยาวชนได้รวบรวมหรือได้มาจากเวทีต่าง ๆ และเสนอต่อให้รัฐหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อแก้ไขต่อไป

๔.๔.๕ เครือข่ายเยาวชนพัฒนาศักยภาพ

เครือข่ายเยาวชนพัฒนาศักยภาพ หรือ Youth For Next Step เป็นองค์กรพัฒนาด้านเยาวชนที่มีความเชื่อว่า "จิตอาสา" สามารถเปลี่ยนแปลงสังคมได้ และแก่นแนวคิดหลักในการทำให้สังคมเปลี่ยนแปลงอย่างยั่งยืนนั้นคือ "การเปลี่ยนแปลงตนเอง" ทางเครือข่ายจึงได้พยายามคิดค้น พัฒนา ปรับปรุงหลักสูตรและกิจกรรม โดยใช้กระบวนการของ "จิตอาสา" เป็นเครื่องมือขับเคลื่อนการเปลี่ยนแปลงสังคม โดยมุ่งเน้นให้ความสำคัญตั้งแต่กระบวนการของการพัฒนาคน ชุมชน สังคม และสิ่งแวดล้อมอย่างเป็นองค์รวม และให้ความสำคัญกับการเปลี่ยนแปลงหรือพัฒนาตัวเองควบคู่ไปกับการพัฒนาศักยภาพ จึงเรียกได้ว่า การพัฒนาเยาวชนจะต้องมุ่งการพัฒนาที่รอบด้านให้เป็นทั้ง "คนเก่ง ดี และมีจิตอาสา"

โดยเครือข่ายเยาวชนพัฒนาศักยภาพเกิดจากกลุ่มเยาวชนกลุ่มหนึ่งที่ยากทำกิจกรรมเพื่อสร้างภูมิคุ้มกันเยาวชน ให้เติบโตขึ้นเป็นผู้ใหญ่ที่ไม่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตัว มีความเสียสละ มีน้ำใจกับเพื่อนรอบข้าง และยังคงคิดทำประโยชน์ต่อสังคม โดยในเดือนตุลาคม พ.ศ. ๒๕๔๘ จึงได้ร่วมกันจัดค่าย Youth Camp For Next Step ขึ้นเป็นครั้งแรก โดยกลุ่มเป้าหมายเป็นผู้นำเยาวชนระดับมัธยมปลาย พื้นที่กรุงเทพมหานครจำนวน ๑๒ โรงเรียน จำนวน ๖๐ กว่าคน โดยได้ดำเนินการพัฒนากิจกรรมมาอย่างต่อเนื่อง ทั้งกิจกรรมต่อเนื่องหลังจากค่ายที่จะต้องคิดค้นโครงการเพื่อบำเพ็ญประโยชน์เพื่อสังคม ฝึกการทำงานเป็นทีมและการประสานงานระหว่างเครือข่ายนอกโรงเรียน หลังจากดำเนินกิจกรรมมา ๓ ปี ได้มีการขยายเครือข่ายจากพื้นที่กรุงเทพมหานคร ไปยังพื้นที่ภูมิภาคต่าง ๆ ทำให้การพัฒนาผู้นำเยาวชนจิตอาสาได้สร้างรูปแบบการทำงานในระดับภูมิภาคขึ้นมาเป็นครั้งแรก จนถึงปัจจุบันได้มีสมาชิกเครือข่ายครอบคลุมเกือบทั่วประเทศ และมีการก่อตั้งชมรมในระดับมหาวิทยาลัยหลากหลายสถาบัน ซึ่งถือเป็นการพัฒนาผู้นำปัญญาชนซึ่งจะเป็นผู้วางรากฐานการพัฒนาผู้นำเยาวชนจิตอาสาต่อไป

ทั้งนี้ เครือข่ายเยาวชนพัฒนาศักยภาพได้พัฒนากิจกรรมและหลักสูตรการพัฒนาผู้นำเยาวชนจิตอาสาอย่างต่อเนื่อง ทั้งกิจกรรม Youth Day มหกรรมเยาวชนแห่งชาติ, ค่ายเยาวชนปฏิวัติจิตอาสา Youth Revolution Camp , ค่ายผู้นำเยาวชนต้นแบบ "เก่ง ดี มีจิตอาสา" และกิจกรรมในโรงเรียนอีกมากมายรวมทั้ง การมีส่วนร่วมแสดงความคิดเห็นในบทบาทของเยาวชนกับองค์กรนานาชาติ ได้แก่ สหประชาชาติแห่งประเทศไทย เกี่ยวกับสิทธิเด็กกับบทบาทของเยาวชน Unicef การสัมนามบทบาทและสิทธิเยาวชนไทย

ปี พ.ศ. ๒๕๕๓ เครือข่ายเยาวชนพัฒนาศักยภาพจึงได้รับการรับรองจากกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ให้เป็นองค์กรสาธารณประโยชน์ ตามพระราชบัญญัติส่งเสริมการจัดสวัสดิการสังคม พ.ศ. ๒๕๔๖ เครือข่ายเยาวชนพัฒนาศักยภาพจึงเป็นองค์กรภาคเอกชนที่ได้รับการรับรองให้ดำเนินงานด้านการจัดสวัสดิการสังคม เพื่อป้องกัน การแก้ไข ปัญหา การพัฒนา และการส่งเสริมความมั่นคงทางสังคมให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีและพึ่งตนเองได้อย่างทั่วถึง เหมาะสมเป็นธรรม และให้เป็นไปตามมาตรฐาน

ปี พ.ศ. ๒๕๕๕ เครือข่ายเยาวชนพัฒนาศักยภาพได้รวมกลุ่มเยาวชนระดับมหาวิทยาลัย ก่อตั้งชมรมด้านจิตอาสาขึ้นในมหาวิทยาลัยชั้นนำต่าง ๆ ได้แก่ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ฯลฯ โดยพัฒนากิจกรรมจิตอาสาภายในสถาบันอุดมศึกษา พัฒนาหลักสูตรเชิงวิชาการให้เป็นมาตรฐานมากขึ้น

ปี พ.ศ. ๒๕๕๖ เครือข่ายเยาวชนพัฒนาศักยภาพได้รับพระราชทานรางวัล "กลุ่มเด็กและเยาวชนดีเด่น ประจำปี ๒๕๕๖" จากพระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าศรีรัศมิ์ พระวรชายาในสมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร และได้รับคัดเลือกจากประเทศไทย เป็นเพียงองค์กรเยาวชนองค์กรเดียวที่ได้รับรางวัล "องค์กรเยาวชนดีเด่นแห่งอาเซียน" ในงาน TAYO Award ณ สาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนาม และปีต่อมา ได้รับรางวัลองค์กรเยาวชนดีเด่นด้านสาขาพัฒนาสังคมชนบท จากมูลนิธิมิชชั่น วีระไวทยะ โดยการสนับสนุนของมูลนิธิตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย พร้อมเงินรางวัล ๒๕๐,๐๐๐ บาท

การพัฒนาเยาวชนของเครือข่ายเยาวชนพัฒนาศักยภาพมีระบบการพัฒนาแบบส่งต่อและถ่ายทอด ลักษณะของพี่เลี้ยงทั้งการถ่ายทอดบทฝึก การพัฒนากิจกรรม การวางหลักสูตร หรือแม้กระทั่งการค้นคว้านวัตกรรมใหม่ ๆ ของเครือข่าย ทำให้สมาชิกของเครือข่ายค่อย ๆ เติบโต และเป็นบุคลากรที่มีศักยภาพของสังคม

จากตัวอย่างโครงการต่าง ๆ ที่กล่าวมา เป็นเพียงส่วนหนึ่งของโครงการต่าง ๆ ในไทย ที่มีจุดมุ่งหมายในการสร้างเครือข่ายเยาวชนเพื่อพัฒนาประชาธิปไตยและการพัฒนาประเทศชาติ เพราะนอกจากโครงการที่กล่าวมาข้างต้นแล้ว ในชุมชน ในท้องถิ่น หรือพื้นที่ต่าง ๆ ทั่วประเทศ ล้วนแล้วแต่มีเครือข่ายเยาวชนในพื้นที่ต่าง ๆ ในลักษณะของเครือข่ายเยาวชนที่มุ่งเน้นการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น การรักษาสีงแวดล้อม การรักษาสุขภาพ การพัฒนาชุมชน ซึ่งล้วนแล้วแต่เป็นเครือข่ายเยาวชนที่เน้นให้เยาวชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาท้องถิ่นในพื้นที่ต่าง ๆ อย่างเป็นรูปธรรม และสร้างความตระหนักรู้ให้เยาวชนเป็นพลเมืองที่มีคุณความและมีจิตสำนึกในการพัฒนาประเทศ ภายใต้การปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ต่อไป

บรรณานุกรม

- กรมกิจการเด็กและเยาวชน และสำนักงานกองทุนสนับสนุนการเสริมสร้างสุขภาพ. (๒๕๕๙) รายงานผลการศึกษา เรื่อง สถานภาพการสร้างและสนับสนุนกลุ่มเด็กและเยาวชนเพื่อการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน สังคม ของหน่วยงาน.
- โกวิท วงศ์สุรจันทร์. (๒๕๔๖) พื้นฐานรัฐศาสตร์กับการเมืองในศตวรรษที่ ๒๑. นครปฐม : โรงพิมพ์สำนักส่งเสริมและฝึกอบรม กำแพงแสน มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์วิทยาเขตกำแพงแสน.
- คณะอนุกรรมการจัดทำสารานุกรมสำหรับเยาวชน เล่มที่ ๑ ฯ. (๒๕๕๘) สารานุกรมสำหรับเยาวชน เล่มที่ ๑ เรื่อง ประวัติและความเป็นมาของประเทศไทย. กรุงเทพฯ : บริษัทอมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน).
- คณะอนุกรรมการจัดทำสารานุกรมสำหรับเยาวชน เล่มที่ ๓ ฯ. (๒๕๕๘) สารานุกรมสำหรับเยาวชน เล่มที่ ๓ เรื่อง การเมืองไทยในบริบทความเชื่อมโยงกับภาคส่วนอื่น. กรุงเทพฯ : บริษัทอมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน).
- ถาวร เกียรติทับทิว. (๒๕๕๖) หลักการแบ่งแยกอำนาจและความสัมพันธ์ขององค์กรที่ใช้อำนาจอธิปไตยตามแนวคิดของมองเตสกีเออ ในวารสารพัฒนบริหารศาสตร์ ปีที่ ๔๓ ฉบับที่ ๓/๒๕๕๖, หน้า ๑๕๕ - ๒๒๐
- ธนาชัย สุนทรอนันตชัย และคณะ. (๒๕๖๒) หน้าที่พลเมืองกับการเสริมสร้างสิทธิเสรีภาพสู่ความเป็นพลเมืองตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐. กรุงเทพฯ : สถาบันพระปกเกล้า.
- ปริญญญา เทวานฤมิตรกุล. (๒๕๕๕) การศึกษาเพื่อสร้างพลเมือง (Civic Education): พัฒนาการเมืองไทยโดยสร้างประชาธิปไตยที่คน. เอกสารประกอบการบรรยายการประชุมคณะอนุกรรมการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารของรัฐบาล และเสริมสร้างความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย ครั้งที่ ๒/๒๕๕๕ วันที่ ๑๑ ธันวาคม ๒๕๕๕.
- ภัทรศักดิ์ วรรณแสง. (๒๕๕๖) เอกสิทธิ์และความคุ้มกันตามรัฐธรรมนูญ. เอกสารวิชาการส่วนบุคคล หลักสูตรหลักนิติธรรมเพื่อประชาธิปไตย : รุ่นที่ ๑ (๒๕๕๖), สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ. หน้า ๖.
- มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี. (ม.ป.ป.) สิทธิ หน้าที่ ของเยาวชนไทย ภายใต้พื้นฐานของสังคมประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี.
- มานิตย์ จุมปา. (๒๕๔๔) สารานุกรมรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (พ.ศ. ๒๕๔๐) หมวดองค์กรทางการเมือง เรื่อง ๙. เอกสิทธิ์และความคุ้มกัน. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์องค์การคำของคุรุสภา. หน้า ๒.

วิชัย ตันศิริ. (๒๕๔๘) *วิวัฒนาการของระบอบประชาธิปไตย*. พิมพ์ครั้งที่ ๑. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ศรัณยู หมั่นทรัพย์. (๒๕๖๕) *ความเป็นพลเมืองไทยกับการขับเคลื่อนแผนปฏิรูปด้านการเมือง : กรณีศึกษา การดำเนินงานของศูนย์พัฒนาการเมืองภาคพลเมือง สถาบันพระปกเกล้า*. กรุงเทพฯ : สถาบันพระปกเกล้า

ศุภณัฐ เพิ่มพูนวิวัฒน์. (๒๕๕๘) *การสร้างสำนึกพลเมือง*. พิมพ์ครั้งที่ ๑. กรุงเทพฯ : สถาบันพระปกเกล้า

สถาบันพระปกเกล้า. (๒๕๕๑) *ความรู้เบื้องต้นการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข*. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพฯ : สถาบันพระปกเกล้า.

สมบัติ จันทรวงศ์ (แปล). (๒๕๕๘) *ประวัติปรัชญาการเมือง (เล่มที่สอง)*. พิมพ์ครั้งที่ ๔. กรุงเทพฯ : มูลนิธิเพื่อการศึกษาประชาธิปไตยและการพัฒนาโครงการจัดพิมพ์คปไฟ.

สมเกียรติ วันทะนะ. (๒๕๕๑) *อุดมการณ์ทางการเมืองร่วมสมัย*. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพฯ : อักษรข้าวสวย.

สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง. (๒๕๖๐) *สารความรู้เกี่ยวกับรัฐธรรมนูญ ชุด สิทธิ เสรีภาพ และหน้าที่ของปวงชนชาวไทย*. พิมพ์ครั้งที่ ๑. กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง.

สำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา. (๒๕๕๘) *ระบบการเลือกตั้งสมาชิกวุฒิสภากับพัฒนาการทางการเมืองของประเทศไทย. วารสาร จุลนิติ ปีที่ ๑๒ ฉบับที่ ๒ มีนาคม – เมษายน ๒๕๕๘, หน้า ๑ – ๒๗*

สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร. (๒๕๕๙) *เยาวชนกับการมีส่วนร่วมพัฒนาประชาธิปไตย*. พิมพ์ครั้งที่ ๑. กรุงเทพฯ : สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร.

สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร. (๒๕๖๒) *ความมุ่งหมายและคำอธิบายประกอบรายมาตราของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐*. กรุงเทพฯ : สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร.

สิทธิกร ศักดิ์แสง และณัฐภัทร ธีรารวงศ์กุล. *แนวคิดและทฤษฎีในทางกฎหมายรัฐธรรมนูญว่าด้วยอำนาจอธิปไตยที่ปรากฏในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.๒๕๕๐ ในวารสาร มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี ฉบับที่ ๖ เล่ม ๑ เดือนมกราคม – มิถุนายน, หน้า ๑๙๙ - ๒๒๐*

สุริยา ปานแป้น และอนุวัฒน์ บุญนันท์. (๒๕๖๒) *คู่มือสอบกฎหมายรัฐธรรมนูญ*. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ร่มโพธิ์.

รายนามคณะผู้จัดทำ

๑. นายนาถะ ดวงวิชัย
ผู้อำนวยการสำนักงานประสานสภาผู้แทนราษฎร	ที่ปรึกษา
๒. นายธีรวัฒน์ เอื้อพอล
นิติกรเชี่ยวชาญ
กลุ่มงานรองประสานสภาผู้แทนราษฎร คนที่สอง	ประธานกรรมการ
๓. นางสาวสุธิรา สมสุข
วิทยากรชำนาญการพิเศษ
กลุ่มงานประสานการเมืองและ รับเรื่องราวร้องทุกข์	รองประธานกรรมการ
๔. ว่าที่ร้อยตรี สันต์ พิยะ
นิติกรชำนาญการพิเศษ
กลุ่มงานประสานการเมืองและรับเรื่องราวร้องทุกข์	กรรมการ
๕. นายสายัณห์ สังข์ชุม
วิทยากรชำนาญการ
กลุ่มงานรองประสานสภาผู้แทนราษฎร คนที่สอง	กรรมการ
๖. นายวัชรินทร์ ทองเจียม
นิติกรปฏิบัติการ
กลุ่มประสานสภาผู้แทนราษฎร	กรรมการ
๗. นายณัฐพล จอกแก้ว
วิทยากรชำนาญการ
กลุ่มงานรองประสานสภาผู้แทนราษฎร คนที่หนึ่ง	กรรมการและเลขานุการ
๘. นายศุภณัฐ ประสิทธิ์
นิติกรปฏิบัติการ
กลุ่มงานประสานสภาผู้แทนราษฎร	กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ
๙. นายอมรเทพ เพิกอินทร์
เจ้าพนักงานธุรการชำนาญงาน
กลุ่มงานรองประสานสภาผู้แทนราษฎร คนที่หนึ่ง	กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ

ภาคผนวก

คำสั่งสำนักงานประธานสภาผู้แทนราษฎร

ที่ ๗ / ๒๕๖๕

เรื่อง แต่งตั้งคณะกรรมการจัดทำหนังสือ “บทบาทหน้าที่ของฝ่ายนิติบัญญัติสำหรับเยาวชน”

ด้วยประธานรัฐสภา มีดำริให้สำนักงานประธานสภาผู้แทนราษฎร จัดทำหนังสือ “บทบาทหน้าที่ของฝ่ายนิติบัญญัติสำหรับเยาวชน” เพื่อเสริมสร้างความรู้ ความเข้าใจให้กับเยาวชน เกี่ยวกับการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ระบบงานและหน้าที่ขององค์กรนิติบัญญัติ และเพื่อให้มีการจัดทำหนังสือดังกล่าวเป็นไปตามวัตถุประสงค์ จึงเห็นควรให้ แต่งตั้งคณะกรรมการจัดทำหนังสือบทบาทหน้าที่ของฝ่ายนิติบัญญัติสำหรับเยาวชน ประกอบไปด้วย

๑. นายนาถะ ดวงวิชัย	ที่ปรึกษา
๒. นายธีรวัฒน์ เอื้อพอฟล	ประธานกรรมการ
๓. นางสาวสุธิรา สมสุข	รองประธานกรรมการ
๔. ว่าที่ร้อยตรี สันต์ พิชะ	กรรมการ
๕. นายสายัณห์ สังข์ชุม	กรรมการ
๖. นายวัชรินทร์ ทองเจียม	กรรมการ
๗. นายณัฐพล จอกแก้ว	กรรมการและเลขานุการ
๘. นายศุภณัฐ ประสิทธิ์	กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ
๙. นายอมรเทพ เพิกอินทร์	กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ

โดยให้คณะกรรมการฯ มีหน้าที่และอำนาจดังนี้

๑. ศึกษา วิเคราะห์ รวบรวมข้อมูล กำหนดรูปแบบ และดำเนินการจัดทำเนื้อหา เกี่ยวข้องกับบทบาทหน้าที่ฝ่ายนิติบัญญัติ
๒. ดำเนินการจัดทำหนังสือ “บทบาทหน้าที่ฝ่ายนิติบัญญัติสำหรับเยาวชน”
๓. รายงานความคืบหน้าของการดำเนินงานให้ผู้อำนวยการสำนักงานประธานสภาผู้แทนราษฎรรับทราบ
๔. ปฏิบัติงานอื่น ๆ ตามที่ได้รับมอบหมาย

/ทั้งนี้ ตั้งแต่...

ทั้งนี้ ตั้งแต่บัดนี้เป็นต้นไป

สั่ง ณ วันที่ ๑ สิงหาคม ๒๕๖๕

(นายณัฏฐ ดุรงคพิทักษ์)

ผู้อำนวยการสำนักงานประธานสภาผู้แทนราษฎร

สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร